

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM 1) DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMININ
KAVRAM HARİTASI TEKNİĞİ İLE İŞLENİŞİ

Yüksek Lisans Tezi

YUNUS DURAN

İZMİR – 2020

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM1) DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMININ
KAVRAM HARİTASI TEKNİĞİ İLE İŞLENİŞİ

Yüksek Lisans Tezi

YUNUS DURAN

DANIŞMAN: PROF. DR. MEHMET BAHÇEKAPILI

İZMİR – 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Temel Dini Bilgiler (İslam 1) Dersi Öğretim Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../2020

Yunus DURAN

 TS EN ISO 9001:2015	T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü	
	TEZ SINAVI TUTANAK FORMU	Dok. No: FR/604/21 İlk Yayın Tar.: 03.10.2017 Rev. No/Tar.: 00/.. Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yunus DURAN ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı
Sayı :

Prof. Dr. Muhsein AKBAŞ

SINAV TUTANAĞI
Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen "*Temel Dini Bilgiler (İslam) Dersi Öğretim Programının Kavram Haritası Tekniği İle İşleniş*" başlıklı tezli yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 10.01.2020 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYBİRLİĞİ/~~ÇOKLUĞU~~ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Tezli Yüksek Lisans tezi:

i) Bilime yenilik getirmiştir

ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir

iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır

iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI	<i>[Signature]</i>
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Hakkı KARAŞAHİN	<i>[Signature]</i>
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ali ÇANAKÇI	<i>[Signature]</i>
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).
* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Temel Dini Bilgiler (İslam 1) Dersi Öğretim Programının

Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi

Yunus DURAN

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Ülkemizde örgün eğitimde, din eğitimi alanında okutulmakta olan zorunlu ve seçmeli dersler bulunmaktadır. Bu derslerden örgün eğitimde ilköğretim 4. Sınıftan ortaöğretim 12. Sınıfa dek zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi yanında seçmeli üç din dersi bulunmaktadır. Temel Dini Bilgiler dersi bu seçmeli derslerden birisidir. Temel Dini Bilgiler dersi ve diğer seçmeli din dersleri eğitim öğretime 2012 yılında Temel Eğitim Kanununda yapılan değişiklikle girmişlerdir. Seçmeli din derslerinin eğitim öğretim sürecine dâhil edilmesi toplumun ihtiyaç ve beklentileri için gayet olumlu bir adım olmuştur. Ancak bu derslerin yeni bir öğretim programı ile hızlı bir şekilde müfredata dâhil olması bu derslerle ilgili materyal eksikliği sorununu da beraberinde getirmiştir.

Çalışmamızda din eğitimi alanına yeni bir materyal kazandırmak adına kavram haritası tekniği üzerine çalıştık. Öncelikle bu tekniğin ne olduğunu, çeşitlerini, nasıl hazırlandığını, eğitim öğretim sürecine, öğrenciye, öğretmene sağladığı faydaları ve din eğitimi açısından önemini ifade ettik. Daha sonra kavram haritası tekniğinin üzerinde uygulayacağımız Temel Dini Bilgiler dersi açısından katkılarını değerlendirdik. TDB dersinin tarihçesini ele aldık ve ders programını analiz ettik. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Temel Dini Bilgiler (İslam 1) dersi öğretim programında yer alan tüm ünite kazanımlarını kavram haritası tekniği ile anlattık. Bu tekniği TDB ders programı kazanımlarına uygularken sadece siyah beyaz çizimler

yerine ilgi çekiciliği artırmak, daha çok duyuya hitap etmesini sağlayarak öğrenmelerin hızlı ve kalıcı olmasına katkı sunması adına canlı renkleri kullanarak hazırladık.

Çalışmamız ile elde ettiğimiz bilgilere göre, kavram haritası tekniğinin din eğitimi alanında kullanımı birçok açıdan olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bu faydalardan en önemlisi din eğitimi alanındaki ders programlarında fazlaca yer alan soyut kavramların somutlaştırılması ve bu sayede öğretimin ve öğrenme sürecinin kolaylaşması olacaktır. Temel Dini Bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanımı sadece bilgileri ve kavramları somutlaştırmakla kalmayacak bu derse öğrencilerin aktif katılımına ve anlamlı öğrenmelere, öğretmenin dersi daha planlı anlatabilmesine ve bu yolla eğitim öğretim sürecinin daha verimli geçmesine vesile olacaktır. Aynı zamanda kavram haritaları sayesinde ders daha eğlenceli bir hale gelecek, dini dersler ve din eğitimi veren eğitimcilerle ilgili var olan "sıkıcı olma" algısı da bu yolla giderilmiş olacaktır.

Sonuç olarak genelde din eğitimi kapsamındaki tüm dersler, özelde ise Temel Dini Bilgiler ders programı öğretim sürecinde kavram haritası tekniğinin kullanımı öğrenci, öğretmen ve eğitim öğretim süreci açısından birçok olumlu katkı sağlayacak, aynı zamanda özellikle seçmeli din dersleri alanında yaşanan materyal eksikliği soruna da bir çözüm olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Temel Dini Bilgiler, Din Eğitimi, Öğretim Tekniği, Kavram Öğretimi, Kavram Haritası, Anlamlı Öğrenme, Bilgiyi Somutlaştırma, Aktif Katılım.

ABSTRACT

Master thesis

Basic Religious Studies (Islam 1) Course Curriculum Processed with Concept Map Technique

Yunus DURAN

İzmir Katip Çelebi University

Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Sciences

In our country, there are compulsory and elective courses in the field of religious education in formal education. Among these courses, there are three elective courses in religious education as well as the Religious Culture and Moral Knowledge course, which is compulsory from the 4th grade to the 12th grade in formal education. Basic Religious Studies is one of these elective courses. Basic Religious Studies course and other elective religion courses were included in education in 2012 with the amendment made in the Basic Education Law. The inclusion of elective religion courses in the education process has been a very positive step for the needs and expectations of the society. However, the rapid inclusion of these courses in the curriculum with a new syllabus brought with the problem of material deficiency related to these courses.

In our study, we worked on the concept map technique to bring a new material to the field of religious education. First of all, we expressed what this technique is, its types, how it is prepared, the benefits it provides to the education process, the student, the teacher and its importance in terms of religious education. Then we evaluated the contribution of concept mapping technique that we will apply, in terms of the Basic Religious Studies course. We discussed the history of the basic religious studies course and analyzed the curriculum. In the third part of the study, we explained all the unit acquisitions in the Basic Religious Studies (Islam 1) course curriculum using the concept map technique. While applying this technique to the Basic Religious Studies

curriculum acquisitions, we prepared using vibrant colors in order to increase the attractiveness instead of just black and white drawings, to contribute to the fast and lasting learning by enabling it to appeal to more senses.

According to the information we obtained with our study, the use of concept mapping technique in the field of religious education will have positive results in many aspects. The most important of these benefits will be the materialization of abstract concepts that are excessively included in the curriculum in the field of religious education, and thus, the facilitation of teaching and learning process. The use of concept maps in the Basic Religious Studies course will not only embody the information and concepts, but will also contribute to the active participation of the students and meaningful learning, the teacher to explain the lesson in a more planned way, and by this way the education process to be more efficient. At the same time, thanks to concept maps, the lesson will become more enjoyable, and the perception of “being boring” about the religious courses and religious educators will be eliminated in this way.

As a result, the use of the concept mapping technique in the course of all religious courses in general, and in the education process of the Basic Religious Studies curriculum in particular, will provide many positive contributions in terms of students, teachers and education process, at the same time it will be a solution for the problem of material deficiency especially in the field of elective religion courses as well.

Keywords: Basic Religious Studies, Religious Education, Teaching Technique, Concept Teaching, Concept Map, Meaningful Learning, Embodying Knowledge, Active Participation.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	I
ÖZET	VIII
İÇİNDEKİLER.....	XIII
TABLolar LİSTESİ	XIII
KAVRAM HARİTALARI LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVI
ÖNSÖZ.....	XIV

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	6
4. İlgili Araştırmalar	6
5.Araştırmanın Temel Kavramları	7
6. Araştırmanın Yöntemi	8

I. BÖLÜM

KAVRAM VE KAVRAM HARİTALARI

1. Kavramın Tanımı	10
1.1.Kavramların Görev ve Önemi	11
1.2.Somut ve Soyut Kavramlar	12
1.3.Kavramın Nitelikleri.....	12
1.4.Kavram Çeşitleri.....	14

2. KAVRAM ÖĞRETİMİ VE KAVRAM ÖĞRENME.....	15
2.1. Kavram Öğreniminde Ön Bilgi	19
2.2. Bilginin Kategorize Edilişi.....	19
2.3. Kavram Öğrenme Aşamaları.....	20
3.KAVRAM HARİTASI.....	21
3.1.Kavram Haritası Türleri	22
3.3. Kavram Haritalarının Hazırlanışı	23
3.4.Kavram Haritasının Kullanım Alanları	25
3.5.Kavram Haritası Kullanmanın Faydaları	26
3.6. Kavram Öğretimi ve Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı.....	28
3.7. Kavram Haritalarının Sınırlılıkları	31

II. BÖLÜM

TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM1) DERSİ TARİHÇESİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÜNİTELERİ ÜNİTE AÇILIMLARI VE ÜNİTE KAZANIMLARI

1. Temel Dini Bilgiler Dersi Tarihçesi	32
2. Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Programın Amaçları	34
3. Temel Dini Bilgiler Dersi Önemi	37
4. Temel Dini Bilgiler Dersleri İle Kazandırılmak İstenilen Kavramlar.....	39
5. Temel Dini Bilgiler Dersleri İle Kazandırılmak İstenilen Kavramlar Tablosu. 40	
6. Temel Dini Bilgiler (İslam1) Dersi Öğretim Programı Üniteleri, Ünite Açılımları Ve Ünite Kazanımları	41
6.1. 1. Ünite: “İman Ve İnsan” Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite Kazanımları Tablosu	41

6.2. 2. Ünite: ‘‘İbadet Ve İnsan’’ Ünitesi Açılımları (Konuları) ve Ünite Kazanımları Tablosu	42
6.3. 3. Ünite: ‘‘Müminlerin Özellikleri’’ Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite Kazanımları Tablosu	43
6.4. 4. Ünite: ‘‘Nezaket’’ Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite Kazanımları Tablosu	44

3. BÖLÜM

TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM 1) DERSİ ÜNİTELERİYLE İLGİLİ KAVRAM HARİTALARI

1. 1. ÜNİTE: İMAN VE İNSAN.....	45
1.1. İman ve Mümin Kavramlarını Açıklayan Kavram Haritası:	45
1.2.İman Esaslarını (İmanın Şartlarını) Gösteren Kavram Haritası:	47
1.3.İslam Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:	48
1.Ünite - Kazanım: İman ve İslam kavramlarını açıklar	49
1.4. İslam’ın Temel Kaynaklarını Gösteren Kavram Haritası:	49
1.5.İslam’ın Şartlarını Açıklayan Kavram Haritası:	50
1.6. Kelime-i Tevhid’i Açıklayan Kavram Haritası:	52
1.7. İlah Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:.....	53
1.8.Kelime-i Şahadeti ve Şahadet Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:	54
1.9. Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet’in Manasıyla İlgili Kavram Haritası:	56
1.10.İmanın İnsana Kazandırdıklarını Gösteren Kavram Haritası:	57
1.11.İman Bakımından İnsanları Sınıflandıran Kavram Haritası:.....	59
1.12.Mümin, Kafir ve Münafıkların Özelliklerini Gösteren Kavram Haritası:.....	61
1.13.Esma-i Hüsnâ’dan el-Vahid, el-Ehad ve el-Mü’min Kavramlarını Açıklayan Kavram Haritası:	62

1.14.el-Vahid, el-Ehad ve el-Mü'minîsm-i Şeriflerine Misal Ayetlerin Gösterildiği Kavram Haritası:	64
1.15.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modelleri.....	65
2. 2.ÜNİTE: İBADET VE İNSAN.....	66
2.1. İbadet Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:	66
2.2.İman-İbadet İlişkisini Gösteren Kavram Haritası:	67
2.3.İbadetin Gayesini Gösteren Kavram Haritası:.....	69
2.4.İbadetin Kabul Şartlarını Gösteren Kavram Haritası:	70
2.5.İbadetin Kabul Şartları Niyet, İhlâs ve Sünnete Uygunluğu Açıklayan Kavram Haritası:	71
2.6.Salih Amel ve İbadet İlişkisini Gösteren Kavram Haritası:	72
2.7. İbadetin İnsana Kazandırdıklarını Gösteren Kavram Haritası:	73
2.8. Esmâ-i Hüsnâ'dan es-Samed, er-Rakıb ve el-Vedud İsmi Şerifleri Açıklayan Kavram Haritası:	74
2.9. 2.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli.....	75
3. 3.ÜNİTE MÜMİNLERİN ÖZELLİKLERİ	76
3.1. Ayet ve Hadislerden Hareketle Doğruluk Kavramını Gösteren Kavram Haritası:	76
3.2. Müminlerin Özünde ve Sözünde Doğru Olduğunu Gösteren Kavram Haritası:	78
3.3.Müminlerin Namazlarına verdikleri Önemi Gösteren Kavram Haritası:	79
3.4.Ayet ve Hadislerden Hareketle Namazın Önemini Gösteren Kavram Haritası:	80
3.5. Müminlerin Özelliklerini Gösteren Kavram Haritası:.....	82
3.6.Müminlerin Yoksulun Hakkını Gözetmesiyle İlgili Kavram Haritası:	85
3.7. İsraftan Kaçınmak İçin Neler Yapılması Gerektiğini Gösteren Kavram Haritası:	86

3.8.Müminlerin Genel Özellikleri Özetleyen Kavram Haritası:	88
3.9.Esma-i Hüsna'dan el-Basit, el-Muhsin ve el-Mani'yi Tanıtan Kavram Haritası:	89
3.10.El-Basit İsmi Şerifini Açıklayan Kavram Haritası:.....	90
3.11.El-Muhsin İsmi Şerifini Açıklayan Kavram Haritası:.....	91
3.12. El-Mani İsmi Şerifini Anlatan Kavram Haritası:	92
3.13.3.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli.....	93
4. 4.ÜNİTE NEZAKET.....	94
4.1.Nezaket Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:.....	94
4.2.Başlıca Nezaket Kurallarını Gösteren Kavram Haritası:	95
4.3.Evde, Okulda, Sokakta, Parkta, Camide, Yolculukta Uyulması Gereken Nezaket Kuralları:	96
4.4.Kur'an-ı Kerim'den Nezaket Örneklerini Gösteren Kavram Haritası:	97
4.5.Peygamberimizden Nezaket örneklerini Gösteren Kavram Haritası:	99
4.6.Geleneğimizden Nezaket Örnekleri Gösteren Kavram Haritası:	100
4.7.Esma-i Hüsna'dan el-Halim, el-Latif ve er-Refik İsmi Şeriflerini Gösteren Kavram Haritası:	101
4.8. 4.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli.....	103
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	104
KAYNAKÇA	108

TABLolar LİSTESİ

Tablo No	Konu	Sayfa
Tablo 1:	Temel Dini Bilgiler Dersleri İle Kazandırılmak İstenilen Kavramlar Tablosu	40
Tablo 2:	1. Ünite: “İman ve İnsan” Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite Kazanımları Tablosu	41
Tablo 3:	2. Ünite: “İbadet Ve İnsan” Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite Kazanımları Tablosu	42
Tablo 4:	3. Ünite: “Müminlerin Özellikleri” Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite Kazanımları Tablosu	43
Tablo 5:	4. Ünite: “Nezakat” Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite Kazanımları Tablosu	44

KAVRAM HARİTALARI LİSTESİ

Kavram Haritası 1:	İman ve Mümin Kavramlarını Açıklayan Kavram Haritası	45
Kavram Haritası 2:	İman Esaslarını (İmanın Şartlarını) Gösteren Kavram Haritası	47
Kavram Haritası 3:	İslam Kavramını Açıklayan Kavram Haritası	48
Kavram Haritası 4:	İslam’ın Temel Kaynaklarını Gösteren Kavram Haritası	49
Kavram Haritası 5:	İslam’ın Şartlarını Açıklayan Kavram Haritası	50
Kavram Haritası 6:	Kelime-i Tevhid’i Açıklayan Kavram Haritası	52
Kavram Haritası 7:	İlah Kavramını Açıklayan Kavram Haritası	53
Kavram Haritası 8:	Kelime-i Şahadet ve Şahadet Kavramını Açıklayan Kavram Haritası	54
Kavram Haritası 9:	Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet’in Manasıyla İlgili Kavram Haritası	56
Kavram Haritası 10:	İmanın İnsana Kazandırdıklarını Gösteren Kavram Haritası	57

Kavram Haritası 11:	İman Bakımından İnsanları Sınıflandıran Kavram Haritası	59
Kavram Haritası 12:	Mümin, Kafir ve Münafıkların Özelliklerini Gösteren Kavram Haritası	61
Kavram Haritası 13:	Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Vahid, el-Ehad ve el-Mü'min Kavramlarını Açıklayan Kavram Haritası	62
Kavram Haritası 14:	el-Vahid, el-Ehad ve el-Mü'min İsm-i Şeriflerine Misal Ayetlerin Gösterildiği Kavram Haritası	64
Kavram Haritası 15:	Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modelleri	65
Kavram Haritası 16:	İbadet Kavramını Açıklayan Kavram Haritası	66
Kavram Haritası 17:	İman-İbadet İlişkisini Gösteren Kavram Haritası	67
Kavram Haritası 18:	İbadetin Gayesini Gösteren Kavram Haritası	69
Kavram Haritası 19:	İbadetin Kabul Şartlarını Gösteren Kavram Haritası	70
Kavram Haritası 20:	İbadetin Kabul Şartları Niyet, İhlâs ve Sünnete Uygunluğu Açıklayan Kavram Haritası	71
Kavram Haritası 21:	Salih Amel ve İbadet İlişkisini Gösteren Kavram Haritası	72
Kavram Haritası 22:	İbadetin İnsana Kazandırdıklarını Gösteren Kavram Haritası	73
Kavram Haritası 23:	Esmâ-i Hüsnâ'dan es-Samed, er-Rakıb ve el-Vedud İsmi Şerifleri Açıklayan Kavram Haritası	74
Kavram Haritası 24:	2.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli	75
Kavram Haritası 25:	Ayet ve Hadislerden Hareketle Doğruluk Kavramını Gösteren Kavram Haritası	76
Kavram Haritası 26:	Müminlerin Özünde ve Sözünde Doğru Olduğunu Gösteren Kavram Haritası	78
Kavram Haritası 27:	Müminlerin Namazlarına verdikleri Önemi Gösteren Kavram Haritası	79
Kavram Haritası 28:	Ayet ve Hadislerden Hareketle Namazın Önemini Gösteren Kavram Haritası	80
Kavram Haritası 29:	Müminlerin Özelliklerini Gösteren Kavram Haritası	82

Kavram Haritası 30:	Müminlerin Yoksulun Hakkını Gözetmesiyle İlgili Kavram Haritası	85
Kavram Haritası 31:	İsraftan Kaçınmak İçin Neler Yapılması Gerektiğini Gösteren Kavram Haritası	86
Kavram Haritası 32:	Müminlerin Genel Özellikleri Özetleyen Kavram Haritası	88
Kavram Haritası 33:	Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Basit, el-Muhsin ve el-Manî'yi Tanıtan Kavram Haritası	89
Kavram Haritası 34:	El-Basit İsmi Şerifini Açıklayan Kavram Haritası	90
Kavram Haritası 35:	El-Muhsin İsmi Şerifini Açıklayan Kavram Haritası	91
Kavram Haritası 36:	El-Manî İsmi Şerifini Anlatan Kavram Haritası	92
Kavram Haritası 37:	3.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli	93
Kavram Haritası 38:	Nezakat Kavramını Açıklayan Kavram Haritası	94
Kavram Haritası 39:	Başlıca Nezaket Kurallarını Gösteren Kavram Haritası	95
Kavram Haritası 40:	Evde, Okulda, Sokakta, Parkta, Camide, Yolculukta Uyulması Gereken Nezaket Kuralları	96
Kavram Haritası 41:	Kur'an-ı Kerim'den Nezaket Örneklerini Gösteren Kavram Haritası	97
Kavram Haritası 42:	Peygamberimizden Nezaket örneklerini Gösteren Kavram Haritası	99
Kavram Haritası 43:	Geleneğimizden Nezaket Örnekleri Gösteren Kavram Haritası	100
Kavram Haritası 44:	Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Halim, el-Latif ve er-Refik İsmi Şeriflerini Gösteren Kavram Haritası	101
Kavram Haritası 45:	4.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli	103

KISALTMALAR LİSTESİ

age.	:	Adı Geçen Eser
Akt.	:	Aktaran
bk.	:	Bakınız
c.c.	:	Celle Celâlühü
Çev.	:	çeviren
DKAB:		Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Hız.	:	Hazreti
MEB :		Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:	Sayfa
sav	:	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDB :		Temel Dini Bilgiler
Ü.	:	Üniversite
Vb	:	Ve benzeri
vd.	:	Ve diğerleri
Yay.	:	Yayınları

ÖNSÖZ

Kutsal kitabımız Kuran-ı Kerim’de Yüce Allah’ın (c.c.) ilk emri “oku” olmuştur. İslam güneşi doğduğu günden bu yana Müslümanlar her daim eğitim öğretime önem vermişlerdir. İslam’ın ilk öğretmeni ve yeryüzünün en büyük öğretmeni olan sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)’den başlayan bu eğitim kervanı kıyamete dek devam edecektir. Bu kervanda olduğumuzun farkında olmak ve bu yola katkıda bulunma adına okyanusta bir damla misali küçücük de olsa adımlar atmaya çalışmak benim için büyük bir onurdur.

Sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) ile başlayan İslam’daki bu eğitim öğretim süreci, bizim ifademizle tebliğ harekâtı dünyanın her yerinde günümüzde de devam etmektedir. Sevgili peygamberimiz tebliği gelişi güzel yapmamış bu süreçte birçok metot kullanmıştır. Yüce Allah (c.c.) kutsal kitabımız Kuran-ı Kerim’de Ali İmran Suresi’nde mealen şöyle buyuruyor; “... Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi...”¹ Bir başka ayette ise Yüce Allah (cc) Hz. Musa (as.) ve kardeşi Hz. Harun (as.)’a haddi aşan ve iyice azgınlaşan Firavun’a gitmelerini ancak gene de yumuşak bir üslup ile hitap etmelerini şöyle emrediyor: “Ona yumuşak söz söyleyin; umulur ki o öğüt alıp düşünür ya da içi korkarak ürperir.”² Tüm bu ayetler gösteriyor ki tebliğin bir yöntemi metodu olmalıdır.

Çalışmamızın konusu olan Temel Dini Bilgiler dersi ülkemizde 2012 yılında Milli Eğitim Temel Kanununda yapılan değişiklikle düz ortaokullarda seçmeli, İmam Hatip ortaokullarında ise zorunlu bir ders olarak müfredata eklenmiştir.³ Bu ders sayesinde çocuklar İslam’ın inanç esasları ve ibadetler gibi temel öğretilerini öğrenerek dini yönden Kuran ve sünnet çerçevesinde doğru ve güvenilir bilgiler ile donanmış olacaklar, aynı zamanda çocukların kulaktan dolma, hurafelerle dolu yanlış dini bilgiler ve bu yöndeki zararlı akımlardan etkilenmelerinin önüne geçilmiş olacaktır.

¹ Ali İmran Suresi, 3/156.

² Taha Suresi, 20/44.

³ Resmi Gazete, (2012/28261) İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012/6287).

Temel Dini Bilgiler dersi ve din eğitimi alanındaki diğer derslerde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinin güncellenmesi bir zorunluluktur. Zira eğitimde kendini güncellenme ve yenilenme olmadığı sürece kalite gitgide düşecek ve eğitim verimsizleşecektir. Hem eğitim-öğretimde yeni modeller ve teknikler kullanılması hem de eğitimcilerin kendilerini güncellemesi eğitimin kalitesini ve verimliliğini arttıracaktır. Çalışmamızda Temel Dini Bilgiler ders programının işlenişinde kullanılmasının birçok yönden verimli sonuçlar doğuracağına inandığımız kavram haritası tekniği ile konuları anlatmaya gayret edeceğiz.

Çalışmamızda daha önce din eğitimi alanında kavram haritalarının kullanımı ile ilgili kitap, makale, doktora ve yüksek lisans tezlerini inceleyerek bunlardan yararlanacağız. İnşallah bu çalışmadan da yararlanarak din eğitimi alanında daha iyi çalışmalar yapacak eğitimcilerimiz çıkacaktır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasına en büyük katkıyı sunan, bilgisi, hoşgörüsü, samimiyeti, yol göstericiliği ile her daim yanımda olan ve ufkumu açan çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI'ya, sistemli ve disiplinli çalışmayı bir karakter haline getirmiş, azmi, kararlılığı ve güler yüzü ile bizlere her zaman güzel örnek olan Dr. Öğr. Üyesi SafinazASRİ'ye ve üzerimde emeği olan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Yunus DURAN

İZMİR-2020

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

Bilginin egemen olduğu bir çağda yaşıyoruz. Teknolojik ürünler bilgisayar, tablet, akıllı telefonlar artık yediden yetmişe her bireyin kolaylıkla ulaşabildiği araçlar haline geldi. Bu araçlara ulaşımın kolay hale gelmesinin yanı sıra internet erişiminin de giderek yaygınlaşması bilgi ulaşımını kolaylaştırdı ve çağımızın ‘‘bilgi çağı’’ olarak nitelendirilmesine vesile oldu.

Bilgiye ulaşmanın bu denli kolay olduğu, adeta bilgi havuzunda boğulduğumuz çağımızda bilgiyi işleme yollarının üzerinde daha çok durulması gerekmektedir. Bilgileri sistemli bir hale getirerek organize etmek yani kısaca bilgiyi kontrol etmek, üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Özellikle eğitim öğretimde teknolojik ürünlerin kullanımının giderek arttığı gerçeğini de göz önüne alarak, bilgiyi işlemede ve sistemli bir hale getirmede bilgisayar destekli yöntem ve tekniklerin kullanılması da bu hususta büyük bir kolaylık ve olumlu katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda bilgiyi kontrol edememe, bilginin dağınık ve disiplinsiz olması bu sebeple eğitim öğretim sürecinde konu dışına sapmaların sıkça yaşanması, teknolojik ürünlerden eğitim öğretimde yeterince faydalanılmayışı araştırmamızın problemlerinden bazılarıdır.

Din birçok soyut kavramı içinde bulunduran bir alandır. Bu denli soyut kavramı barından bir alanda eğitim-öğretimi daha anlamlı hale getirmek, kalıcı öğrenmelere vesile olmak için yöntemler aramak gereklidir. Bu nedenle eğitim alanında yapılan yeniliklere paralel olarak din eğitimi alanında da çalışmaların yapılması din eğitim ve öğretimi açısından bir zorunluluktur. Bu açıdan baktığımızda araştırmamızın sorunlarından biri de din eğitimi alanında fazlaca yer alan soyut kavramların öğretiminin zorluğu ve bu kavramları somutlaştıracak yöntem, teknik ve materyallerin yeterince tercih edilmiyor olmasıdır.

Din olgusunun bireysel ve toplumsal alandaki tezahürlerine bakarsak dinin güncel bir tarzda ele alınması ve dini bilginin özüne sadık kalınarak değişen çağa ayak uyduracak tarzda güncellenmesi ve eğitim öğretime elverişli hale getirilmesi gerekmektedir.⁴ Zira sadece geleneksel yöntemlerin kullanıldığı, ezberci, monoton, öğrencilerin aktif olmadığı düz anlatım gibi yöntemler eğitimin çağa ayak uydurmasını sağlamada yetersiz kalacaktır. Bu noktada çalışmamızın en büyük problemlerinden birisi de din eğitimi veren eğitimcilerimizin geleneksel anlatım yöntemlerini sıklıkla tercih ediyor olmalarıdır.

Değişim, yenilik, güncellenme ve geleceğe dönüklük eğitim-öğretim gerçekliği içinde önemi yadsınamaz kavramlardır.⁵ Her açıdan değişim ve dönüşümün yaşandığı dünyada, toplumlarda bu değişimden nasibini almaktadır. Eğitim-öğretim faaliyeti içinde yer alan bireyler de toplumun bir parçasıdır. Dolayısıyla toplumdaki değişim onlara da yansımakta bu da eğitimi, yenilenen bu zihinlere göre şekillendirme gereğini doğurmaktadır. Eğer din eğitimi konusunda da bu yenilenme ve kabuk değişimi gerçekleşmezse öğrencilerin dini konularda çağa ayak uyduramaması, kendilerini değişen şartlara adapte edememelerine neden olacaktır.

Bu noktada din eğitimi hususunda görev yapan özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerimize büyük bir görev düşmektedir. Zira din eğitimi hususunda en büyük sorumluluk onlara aittir. Çalışmamızın da konusu olan kavram haritası tekniğinin din eğitiminde kavram öğretimi için kullanılması birçok fayda sağlayacaktır. Ancak dini kavramların öğretimi konusunda öğretmenlerimizin becerisi büyük bir öneme sahiptir.⁶ Zira kavram öğretimi aşamasında uygulanacak olan planlama, uygulama ve değerlendirme gibi aşamalarda başrolde öğretmen olacaktır. Bu noktada din eğitimcilerimizin alanında yetkin, konuya hâkim, iyi planlama yapabilen, uygulayacağı yöntemi doğru seçen, değerlendirme araçlarını doğru kullanma becerisine sahip olmaları din eğitiminde kavram öğretimini çok daha başarılı bir noktaya taşıyacaktır. Bu bağlamda din eğitimcisi öğretmenlerimizin

⁴ Abdurrahman Dodurgalı, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde İletişim Problemleri ve Bazı Teklifler", *Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri*, Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, 1998, s.14.

⁵ Adem Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.21.

⁶ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*, Ankara: Nobel Yayınları, 2010, s.27.

kendilerini yeni neslin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda geliştirememesi çalışmamızın problemlerinden birisidir.

Eğitimde en çok üzerinde durulan hususlardan biri de ‘nasıl öğretim’ konusudur. Bu soru din eğitimi konusunda da üzerinde dikkatle durulması gereken bir sorudur. Zira eğitimi planlayan öğretmen öğreteceği konu içeriğinin niteliğine ve öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyi ve öğrencilerin gelişim özelliklerine göre nasıl bir yöntem izleyeceğine karar verir. Bu kararı vermek için öğretmenin evvela kendine ‘nasıl öğretim’ sorusunu yöneltmesi gerekecektir. Misal olarak öğretmen başta da bahsettiğimiz dini derslerin içeriğinde çokça yer alan soyut kavramların öğretimini, öğretim sürecinin başında kullanırsa bu yanlış bir yöntem olur. Zira din eğitiminde öğrenciler kavramları öğrenirken somuttan soyuta doğru bir eğilim göstermektedir. Burada öğretmenin seçimini bu yönde yapması daha verimli öğrenmelere vesile olacaktır.⁷ Dolayısıyla her konunun anlatımında ve her sınıf düzeyinde aynı anlatım yönteminin seçilmesi çalışmamızın problemlerinden bir diğerini oluşturmaktadır.

Araştırmamızın en önemli problemlerinden bir diğeri ise din eğitim alanında yaşanan öğretim materyali eksikliğidir. Bu eksiklik özellikle din eğitim alanına yeni dâhil olan seçmeli din dersleri bağlamında daha barizdir. Din eğitimi alanına yeni bir materyal kazandırmak din eğitimi veren öğretmenlerimiz başta olmak üzere öğrenci, eğitim öğretim süreci ve birçok açıdan olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Din eğitimi veren öğretmenlerimiz ve din dersleri ile ilgili var olan ‘sıkıcı olma’ algısı da çalışmamızın problemlerinden birisidir. Zira plansız, bilgilerin tutarsız olduğu, kavramlar arası ilişkilerin tam olarak görülemediği, öğrencilerin derste pasif olduğu, geleneksel anlatım yöntemlerin kullanıldığı bir ders sürecinde öğrencilerin dersten zevk alması ve o dersle ilgili olumlu düşüncelere sahip olmaları beklenemez. Kavram haritası tekniğinin din eğitimi alanında kullanımı hem din dersleriyle ilgili hem de din eğitimcisiyle ilgili var olan bu problemlerin önüne geçilmesini sağlayacaktır.

Günlük hayatta dini birçok soru ve sorunla karşılaşan bireyler, kafalarını kurcalayan tüm dini sorulara din eğitimi alanındaki derslerde cevap aramaya

⁷ Mualla Selçuk, ‘İlköğretimde Din Dili ve Sembolik Anlatım’, *Din Öğretimi Dergisi*, Sayı 30, (Eylül Ekim 1991), s. 82.

çalışmaktadır. Zira bu hususları danışabilecekleri en ulaşılabilir kişi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleridir. İşlenecek konu ve kazanımla alakası olmayan birçok hususta sorular sorulmakta bu da dersin düzenini tamamen bozmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızın problemlerinden birisi de din eğitimi alanında sıkça yaşanan konu dışına sapmalardır.

Din eğitimi alanındaki derslerde kavramların ve özellikle soyut kavramların yoğun olması, bilgi ve kavram karmaşası yaşanması ve konunun plansız anlatımı gibi problemlerden bahsettik. Yaşanan bu karmaşa aynı zamanda anlamlı öğrenmelerin gerçekleşmesini de engellemektedir. Zira programda tüm kazanımlar birbiri ile bağlantılıdır. Ünitenin başındaki ana kavramı öğrenemeyen bir öğrencinin ünite sonundaki o kavramla ilişkili bir kazanımı öğrenmesini beklemek zaman kaybından başka bir şey olmayacaktır. Bu açıdan anlamlı öğrenmelerin sağlanamaması da çalışmamızın problemlerinden birisidir.

Tüm bunlardan hareketle diyebiliriz ki, din eğitiminde geleneksel yöntemlerin hala tercih ediliyor olması ve öğrencilerin derslerde aktif olmaması, anlamlı öğrenmelerin gerçekleşmemesi, zihinsel faaliyetlerin devreye girdiği yöntemlerin kullanılmayışı, konu dışına sapmaların sıkça yaşanması, din eğitimcileri ve din dersleri hakkında var olan sıkıcı olma algısı çalışmamızın başlıca problemleridir. Özellikle din eğitimi alanında çokça var olan soyut kavramlar, eğitim öğretime yeni dâhil olan seçmeli din dersleriyle ilgili var olan materyal eksikliği, dini hususta yaşanan kavram ve bilgi karmaşası, dini bilginin ve din eğitimi veren eğitimcilerin çağa ve yeni nesle ayak uyduramayışı gibi birçok problem çalışmamızın çıkış noktasını oluşturmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Temel Dini Bilgiler dersi öğretim programının kavram haritası tekniği ile işlenişi çalışmamız, Temel Dini Bilgiler dersi, dersi veren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni, öğrencinin derse aktif katılımı, öğretim süreci, eğitimin kalitesi, eğitim öğretim süreci sonundaki ulaşılmak istenilen hedefler, kavram öğrenme, anlamlı öğrenme vb. birçok başlıkta değerlendirilmesi gereken ve tüm bu başlıklarda TDB dersine ve din eğitimi alanındaki diğer derslere olumlu katkılar sunmasını amaçladığımız bir çalışmadır.

Kavram haritası tekniğinin Temel Dini Bilgiler dersi öğretim programı işlenirken kullanılması öncelikle öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırma yönünde olumlu bir adım olacaktır. Öğrencilerin içine dâhil edildiği kavram haritası oluşturma etkinlikleri onların derse aktif katılımlarını sağlayacak bu da öğrencinin dersten daha çok keyif almalarına katkı sunacaktır.⁸ Bu yönüyle Temel Dini Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Peygamberimizin Hayatı dersi gibi dini derslerle ilgili var olan sıkıcı olma algısı da zamanla yok olacaktır.

Kavram haritası tekniği dini alanda yoğun bir şekilde var olan soyut kavramları somut hale getirerek öğretimini kolaylaştırmada da önemli bir etkiye sahiptir. Eğitimde öğrencilerin bilgileri ve kavramları öğrenirken somuttan soyuta bir yol izlediklerini ve bu yolun daha verimli olduğunu ifade etmiştik. Kavram haritası tekniğinin Temel Dini Bilgiler dersinde kullanımı da İslam'ın temel inanç ve ibadet esaslarını öğretirken kavramların doğru ve anlaşılır bir şekilde öğretilmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Temel Dini Bilgiler dersi öğretim programında yer alan dini bilgiler öğrencilerin dini alanda öğrenmeleri gereken temel, öz bilgiler olduğu için ayrıca bir önem arz etmektedir. Zira İslam'ın temeli olan inanç ve ibadetlerle ilgili kavramlar ve bilgiler doğru bir şekilde öğretilmeksizin İslam ile alakalı diğer hususlardaki mevzulara geçilmesi bir fayda sağlamayacaktır. Misal olarak çocuklara doğru ve gerçekçi bir Allah ve peygamber kavramı öğretilmediği takdirde dini konularda başka bilgiler öğretmeye kalkışmak zaman israfından başka bir şey olmayacaktır.⁹ Bu sebeple hangi yaş grubundan olursa olsun öncelikle inanç ve ibadetlerde ilgili doğru ve doyurucu bir kavram bilgisinin öğretilmesi bir zorunluluktur. Bu bilgilerin öğretimi açısından da Temel Dini Bilgiler dersi önemli bir yere sahiptir.

Kavram haritalarının din eğitimi alanındaki derslerde kullanımı anlamlı öğrenmelerin gerçekleşmesi açısından da verimliliği arttıracaktır. Zira kavram haritaları sayesinde öğrenciler konuya bütüncül bakabilme ve kavramlar arası ilişkileri görebilme imkânı bulmuş olacaklardır. Kavramlar arası ilişkileri iyi

⁸ Yaman, Havva, *İlköğretim İkinci Kademe Dil Bilgisi Derslerinde Kavram Haritası Tekniğinin Öğrenci Başarısına ve Hatırlamaya Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006, s. 63.

⁹ Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, *Din Eğitimi*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2015, s.171

kavrayan bireyler artık bu bilgileri gerçek hayatta kullanma ve karşılaştığı yeni durumlara bu bilgileri aktarma gibi becerileri elde etmiş olacaklardır.¹⁰

Kavram haritalarının Temel Dini Bilgiler dersi ve diğer dini derslerde kullanımı öğrenci ve eğitim-öğretim süreci açısından olumlu katkılar sunduğu kadar din eğitimi veren öğretmen açısından da etkili bir yol olacaktır. Öncelikle öğretmen bu teknik sayesinde derse hazırlıklı gelmiş olacak bu da öğretmenin dersteki performansını etkileyecektir. Zira öğretmenin derse hazırlıklı gelmesi dersin planlı ve disiplinli geçmesini ve sürecin verimliliğinin artmasına olumlu etki edecektir. Aynı zamanda derse planlı ve hazırlıklı gelmek öğretmenin kendine olan özgüvenini arttıracak ve öğrencilerin de öğretmene bakış açılarını olumlu yönde etkileyecektir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Bu çalışma; düz ortaokullarda seçmeli olarak, İmam Hatip Ortaokullarında ise zorunlu olarak okutulmakta olan Temel Dini Bilgiler (İslam1) dersi öğretim programının (4 ünite) kavram haritası tekniği ile işleniş ve kavram haritası tekniğinin bu derse katkıları ile sınırlı tutulmuştur.

4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Din eğitimi alanında kavram haritalarının kullanımı ile ilgili yazılmış kitap ve daha evvel yapılmış çalışmalar mevcuttur. Ancak yeterli düzeyde olduğu söylenemez. Çalışmamızın konusu olan Temel Dini Bilgiler dersi öğretim programının anlatımında kavram haritası tekniğinin kullanımı ile alakalı daha evvel yapılmış bir çalışmaya ulaşamadık. Ancak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Hz. Muhammed'in Hayatı (Siyer) derslerinde kavram haritalarının kullanımı ile alakalı yüksek lisans ve doktora çalışmaları mevcuttur. Sınırlı olan bu eser ve çalışmalardan bazıları şunlardır;

Prof. Dr. Cemal TOSUN, Prof. Dr. Recai Doğan "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları" isimli kitabı.

¹⁰ Adem Güneş, *Din Öğretimi Materyalleri*, İstanbul: DEM Yayınları. 2017, s.70.

Adem Korukçu, ‘‘Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı’’ (Doktora Tezi Ankara 2007)

Halise Yurdakul, ‘‘Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi 10.Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişı’’, (Yüksel Lisans Tezi Konya 2016)

Perver GERÇEKÇİOğLU, ‘‘Yenilenen Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. ve 10. Sınıf Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişı’’ Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006

Mustafa BASKONAK, Ortaöğretim 9, 10 ve 11. Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile Örnek İşlenişı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005

Kavram haritalarının din eğitimi alanında kullanımıyla alakalı yapılmış olan bu çalışmalardan farklı olarak, çalışmamızda uyguladığımız tüm kavram haritalarını bir kazanıma yönelik hazırladık. Bu sayede kavram haritasının eğitim-öğretim planı içinde amaca uygunluğunu artırmış olduk. Aynı zamanda kazanıma ait kavram haritaları oluşturmamız, din eğitimcilerinin bu haritaları materyal olarak kullanımını da kolaylaştıracaktır. Yukarıda bahsettiğimiz çalışmalardan farklı olarak çizdiğimiz her kavram haritasının türünü de belirttik. Bunu yapmaktaki amacımız hangi konu ve kazanımda hangi kavram haritasının kullanımı daha uygun ve daha verimli sorusuna bir cevap olmasıdır. Zira her konuda aynı kavram haritasını kullanmamız mümkün değildir. Çalışmamızın daha önce yapılmış olan çalışmalardan başka bir farkı ise 2. bölümde Temel Dini Bilgiler dersinin tarihçesi, ders programının analizinin yapılmasıdır. Bunu yapmaktaki amacımız ise çalışmamızı temellendirerek, niçin böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu, bu dersin toplum için ve bu çalışmanın alan için önemini ortaya koymak olmuştur.

5.ARAşTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI

Din, genel bir ifade ile insanın kayıtsız şartsız var olan kutsal varlığa yönelişi ve onun tarafından kuşatılmasıdır.¹¹ İslam’a göre ise din Yüce Allah tarafından peygamberler aracılığı ile gönderilen, akıl ve irade sahibi varlıkları kendi hür

¹¹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: Gün Yayınları, 2007, s.16.

iradeleri ile iyiye ve doğruya yönlendiren, dünya ve ahret mutluluğunu amaçlayan, ilahi kurallar bütünüdür.¹²

Din Eğitimi: Öğün ve yaygın eğitimdeki tüm din eğitim faaliyetlerini kapsayan bir ifadedir.

TDB: Temel Dini Bilgiler dersi kısaltmasıdır.

DKAB: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin kısaltmasıdır.

Kavram Haritası: Eğitim-öğretimde özellikle kavram öğretiminde kullanılan bir tekniktir.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamızı birinci bölümden başlayarak sonuç bölümüne kadar değerlendirecek olursak teori ve örnek uygulama kısımlarından oluştuğunu söyleyebiliriz. Birinci bölümde çalışmamızın konusu olan kavram haritaları ile ilgili ve din eğitiminde kavram haritalarının kullanımı ile alakalı teorik bilgiler vermeye çalıştık. 2. bölümde Temel Dini Bilgiler dersinin tarihçesi, önemi ve içeriği ile alakalı bilgiler verdik. Çalışmamızın 3. Bölümünde ise elde ettiğimiz teorik verilerden yola çıkarak Temel Dini Bilgiler (İslam 1) dersi öğretim programını kavram haritası tekniğini uygulayarak örnek modeller ile anlatmaya çalıştık.

Kavram haritalarının din eğitimi alanında kullanımı ile alakalı daha önce yapılmış olan çalışmaların artı ve eksilerini de ele alarak yeni kavram haritaları oluşturduk. Kavram haritalarında ilgi çekiciliği artıracak için canlı renkleri kullandık. Bu sebeple çalışmamızı "PowerPoint" programını kullanarak yaptık. Kavram haritalarını oluştururken kullanacağımız kavramları tamamen ders kitabına ve MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın onayladığı yıllık ders planına göre belirledik. Çizdiğimiz her kavram haritasının hangi üniteye ve kazanıma ait olduğunu kavram haritasından önce belirttik. Ayrıca çizdiğimiz kavram haritasının hangi kavram haritası türüne ait olduğunu da belirttik. Kazanıma ait kavram haritasıyla beraber kavram haritasının anlatımında kullanılacak ayet ve hadisler ekledik. Dört ünitenin her kazanımına yönelik bir ya da birden çok kavram haritası oluşturduk. Ayrıca tüm ünitelerin sonuna örnek değerlendirme kavram haritası modeli ekledik.

¹² bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 75-76.

Çalışmamızda kavram haritalarının eğitim-öğretim sürecine olan katkıları ve din eğitimi alanında dersteki başarıyı etkileyip etkilememe durumu araştırılmıştır. Bu nedenle kavram haritaları ve kavram haritalarının kullanımıyla alakalı literatür taraması yapılmış, bu konuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalardan yararlanılmıştır. Aynı zamanda kavram haritalarının din eğitim ve öğretimi alanında kullanımını ile alakalı kitap, makale, tez v.b. tüm eserler taranmış ve incelenmiş, bu çalışmalardan elde edilen veriler çalışmamıza yol göstermiştir.

I. BÖLÜM

KAVRAM VE KAVRAM HARİTALARI

1. KAVRAMIN TANIMI

Kavram, varlıkların, olayların, düşüncelerin farklı ve benzer özelliklerinin bilimsel ve teknolojik çalışma, deneme ve yanılma ile elde edilen bilgilerinde özgün özelliklerinin gruplandırılmasıyla oluşan; nesnelerin, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dildeki anlatım buluşu ve dünyadaki nesnelerin ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır.¹³

Türkçemizdeki ‘mefhum’, Latince’deki ‘conceptus’¹⁴ İngilizce’deki ‘concept’ kelimesinin bir karşılığı olarak dilimizde kullanılan¹⁵ kavram kelimesi, Cevizci tarafından ‘bir şeyin, bir cisim ya da nesnenin zihnimizdeki ve zihnimize ait tasarımı; soyut düşünme eyleminde kullanılan ve belli bir somutluk ya da soyutluk derecesi sergileyen bir düşünce ya da fikir’¹⁶ olarak ifade edilmektedir.

Kavram olay ya da cisimlerin özelliklerinden elde edilen genellemelerin sembollerle ifade edilişi,¹⁷ bilgiyi elde etme ve geliştirme; dünyayı anlamlandırma ve yeni ilkeler geliştirmede önemli bir etkidir.¹⁸

Birçok bilimsel ve akademik çalışmada farklı kişilerce tanımlanan ve ifade edilen kavram sözcüğünü, tüm bu tanımlardan yola çıkarak şöyle özetleyebiliriz: Kavram nesne, olgu, olay, duygu, düşünce ve davranışların ortak özelliklerini tanımlayan, gruplandıran ve sınıflandıran ve ortak bir ad altında bunları birleştiren bir tasarımdır.

¹³ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995, s.475.

¹⁴ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1988, s.114.

¹⁵ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999, s.499.

¹⁶ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, s.499.

¹⁷ Cemal Tosun, Recai Doğan, *İlköğretim 6. ,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2005, s.1.

¹⁸ Süleyman Akyürek, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*, İstanbul: DEM Yayınları, 2004, s.22.

Türkçemizde kullandığımız ‘‘kavramak’’ kelimesi kavram sözcüğünü anlamamız açısından önemlidir. Zira kavramak kelimesi mecazen bir konuyu her açıdan tam manası ile öğrenmek, derinlemesine anlamak demektir.¹⁹ Gerçek anlamda ise kavramak kelimesi sarıp sarmalamak, kuşatmak gibi anlamlara gelmektedir. Kavram kelimesinin de ‘‘kavramak’’ fiilinden türemiş bir kelime olduğunu göz önüne alırsak, kavramın bir konu ya da olayın tam manası ile öğrenilmesini başka bir ifade ile nesne ya da olayların tüm özelliklerini kapsayan bir çatı görevi gördüğünü anlamış oluruz.

Eğitim faaliyetleri tüm alanlarda çoğu zaman kavramların öğretimi olarak uygulanmaktadır.²⁰ Edebiyat, Tarih, Coğrafya, Sağlık Bilimleri, Din, Ahlak, Ekonomi, Siyaset gibi birçok alana bakıldığında bu bilimlerle ilgili temel kavramlar olmaksızın bu bilimlerin öğretiminden, bu bilimlerle ilgili düşünme ve gelişmeden bahsedilemeyeceği açıktır.²¹

1.1.Kavramların Görev ve Önemi

İnsan doğumundan itibaren çevresi ile etkileşim halindedir. Çevresi ile etkileşim ve iletişim içinde olan insan kavramlar vasıtası ile hayatı anlamlandırır, bilgiler edinir, bu bilgileri sınıflandırır ve bu bilgileri yeniden yapılandırarak hayatını devam ettirir. Bu süreç insanın doğumundan ölümüne dek devam eder.²²

Nasıl ki aile için ‘‘toplumun yapı taşı’’ benzetmesini yapıyorsak, kavram için de aynı benzetmeyi bilgi açısından yapabiliriz. Yani kavramlar bilginin yapı taşıdır diyebiliriz.²³ Dolayısıyla insan bilgi edinmede kavramları öğrenmek ve kullanmak mecburiyetindedir. Kavramlar hem bilgi edinmede insan için, hem de bilimlerin bir disiplin haline gelmesinde en büyük role sahip etkindir.

¹⁹ Özlem Doğan, *Mantık*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınları, 1994, s.57.

²⁰ Halise Yurdakul, *Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi 10.Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi*, Yüksel Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2016, s.3.

²¹ Tosun ve Doğan, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, s.1.

²² Orlich ve arkadaşları, *Teaching Strategies –A Guide toEffective Instruction*, s.156’den akt: Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanım*, s.22.

²³ Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, s.21.

Kavramların insanlara katkısını maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kavramlar bilgileri disipline eder.
- Kavramlar öğretim sürecini disipline eder.
- Kavramlar öğrenme sürecindeki karmaşıklıkları azaltır.
- Kavramlar öğretim sürecini hızlandırır ve daha etkili hale getirir.²⁴
- Kavramlar bilginin daha hızlı öğrenilmesine katkı sağlar.
- Kavramlar bilginin kalıcı olmasını sağlar.
- Kavramlar bilgiler arası ilişki kurmada etkilidir.
- Kavramlar insanın hayatı anlamlandırmasını sağlar.

1.2.Somut ve Soyut Kavramlar

Kavramı kısaca nesne ve olayların ortak niteliklerini ortak bir ad altında birleştiren genel bir tasarım²⁵ olarak adlandırmıştık. Bu tanım altında kavramları somut ve soyut kavramlar olarak iki guruba ayırıyoruz. Somut kavramlar genel tabir ile nesnelerin 5 duyu ile algılanabilen şekil, renk, ağırlık, sertlik-yumuşaklık gibi özelliklerini tanımlayan kavramlardır. Cisimlerin konumlarını belirten yanında, arkasında ya da önünde, sağında ya da solunda, altında ya da üstünde gibi ifadeler de somut kavramlar sınıfına girmektedir.²⁶

Bir nesnenin niteliği olan ancak varlığı tek başına mümkün olmayıp, varlığını özelliğini taşıdığı nesneye borçlu olan²⁷ merhamet, güzellik, cesaret, merak gibi kavramlar ise soyut kavramlardır.

1.3.Kavramın Nitelikleri

Kavramlar zihinde oluşur. Her bireyin hayata bakışı, duygu ve düşünce dünyası, yetenekleri birbirinden farklıdır. Dolayısıyla her bireyin zihninde

²⁴ Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, s.22.

²⁵ <http://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2019)

²⁶ Robert M. Gagne, Leslie J. Briggs ve Walter W. Wager, *Principles of Instructional Design*, (Harcourt Brace Jovanovich College Publishers, Fourth Edition, Fort Worth 1992), s.58'den akt: Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, s. 22.

²⁷ Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, 24

oluşturmuş olduğu kavrama yüklediği anlam da farklılıklar gösterebilir. Bu yönüyle kavramların öznel ve yanlı olduğu söylenilmektedir. Zira bilimlerde ve bilimsel görüşlerin geliştirilmesinde bu yanlılığı yok etmek amacıyla normlar oluşturulmuş ve bu normlar üzerinden ilerleme sağlanmaktadır.

Kavramlar zihinde ilk oluştuğu şekilde kalmazlar. Zamanla farklı kalıplara girebilirler. Zira bireyler yaşam boyu öğrenmiş olduğu ve zihninde yer eden kavramın özelliklerini taşımayan veya o kavramdan farklı özellikte nesne ve olaylarla karşılaşabilirler. Misal olarak ağaç kavramını düşünelim. Ağaç kişinin zihninde kökü yerin altında olan, gövdesi, dalları ve yeşil yaprakları olan bir nesnedir. Ağacın farklı türleri olsa da kişinin zihninde var olan ağaç kavramının özelliklerini taşıyan yani kökü, gövdesi, dalları ve yaprakları olan diğer ağaç türleri de kavramsal olarak bir ağaçtır. Dolayısıyla her türlü cismin çeşitleri olsa da zihindeki temel kavram değişmez yani kavramın orijinal hali daima aynıdır.

Kavramlar dille ilgilidir. Her toplumun hayata bakışı, yaşam tarzı, duygu ve düşünce dünyası farklıdır. Dolayısıyla nesne ve olaylara yüklediği manalar da farklı olacaktır. Bir kültürün kavram çeşitliliği ile o kültürün dilindeki, edebiyatındaki zenginlik arasında büyük bir paralellik bulunmaktadır. Belli bir olayı ya da nesneyi birçok farklı kavram ile ifade edebilen zengin diller olduğu gibi tek bir kavramla birçok farklı düşünce ve nesneyi ifade etmeye çalışan sınırları dar diller, kültürler de bulunmaktadır.

Kavramlar çok boyutludur. Bir kavram bulunduğu konuma göre merkezde ya da merkezin çevresinde bulunabilir. Misal olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni merkeze alırsak onun etrafında bulunan Yunanistan, Bulgaristan, İran, Irak, Suriye, Gürcistan gibi ülkeler Türkiye'nin çevresinde yer alır. Ancak merkeze Bulgaristan'ı alırsak bu kez Türkiye onun çevresinde kalan ülkelerden biri olacaktır.

Kavramların özelliklerini maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kavramlar somuttan soyuta derecelendirilebilir.²⁸
- Kavramlar basitten karmaşığa doğru bir sıralanma gösterirler.²⁹
- Kavramların orijinalleri vardır.

²⁸ Kılınç, Ahmet, "Bir Öğretim Stratejisi Olarak Kavram Haritalarının Kullanımı", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, (21-48 Aralık 2007), s.13-19.

²⁹ Kılınç, "Kavram Haritalarının Kullanımı" s.21-46.

- Kavramlar çok boyutludurlar.
- Kavramlar, dikey ve yatay organizasyon içerisinde dirler.
- Bazı kavramlar birbiriyle ilişkili birçok kavramı içerirler.
- Kavramların temel özellikleri ya tanımlama ya da fonksiyonel türden olabilir.
- Kavramlar hangi yolla kazanılırsa kazanılsın, yalnız kişinin kendi yaşantısıyla anlam kazanır.
- İnsanlar kavramların önemli bir kısmını sembolik şekillerle zihinlerine yerleştirir ve hatırlarlar.
- Kavramlar içinde bulunduğu kültürle, dille ilgilidirler.

1.4.Kavram Çeşitleri

Öğrenme biçimlerine göre kavramlar Doğan ve Tosun'a göre 3'e ayrılır. Bunlar algılanan, betimlemeli ve kuramsal kavramlardır.³⁰

Algılanan kavramlar 5 duyu ile algılanabilen büyük, küçük, siyah beyaz, ağır hafif gibi dış duyular ile algılanabilen kavramlar ve hissederek yani iç uyarıcılar yoluyla algılayabildiğimiz baş ağrısı, açlık tokluk gibi kavramlardır.

Betimlemeli kavramlar dış dünyada gözlemlenebilen olayların özelliklerinin anlatılarak açıklanmaya ve anlamlandırılmaya çalışıldığı kavramlardır. Betimlemeli kavramlar aynı zamanda dış dünyada yer alan nesne ve olaylar arasındaki ilişkileri de açıklamaktadır. Misal olarak daha uzun, sonradan ya da önceden, en tepesinde ya da en altında gibi kavramlar nesnelere ait niteliklerin karşılaştırılmaları sonucu ortaya çıkmıştır.

Son olarak kuramsal kavramlar ise direkt olarak dış dünya ile iletişim kurarak değil, zihinsel işlemler sonucu öğrenilebilen kavramlardır. Din eğitiminde öğrenilmesi zor olan kavramlar bu gruba girmektedir.³¹

³⁰ Tosun ve Doğan, *İlköğretim 6.,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, s.144.

³¹ Tosun ve Doğan, *Kavram Haritaları*, s.144.

2. KAVRAM ÖĞRETİMİ VE KAVRAM ÖĞRENME

Kavram Öğretimi

Eğitim-Öğretimin temel amaçlarından biri de kavramları öğrencilere öğretmek ve kavramlar arası ilişkiler kurmalarını sağlayarak daha üst düzey zihinsel süreçlere onları sevk etmektir.³² Kavram öğrenimi, ilk aşama olan ezberleme yani dilsel olarak hafızaya kaydetme, ikinci aşama olan anlama yani kavramı özellikleri ile birlikte idrak etme ve üçüncü aşama olan uygulama yani özümseyerek tatbik etme olmak üzere üç düzeyde gerçekleşebilir.³³

Kavram öğretiminde kullanılan alışılmış yöntem; öğrencilere kavramı ifade eden kelimeyi vermek, kavramın sözel bir tanımını yapmak, tanımın daha iyi anlaşılması adına kavramın tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerini açıklamak, öğrencinin kavrama dâhil olan ve dâhil olmayan misaller bulmasını sağlamak adımlarından oluşmaktadır.³⁴ Bu yöntemin kavram öğretiminde yüzde yüz verimli olduğu söylenemez. Zira bir kavramın tüm özellikleri ile tanımının yapılması güçtür. Dolayısıyla bu yöntem etkili öğrenme açısından eksikler barındırmaktadır.

Kavram öğretiminde daha yeni bir yöntem ise kavramı en iyi anlatan misallerden yola çıkarak öğrencinin bir genelleme yapmasını sağlamak ve öğrenilmesi istenilen kavrama ulaşmasını sağlamaktır.³⁵ Bu yöntemle öğrenciler ulaşılması istenen kavramla alakalı olan ve olmayan tüm özellikleri karşılaştırarak kavrama ulaşmada doğru yolu keşfetmektedir.

Akyürek'e göre ise kavram öğretimi 3 aşamada gerçekleşir.³⁶ Bunlar; planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarıdır. Planlama aşamasında öğretilecek kavramla ilgili hedef davranışlar tespit edilir, kavram analizi yapılır, öğretim stratejisi belirlenir, öğretilecek kavramla ilgili materyaller hazırlanır.³⁷ Kavram öğretiminin tüm aşamalarını şöyle sıralayabiliriz:

³² Köseoğlu ve arkadaşları, *Yapılandırıcı Öğrenme Ortamı İçin Bir Fen Ders Kitabı Nasıl Olmalı*, s. 59.

³³ Köseoğlu ve arkadaşları, *Ders Kitabı Nasıl Olmalı*, s.59.

³⁴ Adem Güneş, *Din Öğretimi Materyalleri*, İstanbul: DEM Yayınları. 2017, s.55.

³⁵ Güneş, *Din Öğretimi Materyalleri*, s.55.

³⁶ Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi*, İstanbul: Nobel Yayınları, 2010, s.127.

³⁷ Güneş, *Din Öğretimi Materyalleri*, s.56.

- Kavram analizi,
- Öğrenci performansının belirlenmesi,
- Öğretim amaçlarının belirlenmesi ve listelenmesi,
- Materyallerin seçimi ve geliştirilmesi,
- Olumlu ve olumsuz örneklerinin seçimi ve listelenmesi,
- Öğretmenin kavramı sunma stratejileri,
- Test (Değerlendirme) örneklerinin seçimi ve uygulanması,
- Hataların analiz edilmesi ve düzeltilmesi.

Kavram öğretim teknikleri ise şunlardır:³⁸

- 1-Balık Kılıçığı (Neden-Sonuç Diyagramı)
- 2-Kavram Haritaları (NOVAK)
- 3-Zihin Haritası (Beynin İsveç Çakısı)
- 4-Kavram Ağları (Semantik Ağ)
- 5-Yapılandırılmış Grid
- 6-Vee Diyagramı (Gowin)
- 7-Tanılayıcı Dallonmuş Ağaç
- 8-Kavramsal Değişim Metinleri
- 9-Kavramsal Karikatür (Konuşma Balonu – Çizgi Karakter)
- 10-Kelime İlişkilendirme (Kavramsal Çağırışım)
- 11-Kavram Çarkı Diyagramı
- 12-Tahmin – Gözlem – Açıklama (TGA Diyagramı)
- 13-Anlam Çözümleme Tablosu (Kavram Karşılaştırma Tablosu)
- 14-Çalışma Yaprakları (Çoklu Zeka Uygulaması)
- 15-Tekzip(Çürütme Metinleri)

³⁸ <http://egitimbilimlernotlari.com/tag/kavram-aglari/>“Eğitim Bilimleri Notları”, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2019)

Kavram Öğrenme

Genel olarak öğrenme, tekrar ya da yaşantı yoluyla organizmanın davranışlarında meydana gelen kalıcı ya da izli değişiklikler olarak tanımlanmaktadır. Öğrenme duyu organlarımız ile elde ettiğimiz bilgilerin sistemli hale getirilmesini, organize edilip depolanmasını ve gerektiğinde geri getirilmesini içeren bir süreç olarak da ifade edilebilir.

Öğrenme-öğretme sonucu kazanılabilecek davranışlar şöyle sıralanmıştır:

- Zihinsel beceriler.
- Sözel bilgiler.
- Psiko-motor beceriler.
- Tutumlar.
- Bilişsel stratejiler.³⁹

Ülkemizde ders planı hazırlarken ağırlık olarak Gagne'nin öğretim modelindeki basamaklar kullanılmaktadır. Amaç, öğretimi daha etkili, verimli kılmaktır. Gagne'ye göre, öğrenilmesi için farklı içsel ve dışsal koşullar oluşturulması gereken öğrenme ürünlerini bir diğer adı ile hedef taksonomisini şöyle sıralayabiliriz:

1-Sözel Beceriler

Bilgi düzeyindeki öğrenmelerdir. Olgu ve genellemeleri ifade etmek için kullanılır. Kişinin bilgileri ifade etmesi ve açıklamasına dönüktür. Öğrenci, "Ne?" sorusunun cevabını öğrenir. Örnek olarak, tereyağın bir besin maddesi olduğunu hatırlar.

2-Zihinsel Beceriler(Entelektüel Beceriler)

Nasıl bilmeye ilgilidir. Zihinsel etkinlikler yoluyla edinilen öğrenme ürünleridir. Bloom'un taksonomisindeki hem kavrama hem de uygulama basamağına denk düşer. Misal olarak, tereyağının nasıl yapıldığını açıklar ve verilen malzemeleri kullanarak tereyağı yapar.

³⁹ Süleyman Akyürek, "Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi", *Anadolu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 47, Sayı 1, (2006), s.123-141.

3-Bilişsel Stratejiler

Kişinin, hatırlama, düşünme, hayal kurma, bilgiyi kodlama, depolama, öğrenme, dikkat, geri çağırma durumlarında kendine özgü bir uygulamaya gitmesidir. Bireyin kendi düşünme ve öğrenme sürecini kontrol etmek için değişik yollar kullanmasıdır. Misal olarak yeni bir tereyağı üretme tekniği geliştirir.

4-Tutumlar

Bloom taksonomisinde duyuşsal alana denk düşer. Bireyin olay, durum ya da nesneye ilişkin olumlu – olumsuz tavrıdır. Bireyin özel tercihlerini ve eğilimlerini kapsar. Misal olarak, “tereyağlı omlet yemeği sever.”

5-Psikomotor Beceriler

Devinişsel boyutta zihin–kas koordinasyonu sonucunda ortaya çıkan öğrenmelerdir.

Misal olarak, “kenarlarına taşırmadan tereyağı ekmeğe sürer.”⁴⁰

Bir kavramı öğrenen öğrencinin davranışlarını 4 aşamada inceleyebiliriz. Bunlardan ilki öğrenci öğrendiği kavramı kendi kültürü çerçevesinde dilsel olarak ifade eder, ikinci olarak kavramı tanımlar, üçüncü olarak kavramla ilgili olan ve olmayan özellikleri söyler, yani kavramın benzer ve farklı yönlerini ifade eder, son olarak ise öğrendiği kavrama benzer yeni bir kavramla karşılaştığı zaman o kavramı ihtimallerle tanıır ve yeni kavramı kendisi tanımlar.⁴¹

Kavram öğreniminde öğrencinin zihinsel gelişimi ve kapasitesi de elbet çok önemlidir. Özellikle öğrencinin bilişsel gelişimi ve dilsel gelişimi ile kavram öğrenimi arasında güçlü oranda paralellik vardır. Bireyin bu özelliklerini etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Öğrenme süreci doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreç olduğundan öğrencinin çevresi kavram zenginliğini elde etmesi ve kavramı net olarak tanıması açısından önemlidir. Çocuk öğrendiği kavramların içini günlük hayattaki tecrübeleri ile doldurur. Çocuğun yaşantısı yoluyla kavramla alakalı benzer ve farklı yönleri görmesi, çocuğun kavramla ilgili özellikleri sınıflandırmasını sağlar. Bu sınıflandırma ile çocuk yeni ilkeler edinmiş olur. Bu yeni ilkeler ise yeni

⁴⁰ <http://egitimbilimlernotlari.com/tag/gagnede-ogrenme-urunleri/>“Eğitim Bilimleri Notları”, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2019)

⁴¹ Gülten Ülgen, “Kavram Geliştirme/Kuramlar ve Uygulamalar”, Ankara: Nobel Yayınları, 2004, s.117.

kavramlar öğrenmede ve oluşturmada çocuğa büyük katkılar sağlayacaktır. Dolayısıyla kavram öğreniminde öğrencinin sosyal yaşamı büyük etkiye sahiptir. Çocuğun üst düzey zihinsel örüntüler oluşturabilmesi için kavramla ilgili tüm yönleri görmesini sağlayacak olan çocuğun yaşantısı, sosyal ortamıdır.

2.1. Kavram Öğreniminde Ön Bilgi

Yeni öğrenmeler her zaman önceki öğrenmelerin üzerine inşa edilir. Yani öğrenme birikimli bir süreçtir.⁴² Kavramlar zihinde bir şema halinde bulunur ve bu şemalar sayesinde öğrenci yeni kavramlarla eski kavramları birbiri ile ilişkilendirerek ve karşılaştırarak yani şemadaki tüm bilgileri dinamik bir şekilde kullanarak yeni öğrenmeler edinir.⁴³ Misal olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi işlenirken öğrenci ünitenin başında öğrenmesi gereken ünitenin en önemli kavramı olan ‘‘tevhit’’ kavramını öğrenemediyse ünite sonundaki ihlâs Suresi ile bu kavramı bağdaştıramayacaktır.

İnsan zihni yeni öğrendiklerini anlamlandırmak için her zaman önceki öğrendiği bilgilere başvurur. Yeni bir olayla veya sorunla karşılaştığımızda daha önceki bilgi ve deneyimlerimiz ile karşılaşılan bu durum karşısında çözümler üretmeye çalışırız. Bu da aslında insanın zekâsını ne kadar iyi kullandığını gösteren bir işarettir. Eğitim öğretim sürecinde öğrencilere yeni öğretilecek kavramlar ile eski bilgileri arasında bağ kuracak fırsatlar sağlanmalıdır. Ayrıca öğrenciye yeni bilgiler verilirken öğrencinin anlayabileceği dilsel ifadeler kullanılmalı ve verilen örneklerin öğrencinin yakın çevresinden olmasına da özen gösterilmelidir.

2.2. Bilginin Kategorize Edilişi

Bir bilgi eğer sınıflara, bölümlere, kategorilere ayrılmışsa o bilginin hatırlanılması, kullanılması ve yeni karşılaşılan durumlara aktarımı kolaylaşacak, ayrıca bilgi karmaşası da son bulacaktır.

⁴² Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, s.27.

⁴³ Kamile Ün Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları, 2003, s.3- 6.

Kategori, bazı kurallara bağılı benzerliklere göre oluşturulmuş farklı varlıkları ifade eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır.⁴⁴ Bilgiyi kategorize etmek öğrenme için bir disiplin oluştururken aynı zamanda eğitimde bir tasarruf sağlayarak sürecin dava verimli kullanılmasını sağlamaktadır.

2.3. Kavram Öğrenme Aşamaları

Çocuklar, kavramları tüm özellikleriyle birlikte öğrenmeden evvel, karşılaştıkları nesne ya da olguları tanımayı, birbirlerine benzer nitelikte olanları eşlemeyi ve diğer nesnelere ayırt etmeyi öğrenmektedirler. Yani çocuklar öncelikle nesnelere arasındaki renk, büyüklük, şekil gibi ilişkileri göze alarak o nesnelere benzerliklerine göre ayırt etmeyi yani eşlemeyi öğrenirler. Daha sonra bu nesnelere özelliklerini kavramaya değişik örnekler arasından istenilen özellikte nesneyi ayırt ederek göstermeye başlarlar. Konuşma gelişimlerinin de hız kazanmasıyla nesnenin herhangi bir özelliği sorulduğunda o özelliği söylemeye başlarlar. Misal olarak bir şeklin “Kare” olduğunu söyleme gibi. Kavram öğrenmenin aşamalarını genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

► Çocuklar birinci düzeyde eşleme farklı bir ifade ile ayırt etme düzeyini tamamlarlar. Daha sonra ise bu nesne ve olguların adlarını öğrendikleri ikinci aşamaya geçmektedirler.

► İkinci aşamada artık çocuk “Hangisi kırmızı?” dediğinde “kırmızı” olanları göstermeyi öğrenir. Çocuk nesnenin ismi olan kavram söylendiğinde, nesnenin kendisi ya da resmini gösterebilir.

► Üçüncü aşamada ise artık çocuk, nesnenin ya da olgunun kendisini ya da resmini gördüğünde o nesne ya da olgunun adını, ismini söyleyebilir duruma gelir. Çocuk artık “kırmızı” olan nesnelere gördüğünde “Bu kırmızı” diyebilir, ayrıca bu işlemi çevresinde gördüğünde de yapabilecek hale gelir.

► Zihinsel becerileri geliştikçe daha ileri aşamada çocuklar, nesnelere ve onları tanımlayan kavramlar arasındaki karmaşık ilişkileri ayırt etmekte yani “analiz etme” aşamasına ulaşmakta, sonra da onları özelliklerine uygun olarak sıralayabilmektedirler.

⁴⁴ Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Alkım Yayınları, 1996, s.121.

► Çocukların bir kavramla ilgili olarak ulaşacakları son nokta da o kavramı yaşantılarında kullanmaya başlamalarıdır. Bunu da ‘genelleme’ olarak ifade edebiliriz.

3.KAVRAM HARİTASI

Kavram haritası, iki ya da daha fazla kavram arasında var olan ilişkileri ortaya koymak için bir araç özelliği, niteliği taşıyan,⁴⁵ bir disiplinin bölümü ya da genel yapısı içerisindeki kavramlar arasındaki hiyerarşik ilişkileri görsel olarak sunan ve bu sayede öğrenme sürecini disipline eden araçlardır.⁴⁶ Kavram haritası, bireyin belli bir konudaki bilgi yapısının görsel bir temsili olarak da ifade edilebilir. Kavramların birbiri ile olan ilişkisi kavram haritası ile etkili bir şekilde ortaya konulabilmektedir.

Kavram haritaları bazı araştırmacılara göre strateji olarak ifade edilirken, bazılarına göre ise bir teknik olarak değerlendirilmektedir. Korukçu'nun aktardığına göre, Kinchin ve Hay, kavram haritalarını sınıf tekniği olarak değerlendirmektedirler.⁴⁷

Kavram haritası bilgilerin birbiri ile olan ilişkisini göstermesi yani bilgileri örgütlü bir hale getirerek anlamlandırması açısından eğitim öğretim sürecinde önemli bir role sahiptir. Zira birçok araştırmacıya göre birbiri ile ilişkilendirilmiş, sınıflandırılmış, örgütlü bilgiler; karmaşık ve dağınık bilgilere göre anlaması, öğrenilmesi ve hatırlanması daha kolay bilgiler olarak ifade edilmektedir. Daha açık bir ifade ile kavram ve metinlerin birbiri ile bağlantılı olması, birbirinde kopuk bir yapıda olmaması öğrenme ve hatırlamayı kolaylaştırır.⁴⁸ Öğrenci kavram haritasının bu özelliği sayesinde bilgileri ve kavramları kendi zihninde birbiri ile ilişkilendirir ve anlamlı bir hale getirir. Bu inşacı tutum sayesinde zihin daha verimli çalışmayı

⁴⁵ Charles K. West, James A. Farmer, Phillip M. Wolf, *Instructional Design, Implication From Cognitive Science*, Library of Congress, (Cataloging in Publication Data, Usa 1991), s.93'ten akt: Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, s.58.

⁴⁶ Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, s.59.

⁴⁷ Korukçu, ‘Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı’, 59

⁴⁸ Kamile Ün Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, (Eğitim Dünyası Yay., İzmir, 2004), 113.

öğrenecektir. Bilginin öğrenen tarafından onun zihninde inşa edilmesi onu aktif olarak öğrenmeye itmekte bu da öğrenme sürecini olumlu yönde etkilemektedir.⁴⁹

3.1.Kavram Haritası Türleri

Kavram haritalarının birçok türü bulunmaktadır. Güneş'e göre en çok kullanılan kavram haritası türlerini şu şekilde sıralanmaktadır.⁵⁰

1-Akış Çizgesi

2-Dönen Diyagramlar

3-Dayandırılabilir Ağaçlar

4-Örümcek Ağı Kavram Haritası

5-Hiyerarşik Kavram Haritası

6-Sistem(ler) Kavram Haritası

7-Zincir Kavram Haritası

8-Balık Kılıcı

3.1.1. Akış Çizgesi: Bir fikrin veya olayın akışının kavram haritası şeklinde sunulmasıdır.

3.1.2.Dönen Diyagramlar: Birbirini takip ederek dönen kavramlardan oluşur ve kavramlar arası karmaşık yapıları göstermek için kullanılır.

3.1.3. Dayandırılabilir Ağaç: Kavram eğer temel bir noktaya dayandırılacaksa bu yöntem kullanılabilir.

3.1.4. Örümcek Ağı Kavram Haritası: Temel bir kavramı belirlemek için kullanılmaktadır. Bu yöntemde ana kavram haritanın tam ortasında yer alır. İlgili kavramlar ise onun etrafına bağlanır.

3.1.5. Hiyerarşik Kavram Haritası: Bu modelde bilgiler önem sırasına göre en üstten aşağıya doğru sıralanmaktadır.

⁴⁹ Süleyman Akyürek, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı 1, Cilt 3, (2003), s.68.

⁵⁰ Güneş, *Din Öğretimi Materyalleri*, s.72.

3.1.6. Sistem(ler) Kavram Haritası: Öğrenilen bilgileri sistematik olarak sınıflamayı amaçlamaktadır. Bu kavram haritası türünde akış çizgesi modelinden farklı olarak ‘‘girdiler’’, ‘‘işlemler’’ ve ‘‘çıktılar’’ kısımları yer alır.⁵¹

3.1.7. Zincir Kavram Haritası: Bu modelde kavramlar birbirini takip eden zincirler, halkalar içerisinde gösterilir. Burada amaç yukarıdan aşağıya doğru birbirini takip eden kavramların bağlantı kelimelerini veya ekleri ile ilişkilendirilmesidir.⁵²

3.1.8. Balık Kılıcı: Bu modelde balık kılıcı şeklinin en başına gelen kavram ana kavramdır. Diğer kavramlar ise kılıcın gövdesinde yer alan kısımlara yerleştirilir.

3.3. Kavram Haritalarının Hazırlanışı

Kavram haritalarının eğitim öğretimde bir materyal olarak kullanılma amacının, bilgileri ve kavramlar arası ilişkileri somutlaştırmak ve sistemli bir hale getirmek, öğrenme sürecini disipline ederek öğrenmeyi kolaylaştırmak ve kalıcı hale getirmek olduğunu söylemiştik. Bu amaca uygun olarak kavram haritası oluşturulurken 4 temel unsur özellikle uygulanmalıdır. Bunlar kavram haritalarının temel unsurlarıdır. Bu 4 temel unsur şunlardır:⁵³

- Ana kavram,
- İlişkili kavramlar,
- Kavramlar arasındaki ilişkiyi ifade eden önerme veya ilişki,
- İlişki yönü.

Kavram haritaları hem hazırlayan hem de hazırlanan kişiler için çok yönlü bir zihinsel süreci barındırmaktadır. Bu süreçte izlenilmesi gereken aşamalar ve uyulması gereken kurallar vardır. Bu aşama ve kuralların ikisini birden ele alan Tosun ve Doğan’a göre kavram haritalarının hazırlanış sürecini ve bu süreçte uyulması gereken kuralları şu şekilde özetleyebiliriz:⁵⁴

⁵¹ Güneş, *Din Öğretimi Materyalleri*, s.72.

⁵² Tosun ve Doğan, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, s.13.

⁵³ Akyürek, ‘‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı’’, s.65-85.

⁵⁴ Tosun ve Doğan, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, s.11.

Öğretilmek istenilen konu içinde yer alan kavramlar listelenir. Kavram listeleme sırasında dikkat edilmesi gereken husus herhangi bir nesne, eşya ya da olayın tekil olmayan isimleri ve özel adlar kavram olmadıkları için listeye alınmamalıdır.

Kavram haritası oluşturulurken dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan biri de öğretilmek istenilen konudan çıkarılan kavram listesinin en genel kavramı sayfanın en başına yazılmalıdır. Sonra aşamalı bir şekilde öğretilmek istenilen diğer ilişkili kavramlar, düşey düzlemde genel kavram en üstte olacak şekilde sayfaya yerleştirilir. Kavramların sıralanışı genellik özelliğine bakılarak belirlenir. En genel kavram en üstte, eşit genellikte yer alan kavramlar aynı hizada, diğer kavramlar ise genellik durumuna göre azalan bir sıra ile sayfanın altına doğru dizilmelidir. Bu kavramlardan her biri haritada bir kez yer almalıdır.

Haritada yer alan kavramları diğer kavramlardan ayırmak için yuvarlak ya da kare şeklinde kutucuklar içinde alma işlemi uygulanmalıdır. Bu işlem kavramları görsel olarak daha belirgin hale getirecek ve kavramların daha iyi ayırt edilmesini sağlayacaktır.

Harita üzerinde öğretilmek istenen kavramlar arası ilişkiler, bazı ilke, kural ve genellemeler kavramlarla birlikte değil ayrıca listelenmelidir. Zira bazı geometrik şekillerle belirgin hale getirdiğimiz kavramın yanına bu bilgileri eklemek görsel açıdan bir karmaşaya neden olacak, bu karmaşa ise kodlamayı zorlaştırarak etkili öğrenmeye engel olacaktır.

Haritada kavramlar arası ilişkiler açıklanırken bu ilişkiyi açıklayan bilgiler kavramları oluşturan kutucuk ya da daha farklı şekillerin altına ya da üstüne birkaç kelime ile belirtilir. Açıklaması yapılan kavramlar arası bu ilişkilerin yönü gerekirse ok işareti ile gösterilir.

Kavram haritaları oluşturmanın asıl amacı bilgiyi somutlaştırmak, sistemleştirmek ve daha anlamlı hale getirmek olduğundan haritalar hazırlanırken haritayı aşırı bilgi ile boğmamak ve sade tutmak gerekir. Eğer konu çok fazla kavram, kavramlar arası ilişki, ilke ve genellemeyi içeriyorsa bu bilgilerin tamamını tek bir harita üzerinde göstermek yerine farklı yöntemler uygulanabilir. Bu durumda izlenecek yol, haritayı oluşturacak ve öğretimi en mühim görülen elemanların evvela bir haritada sade olarak gösterilmesidir. Bu genel haritanın zihinlere kodlanması daha

kolay olacaktır. Daha sonra ise kavramlar arası ilişkileri, ilke ve genellemeleri gösteren daha kapsamlı haritalar hazırlanıp, konu genelden özele giden bir yapıda birden çok kavram haritası ile sunulmalıdır.

Kavram haritaları hazırlanırken genel olarak yukarıda bahsettiğimiz hususlara dikkat edilmesi gerekir. Ancak bunların yanında kavram haritası hazırlanırken aktif katılımın sağlanması da yeni bilgilerin inşa edilmesi açısından önemlidir. Zira etkili öğrenmeler ve öğrenmelerin kalıcı olması için öğrencilerin zihnindeki fikirler ile çizilen harita arasında ilişki kurması önemlidir. Bu da öğrencilerin kavram haritası oluşturulurken kendi zihnindekileri kavram haritası üzerine aktarabilmeleri ile gerçekleşecektir.

Kavram haritaları hazırlanırken dikkat edilmesi gereken mühim hususlardan biri de kavram haritasının görselliğine yani dikkat çekici görseller kullanmaya özen göstermektir. Haritada yer alan kavramları çevreleyen çeşitli şekillerin yanı sıra harita üzerinde renkler de aktif olarak kullanılmalıdır. Renklerin duygular üzerindeki etkisi aşikârdır. Dolayısıyla öğrencilerin dikkat ve ilgisini arttırma ve uyarıcı etkisinden hareketle canlı renklere oluşan, enerjik bir harita hazırlamak etkili öğrenmelere katkı sağlayacaktır.

3.4.Kavram Haritasının Kullanım Alanları

Kavram haritaları öğrenme ve öğretme sürecine katkısı açısından önemli bir yere sahiptir. Kavram haritalarının başlıca üç hususta eğitim öğretime katkı sağladığı söylenebilir. Bunlar, öğretim programının planlanması, öğretimin düzenlenmesi (gerçekleştirilmesi) ve eğitim araştırmaları olarak zikredilebilirler.⁵⁵ Öğrenme ve öğretme sürecine katkıları açısından bakıldığında kavram haritaları;

1-Öğretim planının hazırlanmasında,

2-Bilgileri organize hale getirmede,

3-Öğrencilerin konunun ana temasını daha kolay kavratmada,

4-Kavramlar arası ilişkileri, önermeleri ve ilkeleri gösterdiği için ezber öğrenmelerin önüne geçmede ve anlamlı öğrenmeyi sağlamada,

⁵⁵ Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, s.102.

- 5-Yanlış anlamaları gidermede,
- 6-Üst düzey öğrenmeler gerçekleştirmede,
- 7-Öğretilecek bilgiyi görsel ve somut hale getirmede,
- 8-Öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamada,
- 9-Güdüleyici ve ön örgütleyici unsur olarak,
- 10-Öğrenme ve öğretme aracı olarak,
- 11-Konuyu özetlemede,
- 12-Değerlendirme aracı olarak kullanılabilirler.

3.5.Kavram Haritası Kullanmanın Faydaları

Kavram haritasının faydalarını öğretmen, öğrenci ve öğretim süreci açısından değerlendirmek mümkündür.⁵⁶ Buna göre:

Öğretmen açısından faydaları:

- Öğretmenin konuyu çerçevesi belirlenmiş bir kalıba sokmasını sağlar.
- Konu çerçevesini belirlediği için konu dışı sapmaların önüne geçilmiş olur ve konunun dağılmasını engeller.
- Konu kapsamını kavram haritası ile kurgulayan öğretmen bu sayede derse hazırlıklı gelmiş olur. Öğretmen “derste acaba nasıl bir yok izlesem” düşüncesine kapılmaz. Bu da öğretmenin özgüvenini artırır.
- Öğretmen kavram haritası aracılığıyla öğrencilerin önbilgilerini keşfedebilir ve öğretimi, öğrencilerin bilgisinden yola çıkarak düzenleyebilir.⁵⁷
- Öğretilecek bir konuda öğrencilerin düzey ve birikimini tespit etmek, hazır bulunuşluğu belirlemek ve tekrarlara düşmeyi önleyecek ve böylelikle öğretim işini kolaylaştıracaktır.⁵⁸

⁵⁶ Tosun ve Doğan, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, s.13.

⁵⁷ Perver Gerçekoğlu, *Yenilenen Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9 ve 10. Sınıf Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006, s.10.

⁵⁸ Özcan Demirel, *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2003, s.139.

- Öğretmen için konuyu daha etkili bir biçimde anlatma ortamı sağlar.
- Kavramlar arası ilişkileri ve ek bilgileri gösteren kavram haritaları sayesinde hem öğretmen hem de öğrenciler yeni anlamlar geliştirebilirler.

Öğrenci Açısından Faydaları:

- Kavram haritası sayesinde öğrenci konuyla ilgili kavramları, kavrama ait bilgileri ve kavramlar arası ilişkileri öğrenme şansı bulur.
- Öğrenciler kavram haritaları sayesinde konuyla ilgili bilgilerinde eksikler olup olmadığını kontrol edebilir, varsa eksik öğrenmelerini tamamlayabilir.
- Öğrenciler kavramlara ait bilgilerinin doğru ve yanlışlığını haritalar sayesinde görme imkânı bulurlar.
- Öğrencilerin bir konuda sahip olduğu kavramlar arası ilişkilerle ilgili bilgilerin yanlış olup olmadığını kontrol etmelerini ve varsa eksiklerini düzeltmelerini sağlar.
- Anlamli öğrenmeler için eski bilgilerle yeni bilgilerin birleştirilmesi, bağlanması gerekir.⁵⁹ Kavram haritaları sayesinde öğrencilerin görsel olarak konuyla ilgili tüm kavramları ve kavramlar arası ilişki ve ilkeleri görmesi bilgilerin birbirine bağlanmasını bu da anlamli öğrenmeleri sağlamaktadır.
- Öğrenciler kavram haritasındaki şematik usul sayesinde konuyla ilgili kavramları bir çatı altında toplayıp bu kavramların birbirleri ile olan ilişkilerini de öğrenebilmektedir.⁶⁰
- Kavram haritaları sayesinde öğrenmenin gerçekleşmesinden evvel öğrencide oluşabilecek yanlış kavramlaştırmaların da önüne geçilmiş olacaktır.
- Kavram haritası öğrencide problem çözme becerisi geliştirdiği gibi yaratıcı düşüncüyü de destekler.⁶¹

Öğretim Süreci Açısından Faydaları:

- Bilgileri somut ve görsel hale getirdiği için öğrenmeyi kolaylaştırır ve artırır.

⁵⁹ Korukçu, *Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı*, s.109.

⁶⁰ Tosun ve Doğan, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, s.14.

⁶¹ Gerçekoğlu, *Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi*, s.10.

▪Kavram haritaları öğrencilerin kavramsal algılama düzeylerini artırarak öğrencilerin başarılarının artmasını sağlar.

▪Konuyla ilgili bilgilerin sistematize edilmesini sağlar yani bilgileri örgütler.

▪Konuların sistemli bir şekilde, sapma olmadan planlanmasına yardımcı olur.

▪Konuyla ilgili bilgilerin tamamını yansıtmaya açısından, konuya dair tüm ayrıntıların ortaya çıkmasını sağlamış olur.

▪Ders esnasında konu dışına saptmaları ve konunun dağılık işlenmesini önler.

▪Kavramların birbiri ile olan ilişkisini, kavramlara ait ilkeleri ve genellemeleri gösterdiği için anlamlı öğrenmelere imkân tanır.

▪Öğrenmeyi önemli ölçüde artırır.

▪Öğrenci kavram haritaları sayesinde kavramlar üzerinde kendi düşünme imkânı bulduğu için akıl yürütmeyi öğrenmiş olur. Bu da öğrencilerin yeni olaylar karşısında bu bilgilerden hareketle çıkarımlar yapma yani öğrenmeyi öğrenme işlemini öğrenmelerini sağlamış olur.⁶²

▪Kavram haritaları eğitim sürecinde bir değerlendirme aracı olarak da kullanılabilir.

3.6. Kavram Öğretimi ve Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı

Bilginin hızla çoğaldığı günümüzde insanlar adeta bir bilgi havuzunda yüzmektedir. Bu durum bir yandan insanların işini kolaylaştırırken diğer yandan da öğretilmesi gereken bilgi ve kavramların artmasına ve karmaşık bir hale gelmesine yol açmıştır. Ancak öğrenme işlemi tüm hızıyla devam etmek zorundadır. Öğretilecek ders, konu ya da alanla ilgili temel kavramların öğretimi yapılmaz ise çok genişleyen bu bilgi havuzu insanların algı sınırını aşar ve öğrenme istenilen ölçüde gerçekleşmez. Bu durum okulların işlevini daha önemli hale getirmiş ve zorlaştırmıştır. Zira günümüzde bilgiyi işleme, ayıklama, örgütleme, amaçlara uygun yapılandırabilme önem kazanmış ve eğitimde de önem verilmesi gereken bir hal almıştır.⁶³Dolayısıyla artık okullar sadece bilgiyi aktarma görevinin yanı sıra, bilgiye

⁶² Tosun ve Doğan, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, s.14.

⁶³ Akyürek, "Kavram Haritalarının Kullanımı" , s.23.

ulaşma ve onu işleme yollarını da öğretmek durumundadır. Bu durum da okulların ve eğitimcilerin bilgiyi ele alış ve öğrenciye sunuş yöntemlerini gözden geçirmelerini zorunlu kılmaktadır.

Hakiki manada öğrenmek ve bilgi sahibi olmak, sadece okumak, ezberlemek ve önceki yazılanları günümüze aktarmak, tekrar etmek demek değildir. Öğrenmek zihnimizi belli konularda devamlı hareket ettirmek ayrıca, dinle ilgili, bireysel ve toplumsal, yaşamsal hususlarda düşünme sonrası elde edilen ürünlerdir.⁶⁴ Din öğretimi de, dinin emir ve yasakları, ortaya koyduğu kural, ilke, esas ve gerekçelerden yola çıkarak, insanların düşünme ve değerlendirme özelliklerinin üzerinde durmayı gerektirmektedir. Zira din öğretiminin hedeflerinden biri, bireylerin kendilerine takdim edilen fikir ve görüşleri düşünerek eleştirdikten sonra, bu fikir ya da görüşü kabullenir veya reddeder duruma getirilmesidir. Öğretim sürecine mevzu olan bilgilerin sebepleri ve sonuçlarıyla irdelenmesi ve değerlendirilmesi, bu bilgilerle alakalı öğrencilerde sağlam bir kanaatin oluşması, bilgileri belli kalıplar çerçevesinde vermek yerine verilmek istenen bilgilerle ilgili akıl ve mantığa uygun açıklamalar ve misaller verilmesi bir zorunluluktur. Bunun haricinde akılcı olmayan ve ezberci yöntemler dinin konu edildiği bir eğitim ve öğretim sürecinin amaç ve hedeflerini gerçekleştirmede yeterli olmayacaktır.⁶⁵

Din alanı kavramların yoğun olduğu bir alandır. Ancak din alanı statik bir alan değildir. Aksine özellikle eğitim dönemindeki genç neslin dinamik yaşamında var olan birçok dini sorun ve sorulara çözümler üretmek durumunda olan değişim ve gelişime açık bir alandır. Öğrencilerin dinle ilgili sorunlarını ve sorularını ders ortamına taşımak, hatta onların kendi sorunlarına kendi çözümlerini üremelerine destek olmak, öğrenme sürecine aktif katılımlarını sağladığından etkili öğrenmelere zemin hazırlayacaktır. Bu noktada öğrencilerle birlikte oluşturulacak olan kavram haritaları öğrencilerin derse aktif katılımlarını sağlamada, hem gerçek hayatla öğrendikleri arasında bağ kurmada hem de karamlar arası ilişkiler kurmalarını sağlaması itibariyle anlamlı öğrenmeler oluşturmalarında önemli katkıya sahiptir. Zira Din öğretimini gerçekleştiren öğretmenden asıl beklenen, öğrencilere bilgi

⁶⁴ M. Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul: İFAV Yayınları, s.285.

⁶⁵ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, İstanbul: Akçağ Yayınları, 2005, s.50.

yüklemesi yapması değildir. Onların bildiklerinden hareketle bilmediklerini öğrenmelerine kılavuzluk etmesidir. Bir başka ifadeyle din eğitimi veren öğretmenlerden beklenen, öğrencilerine “öğrenmeyi öğretmeleri”dir.⁶⁶

Çağımızın, bilgi ve kavram karmaşasının arttığı, ezbere öğrenmenin yerine anlamlı öğrenmenin, pasif öğrenmenin yerine ise aktif öğrenmenin daha kıymetli hale geldiği, yeni sorunlara çözümler üretebilen bir anlayışla eğitim-öğretimin yapılması gereken bir dönem olduğu aşikârdır. Bahsettiğimiz tüm bu kazanımlar ders içinde kavram haritalarının aktif kullanımı ile gerçekleştirilebilir. Din eğitimi monotonluktan kurtaracak ve öğrencilerin daha çok ilgi duyduğu bir alan haline getirecek kavram haritalarını, dini alanda hizmet veren tüm eğitimcilerimizin aktif ve etkin bir şekilde kullanmaları, hem kendilerine hem öğrencilere büyük katkılar sağlayacaktır.

3.6.1.Din Öğretiminde Kavram Haritalarının Sağladığı Faydalar

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi din öğretiminde kavram haritalarının hem öğretmene hem öğrenciye hem de eğitim-öğretim sürecine sağladığı birçok katkı bulunmaktadır. Bunları maddeler halinde şu şekilde özetleyebiliriz:

- Ezberci bir din öğretiminin önüne geçmiş olur,
- Anlamlı öğrenmeler oluşmasını sağlar,
- Soyut kavramları somut hale getirir,
- Kavramları somutlaştırdığı için öğrenmeyi kolaylaştırır,
- Konuyla ilgili kavramsal arka planın güçlü olmasını sağlar,
- Konu kapsamını sınırlandırır ve dini alanla ilgili derslerde çokça yaşanan konu dışına sapmaları önler,
- Öğrenciyi aktif hale getirir ve derse ilgisini artırır,
- Hem görsel ve işitsel hem de zihinsel işlemleri faaliyete geçirdiği için daha güçlü öğrenmelere zemin hazırlar,
- Öğrencilerin özel obje ve olaylarla bu olay ve objeleri temsil eden daha kapsamlı kavramları, birbirinden ayırt etmelerine yardımcı olur,⁶⁷

⁶⁶ Korukçu, Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı, s.115.

▪Dini alandaki derslerle ilgili monoton olma dolayısıyla sıkıcı olma algısının yok edilmesini sağlayacaktır,

▪Dersi daha zevkli hale getirdiği için öğrencinin dersi sevmesini sağlar.

3.7. Kavram Haritalarının Sınırlılıkları

Kavram haritalarının eğitim-öğretim süreci, öğrenci ve öğretmen açısından birçok faydasından bahsettik. Ancak kavram haritaları haritayı hazırlayan kişinin ön bilgileri, onun zihinsel örgütleme becerisi, kavramları tanımlama ve ilişkilendirme sistematığı ile oluşturulduğu için öznel bir yapıya sahiptir. Aynı haritayı tekrar çizmek mümkün olmadığı gibi tek bir kişinin bakış açısı ile çizilmiş haritadan tüm öğrencilerin aynı sonuca ulaşmasını beklemekte doğru olmaz. Zira haritada verilmek istenilenler öğrencilerin algı düzeyleri ile de yakından ilgilidir. Algılama düzeyleri ve yorumlama biçimleri farklı olan öğrencilerin her biri haritadan farklı sonuçlar çıkaracaktır. Dolayısıyla kavram haritaları, tasarımı belli bir zaman dilimiyle sınırlandırılmış, tasarlayanın bakış açısı, ön bilgileri ve zihinsel becerisi ile öznellik içeren, hitap ettiği kişilerin seviyesi ile yakından ilgili olan bir öğretim stratejisidir diyebiliriz.

⁶⁷ Akyürek, “Kavram Haritalarının Kullanımı”, s.25.

II. BÖLÜM

TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM) DERSİ TARİHÇESİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÜNİTELERİ ÜNİTE AÇILIMLARI VE ÜNİTE KAZANIMLARI

1. TEMEL DİNİ BİLGİLER DERSİ TARİHÇESİ

Türkiye’de din eğitimi ve din dersleri her daim bir tartışma konusu olagelmıştır. Osmanlı Devleti’nin yıkılışı ve cumhuriyetin kuruluşundan günümüze dek din dersleri ve din eğitimi alanında birçok değişiklik meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti’nde dini alanda eğitim veren kurumların cumhuriyetin ilanından sonra kapatılması ve Tevhid-i Tedrisat kanununun ilanı ile eğitim sistemi, eğitim kurumları ve din eğitimi alanında birçok farklılaşma yaşanmıştır.

Türkiye’de din eğitimi politikalarındaki değişimlere bakıldığında bu değişimlerin siyasi değişimlere paralel bir seyir izlediği görülmektedir.⁶⁸ Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze dek ülkemizdeki siyasi değişimler din eğitimi politikalarını da direkt olarak etkilemiştir. Siyasi alandaki değişimlerin din eğitimi alanına etkisinin en büyük sebeplerinden birisi de laiklik anlayışıdır. Laikliğin anayasaya eklenmesi ile devletin çeşitli zamanlarda din eğitimine müdahalesi meşru bir hale gelmiştir.⁶⁹

Ülkemizde özellikle çok partili hayata geçiş ile birlikte yapılan ilk seçim olan 1946 seçimlerinden sonra din eğitimi alanında birçok değişiklik yapılmaya başlamıştır. Bu değişikliklerin yapılmasında toplumdaki baskının rolü büyüktür. Zira tek partili hayat yıllarında yönetimi elinde bulunduranların baskıcı ve dayatmacı

⁶⁸ Mehmet Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitimi Dönüşümü (1997-2012)*, İstanbul: İlke Yayınları, 2014, s.17.

⁶⁹ Bahçekapılı, *Türkiye’de Din Eğitimi Dönüşümü (1997-2012)*, s.17.

tavırları sebebiyle halk ihtiyaçlarını açıkça ifade edememiştir.⁷⁰ 1950 seçimlerinden sonra İmam Hatip okullarının orta kısımlarının açılması, Türkçe ezan uygulamasına son verilerek ezanın aslına uygun okunması gibi toplumu dini yönden rahatlatan birçok yenilikler yapılmıştır.

Ülkemizde din eğitimi ve din derslerinin tarihi süreç içerisinde birçok evrelerden geçtiğini ifade ettik. Sürece din dersleri açısından baktığımızda, ortaokul müfredat programlarında 1927 yılına kadar normal program içinde yer alan din dersi, 1956-1982 yılları arasında 25 yıl süre ile seçmeli olarak okutulmuştur. Din eğitimi ve din dersleri açısından 1982 Anayasası önemli bir yere sahiptir. 12 Eylül 1980 askeri harekâtından (darbeden) sonra yeniden hazırlanan ve 1982' de yürürlüğe giren Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 24. maddesinin gereği olarak, okullarda isteğe bağlı olarak okutulan Din Bilgisi dersi ile zorunlu olarak okutulan ahlak dersleri birleştirilmiştir. 1982-1983 öğretim yılından itibaren "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" adıyla ilkokulların 4. sınıfından lise son sınıfa kadar zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır.⁷¹ 1982 Anayasasına göre de din eğitimi her vatandaşın sahip olduğu, devletin gözetimi ve denetimi altında yerine getirilmesi gereken sosyal bir hak olarak ifade edilmiş ve buna binaen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yerini almıştır.

Türkiye'de din eğitimi meselesi açısından 2012 yılı da önemli köşe taşlarından birine sahne olmuştur. Okullarımızda din dersi Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze inişli-çıkışlı bir seyir izlemiş ve adeta bir varlık yokluk mücadelesi vermiştir. Geldiği noktada ise, daha çok bir kültür dersi olarak tasarlanan zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine ilave olarak 2012'de Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yapılan değişiklikle ortaokul ve liselerde okutulacak seçmeli dersler kapsamında din eğitime yönelik dersler de yer aldı.⁷² Bu dersler Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed (sav)'in Hayatı ve Kuran-ı Kerim dersleri oldu. Böylelikle

⁷⁰ Ahmet Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Yayınları,2015, s.31.

⁷¹ Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, (2008), s.399-430.

⁷² Resmi Gazete, (2012/28261) İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012/6287).

okullarımızda Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Kur'an-ı Kerim derslerini isteyenler seçebilir hale gelmiştir.

2. TEMEL DİNİ BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE PROGRAMIN AMAÇLARI

Temel Dini Bilgiler dersi düz ortaokul ve imam hatip ortaokulu öğretim programlarına,2012 yılında Milli Eğitim Temel Kanununda yapılan değişiklikle eklenmiştir. Temel Dini Bilgiler dersi düz ortaokullarda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda seçmeli olarak ve farklı sınıf düzeylerinde 2 kez okutulabilirken, imam hatip ortaokullarında zorunlu olarak 4 kez okutulmaktadır.⁷³ Dini alandaki diğer seçmeli dersler olan Peygamberimizin Hayatı ve Kur'an-ı Kerim ise imam hatip ortaokullarında zorunlu ve 5. sınıftan 8. sınıfa dek her sınıf düzeyinde 2 saat olarak, düz ortaokullarda ise seçmeli ve 5. sınıftan 8. sınıfa dek her sınıf düzeyinde 2 saat olarak okutulabilmektedir. Dolayısıyla Peygamberimizin Hayatı ve Kur'an-ı Kerim derslerinin öğretim programı imam hatip ortaokulları ve düz ortaokullar için aynıken; Temel Dini Bilgiler dersinin öğretim programı imam hatip ortaokulları ve düz ortaokullar için farklılık arz etmektedir.⁷⁴

Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi Öğretim Programına baktığımızda, giriş kısmında dersin tanım, kapsam ve amaçları yer almaktadır. Giriş kısmından sonra ise dersin genel amaçları, programın uygulamasına ilişkin ilke ve açıklamalarla ölçme ve değerlendirmeye yönelik bilgiler bulunmaktadır.⁷⁵ Programın giriş başlığı altında verilmiş olan bilgilerde Temel Dini Bilgiler dersinin, İslam'ın temel kaynaklarından hareketle bireylerin İslam dininin emir ve esaslarının en doğru biçimde öğrenilmesi için gerekli bilgileri içerdiği ifade edilmektedir. Bu bilgilerden hareketle öğrencilerin dini hususta genel bir bilgiye sahip olmaları ve dini uygulamalarla ilgili eksiklikleri varsa, bu eksiklikleri gidermelerinin amaçlandığı ifade edilmiştir. Kur'an-ı Kerim ve sünnetten (hadislerden) iman ve ibadet esasları, ahlak kuralları, yaratılış, sorumluluklar, hak ve özgürlükler gibi konularda bilgi ve tecrübeler elde etmeleri

⁷³ Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitimi Dönüşümü* (1997-2012), s.207.

⁷⁴ Bahçekapılı, *Türkiye'de Din Eğitimi Dönüşümü* (1997-2012), s.207.

⁷⁵ Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı*, Ankara: MEB. Yayınları, 2012.

hedeflenmiş ve bu bilgi ve tecrübelerin de bireylerin kendilerine ve topluma karşı olan görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olacağı dile getirilmiştir.⁷⁶

Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programında dersin genel amaçları, öğrencilerin;

- Temel özellikleri ile İslam'ın evrene ve hayata bakışı hakkında bilgi sahibi olmaları,
- İslam'ın temel iman (inanç) esaslarını kavramaları,
- İslam'ın temel ibadetleri ve bunların uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmaları,
- Temel ahlak konuları ve toplumsal sorumlulukları bilmeleri,
- Toplumu oluşturan ve devamını sağlayan temel ilkeleri öğrenmeleri' olarak sıralanmaktadır.⁷⁷

Programın giriş kısmında dersin tanımına ilişkin verilen bilgilerde TDB dersinin (İslam I ve II) amacının öğrencilerin İslam Dini hakkında genel bir bilgiye sahip olması ve dinin emirleriyle ilgili uygulama eksikliklerini gidermelerinin amaçlandığı ifade edilmekte ve bu iki amaç üzerinde özellikle durulmaktadır. Ancak bu derslerin (TDB İslam I ve II) öğretim programlarında belirtilen genel amaçlarına ve ifade edilen kazanımlarına bakıldığında, öğrencilerin İslam'ın inanç, ibadet, ahlak ve sosyal hayatla (muamelat) ilgili ilkeleri hakkında bilgilere sahip olmalarının öncelikle hedeflediği anlaşılmaktadır.

Ülkemizde okullarda din eğitim ve öğretimini alanındaki derslerin programlarına bakıldığında bu ders programlarının çoğu zaman içinde bulunduğu dönemin ideolojik bakış açısı ile oluşturulduğunu görüyoruz. Dini derslere bu ideolojik bakış, din derslerinin dini yoğunluğunu kaybettiği ve okullarda sıradan bir

⁷⁶ Abdulkadir Çekin, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam I ve II) Öğretim Programı Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedefler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, (2015), s. 63.

⁷⁷ MEB Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 2.

ders niteliği kazanmaya başladığı tanzimat döneminden itibaren başlamıştır.⁷⁸ Çoğu zaman din dersi programları, birey ve toplumun isteklerini dikkate almayan, psikolojik, sosyolojik ve kültürel alandaki talep ve kazanımlar göz adı edilerek yalnızca ideolojik bakış açılarına sıkıştırılmıştır.

Bir eğitim programını oluştururken öncelikle programda bulunması gereken 4 temel unsur vardır. Bunlar amaç, içerik, eğitim öğretim süreci ve değerlendirme aşamalarıdır.⁷⁹ Programda öncelikli olarak belirlenmesi gereken hedef unsuru, birey ve toplumun talep ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasıdır. Hedef belirleme sürecinde programı oluşturulan alanla ilgili ve program geliştirmeyle ilgili uzmanlar, aynı zamanda toplumdaki öncü felsefi düşünceler de önemli rol oynayacaktır.⁸⁰ Zira bu kaygılardan uzak bir programın verimli olması beklenemez.

Ülkemizde okutulmakta olan seçmeli din derslerinin program oluşturma süreçlerine baktığımızda ise bahsettiğimiz ve eleştirdiğimiz hususların varlığı ile karşılaşmaktayız. Ülkemizde seçmeli dini dersler (TDB, Peygamberimizin Hayatı ve Kuran-ı Kerim) 11.04.2012 tarihinde yasalaşan 12 yıllık zorunlu eğitim yasası ile ortaya çıkmış ve ilk olarak 2012-2013 eğitim öğretim yılında okutulmaya başlanmıştır.⁸¹ Bu denli hızlı bir şekilde eğitim öğretim sürecine giren Temel Dini Bilgiler dersi ve diğer seçmeli din dersleri için hazırlanan programlar toplumun ihtiyaçlarının ve isteklerinin uzağında kalmıştır. Bu programlar birey ve toplumun beklentilerinden ve ihtiyaçlarından ziyade merkezi yönetim ve merkezi yönetim tarafından oluşturulan komisyonların hazırladığı bir program olmuştur.⁸²

Eğitim öğretime yeni eklenen din derslerinin müfredat programına, Temel Dini Bilgiler dersi özelinde bakacak olursak programda birçok eksikliğin olduğunu söyleyebiliriz. Bu eksikliklerden en belirginini ise kazanım türlerinin programa eşit bir şekilde dağıtılmamış olmasıdır. Zira çalışmamızın konusu olan ortaokul Temel Dini

⁷⁸ Hasan, Meydan, ‘‘Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi’’ *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 40, Erzurum 2013, s. 220.

⁷⁹ Özcan, Demirel, *Eğitimde program geliştirme*. İstanbul: Pegem Yayıncılık. 2009, s.105’den akt: Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, s.52

⁸⁰ Savaş Büyükkaragöz, *Eğitimde program geliştirme*. Konya: Öz Eğitim Yayınları. 1997, s.15’den akt: Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, s.52

⁸¹ Mehmet Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, İlke Yayınları, İst. 2013, s.52

⁸² Bahçekapılı, *Seçmeli Din Dersleri*, s.52

Bilgiler (İslam 1) ders programına baktığımızda toplam 42 kazanım türünden 28 inin bilişsel, 14 ünün ise duyuşsal alana yönelik olduğunu ve psikomotor alana yönelik bir kazanımın olmadığını görmekteyiz. Aynı şekilde ortaokul Temel Dini Bilgiler dersi (İslam 2) programında da yer alan toplam 43 kazanımdan 30'unun bilişsel alana, 13'ünün ise duyuşsal alana yönelik olduğunu, psikomotor alana yönelik bir kazanımın bulunmadığını görmekteyiz.⁸³ Programlarda genellikle bilişsel alana yönelik kazanımlara ağırlık verilmesi ve psikomotor alandaki kazanımların önemsenmemesi din eğitimi değil din öğretimi yapıldığının bir göstergesidir. Bu yanlışın en büyük nedeni ise programın ideolojik bir bakış açısı ile hazırlanmış olmasıdır.⁸⁴

Tüm bunlardan hareketle diyebiliriz ki özelde temel dini bilgiler dersi, genelde ise eğitim öğretime yeni dahil olan diğer dini derslerin program hazırlama süreci birey ve toplumun istek ve ihtiyaçları dikkate alınarak yeniden ele alınmalıdır. Aynı zamanda farklı kazanım türleri programdaki konularla eşit bir dağılım göstermelidir. Özellikle duyuşsal ve psikomotor kazanım alanına daha çok ağırlık verilmeli ve bilişsel alana dönük din öğretimi yerine öğrencilere dini tecrübe kazandıracak din eğitimi tercih edilmelidir.

3. TEMEL DİNİ BİLGİLER DERSİ ÖNEMİ

İslam dininin bilmeye ve öğrenmeye verdiği önem açıktır. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Zümer Suresi 9. ayette geçen "hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu!" ifadesi bu gerçeği en güzel şekilde ifade etmektedir. Sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de bilginin önemiyle alakalı birçok hadis-i şerifi mevcuttur. "Çin'de de olsa ilmi arayınız. Çünkü ilim öğrenmek her Müslüman'a farzdır. Melekler, yaptıkları işten hoşlandıkları ilim talebeleri için kanatlarını yere sererler."⁸⁵ Buyuran peygamberimiz bilgiye verilmesi gereken önemi en güzel biçimde ifade etmektedir. Ayrıca her müminin doğru inanca sahip olmak ve temel ibadetlerini yerine getirebilecek kadar ilim öğrenmesi üzerine farzdır.⁸⁶

⁸³ Bahçekapılı, *Seçmeli Din Dersleri*, s.56

⁸⁴ Bahçekapılı, *Seçmeli Din Dersleri*, s.56

⁸⁵ Suyuti, *Câmiü's-Sağîr*, 1/310.

⁸⁶ İbn Mace, *Mukaddime*, 17

İslam'da doğru bilgiye ulaşmak için müracaat edilecek kaynaklar Kuran ve sünnettir. Bu iki temel kaynak haricinde müracaat edilecek kaynaklar bireyleri dini hususlarda hak olmayan, yanlış yollara sevk edecektir. Temel Dini Bilgiler dersi ile öğrenciler Kuran ve sünnet çerçevesinde dini hususlarda en doğru bilgiyi öğrenme şansı bulmaktadırlar. Bahsi geçen dersin amaçlarını ifade ederken de değindiğimiz gibi öğrenciler İslam'ın temel inanç esaslarını, ibadet, sosyal hayat, ahlak kuralları v.b. konularda en doğru bilgiyi bu ders sayesinde öğrenme fırsatı bulmaktadırlar.

İlk ve orta dereceli okullarda zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yanında imam hatip ortaokullarında zorunlu, düz ortaokullarda ise seçmeli olarak okutulan Temel Dini Bilgiler dersi, haftada 2 saat olan ve tek başına bireylerin dini ihtiyaçlarını tam olarak karşılayacak yeterli vakit ayrılmamış olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yardımcı muhteşem bir fırsattır. Zira 2 saatlik ders süresi birçok bilginin yalnız teorik olarak öğretilbildiği, bilginin uygulama ve duyuşsal boyutuna zaman ayıramayan kısa bir süredir. Bilgiye ulaşmanın çok kolay olduğu ve özellikle dini hususlarda yetkin olmayan ve dinin ana kaynaklarından beslenmeyen kimselerce ortaya atılmış birçok yanlış bilginin dolaştığı günümüzde, bireylere doğru dini bilgiyi aktarmak büyük önem arz etmektedir. Bu bilgiyi en iyi ve en doğru şekilde aktarmada Temel Dini Bilgiler dersinin önemi büyüktür.

Ülkemizde bireyler çocukluktan itibaren dini bilgiyi öncelikle aileden öğrenirler. Anne ve babayı taklit eden çocuk bu yolla dini tecrübe kazanır. Ancak her anne baba ve aile dini hususlarda yeterli ve doğru bilgiye sahip değildir. Dolayısıyla bu bilgilerin bireylere farklı yollarla kazandırılması gerekir. Ülkemizde camilerde verilen yaz kursları ile bu eksik giderilmeye çalışılmakta ancak örgün eğitimdeki kadar sistemli ve disiplinli bir eğitim süreci olmadığından ve bu kurslara katılım zorunlu olmadığı için yaz kursları din eğitimi açısından çok verimli olmamaktadır. İlk ve orta öğretim sürecinde dini ve ahlaki bilgi, duygu ve davranış kazandırma boyutunda geç kalınmış olsa da Temel Dini Bilgiler dersi ile ahlaki yozlaşmanın ve dini konulardaki cahilliğin az da olsa önüne geçilmiş olacaktır. Gusül abdestinin farzlarını bilmeyen, 5 vakit namazın kılınışından bihaber olan gençlerle ve hatta yetişkinlerle sıkça karşılaştığımız günümüzde ailelerin ve toplumumuzun Temel Dini Bilgiler dersine gereken önemi vermesi ailelerin kendileri için ve toplumun geleceği için büyük öneme sahiptir.

4. TEMEL DİNİ BİLGİLER DERSLERİ İLE KAZANDIRILMAK İSTENİLEN KAVRAMLAR

Kavramın tanımını çalışmamızın başında yapmıştık. Hatırlamak gerekirse kavram bir objenin zihindeki tasavvuru ya da cisim, olgu ve olayların ortak özelliklerini bir arada toplayan ortak ad olarak tanımlanabilir. Eğitim öğretim sürecinde kavram öğretimi önemli bir yere sahiptir. Özellikle de çalışmamıza konu olan Temel Dini Bilgiler dersi için kavram öğretimi daha da önem arz etmektedir.

İslam dininin kutsal kitabı olan Kuran-ı Kerim'in dili Arapça'dır. Dolayısıyla inanç, ibadetler, sosyal hayat vb. diğer hususlarla alakalı birçok dini bilgi günlük hayatta çok alışık olmadığımız kavramlarla ifade edilmektedir. Bu kavramlar öğretilmeksizin verilecek olan eğitim başarıdan uzak kalacaktır. Zira öğrencinin bilgiyi tanımlaması, bu bilgiyi kavraması ve içselleştirmesi, sonrasında bu bilgidan yeni çıkarımlar yapması ve bilgiler arası ilişkilerin farkına varması ile devam eden bilgiyi yapılandırma süreci öğrencinin kavram öğrenmesi ile başlamaktadır.

Kavram öğretiminin öneminden hareketle Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam 1-2) Öğretim Programı, Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve ilgili dersin özel amaçları doğrultusunda öğrencilere aşağıdaki kavramları kazandırmayı hedeflemektedir:⁸⁷

⁸⁷https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/17173525_TemelDiniBilgiler_Ortaokul_2017.pdf (Erişim Tarihi: 08/01/2019)

**5. TEMEL DİNİ BİLGİLER DERSLERİ İLE KAZANDIRILMAK
İSTENİLEN KAVRAMLAR TABLOSU**

<ul style="list-style-type: none">• Adalet• Akıl • Ba's• Berzah• Büluğ• Cehennem• Cennet• Cihad• Cin• Davet• Din• Dua• Ecel• Emanet• Esmâ-i Hüsnâ• Ezan• Faiz• Fetanet• Fitrat• Fidyâ	<ul style="list-style-type: none">• Fitre• Haşr• Hatim• Hayr• Hervele• Hesap• İftar• İhlas• İhsan• İlah• İmsak• İnfak• İrade• İsar• İsmet• İstilam• İtidal• İtikaf• Kamet	<ul style="list-style-type: none">• Karz-ı hasen• Kıyamet• Mahşer• Melek• Mendub• Mizan• Mucize• Mükellefiyet• Müstehab• Nafile• Nisap• Nübüvvet• Ömür• Peygamber• Remel• Risalet• Sa'y• Sabır• Sadaka	<ul style="list-style-type: none">• Sahur• Salat• Sıdk• Sırat• Sorumluluk• Suhuf• Sünnet• Şer• Şer'i• Şeytan• Tavaf• Tebliğ• Teklif• Telbiye• Temyiz• Tesettür• Tevekkül• Tevhid• Teybin	<ul style="list-style-type: none">• Ulu'l-azm• Vahiy• Vakfe• Zekât
---	---	--	--	---

**6. TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM) DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI
ÜNİTELERİ, ÜNİTE AÇILIMLARI VE ÜNİTE KAZANIMLARI**

**6.1. 1. Ünite: “İman Ve İnsan” Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite
Kazanımları Tablosu**

1. ÜNİTE AÇILIMLARI (KONULARI)	1.ÜNİTE KAZANIMLARI
1. İman ve İslam	1. İman ve İslam kavramlarını açıklar.
2. Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet	2. Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet ile anlamlarını söyler.
3. İmanın İnsana Kazandırdıkları	3. İmanın insana kazandırdığı özellikleri fark eder.
4. İman Bakımından İnsanlar	4. İman bakımından insanların sınıflandırılmasına örnekler verir.
5. Esmâ-i Hüsnâ'yı Tanıyorum	5. Esmâ-i Hüsnâ'dan Allah (c.c.), el-Vâhid, el-Ehad, el-Mü'min isimlerini tanır.

6.2. 2. Ünite: ‘İbadet Ve İnsan’ Ünitesi Açılımları (Konuları) ve Ünite Kazanımları Tablosu

2. ÜNİTE AÇILIMLARI (KONULARI)	2.ÜNİTE KAZANIMLARI
<ol style="list-style-type: none">1. İmanın Göstergesi: İbadet2. İbadetin Kabul Şartları3. İbadet ve Salih Amel4. İbadetlerin İnsana Kazandırdıkları5.Esma-i Hüsna’yı Tanıyorum	<ol style="list-style-type: none">1. İbadet kavramını ve ibadetin yapılma gayesini açıklar2. İbadetin kabul şartlarını sayar3. İbadetlerle salih amelleri ilişkilendirir.4. İbadetin insana kazandırdığı ahlaki olgunluğu değerlendirir5. Esmâ-i Hüsna’dan es- Samed, er-Rakîb, el-Vedûd isimlerini tanır

**6.3. 3. Ünite: ‘Müminlerin Özellikleri’ Ünitesi Açılımları (Konuları)
Ve Ünite Kazanımları Tablosu**

3. ÜNİTE AÇILIMLARI (KONULARI)	3.ÜNİTE KAZANIMLARI
<ol style="list-style-type: none">1. Müminlerin Özü ve Sözü Doğrudur2. Müminler Namazlarına Özen Gösterirler3. Müminler İyiliği Emreder, Kötülüğü Engellerler4. Müminler Yoksulun Hakkını Gözetirler5. Müminler İsfraftan ve Cimrilikten Sakınırlar6. Esmâ-i Hüsnâ’yı Tanıyorum	<ol style="list-style-type: none">1. Ayet ve hadislerden hareketle doğrulukla ilgili çıkarımlarda bulunur2. Namazı özenli kılmanın müminlerin en önemli özelliklerinden biri olduğunu fark eder.3. Müminlerin iyiliği emretmek, kötülüğü engellemekle ilgili sorumluluklarını değerlendirir.4. Yoksulun hakkını gözetmenin önemli bir dinî görev olduğunu savunur.5. İsfraf ve cimriliğin önemli birer ahlaki zafiyet olduğunu fark eder.6. Esmâ-i Hüsnâ’dan el-Bâsit, el-Muhsin, el-Mani’ isimlerini tanır.

6.4. 4. Ünite: ‘‘Nezakət’’ Ünitesi Açılımları (Konuları) Ve Ünite Kazanımları Tablosu

4. ÜNİTE AÇILIMLARI (KONULARI)	4.ÜNİTE KAZANIMLARI
1. İslam’ın Göstergesi: Nezakət	1. Nezaketin kişinin Müslümanlığının önemli tezahürü olduğunu fark eder.
2. Kur’an-ı Kerim’den Nezakət Örnekleri	2. Kur’an-ı Kerim’den nezakət örneklerini sıralar.
3. Peygamberimizden (s.a.v.) Nezakət Örnekleri	3. Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetinden nezaketle ilgili örnekler verir.
4. Geleneğimizden Nezakət Örnekleri	4. Geleneğimizde yer alan nezakət örneklerini tanıır.
5. Esmâ-i Hüsnâ’yı Tanıyorum	5. Nezakət ölçülerine riayet etmeye istekli olur.
	6. Esmâ-i Hüsnâ’dan el-Halîm, el-Latîf, er- Refîk isimlerini tanıır.

3. BÖLÜM

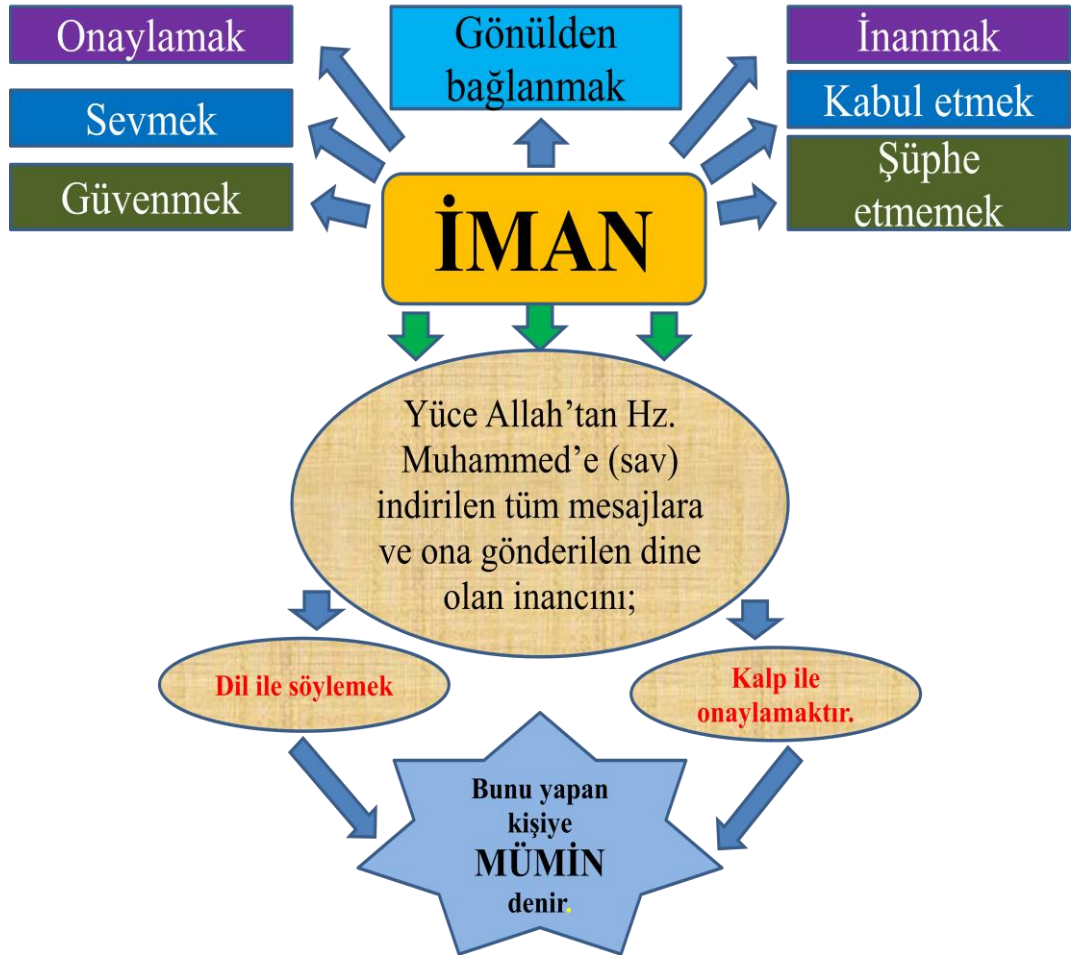
TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM 1) DERSİ ÜNİTELERİYLE İLGİLİ KAVRAM HARİTALARI

1. 1. ÜNİTE: İMAN VE İNSAN

1.Ünite - Kazanım: İman ve İslam kavramlarını açıklar

1.1. İman ve Mümin Kavramlarını Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Hiyerarşik Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Hadisler:

‘‘şu üç haslet kimde bulunursa o kişi imanın tadını alır: Allah ve Resulünü her şeyden çok sevmek, bir kimseyi yalnızca Allah rızası için sevmek, Allah kendisini kurtardıktan sonra tekrar inkârcılığa dönmekten, ateşe atılmaktan korktuğu gibi kaçınmak.’’⁸⁸ (Hadis-i şerif)

‘‘Rab olarak Allah’tan, din olarak İslam’dan, peygamber olarak da Muhammed’den razı olan kişi imanın tadını tadar.’’⁸⁹ (Hadis-i şerif)

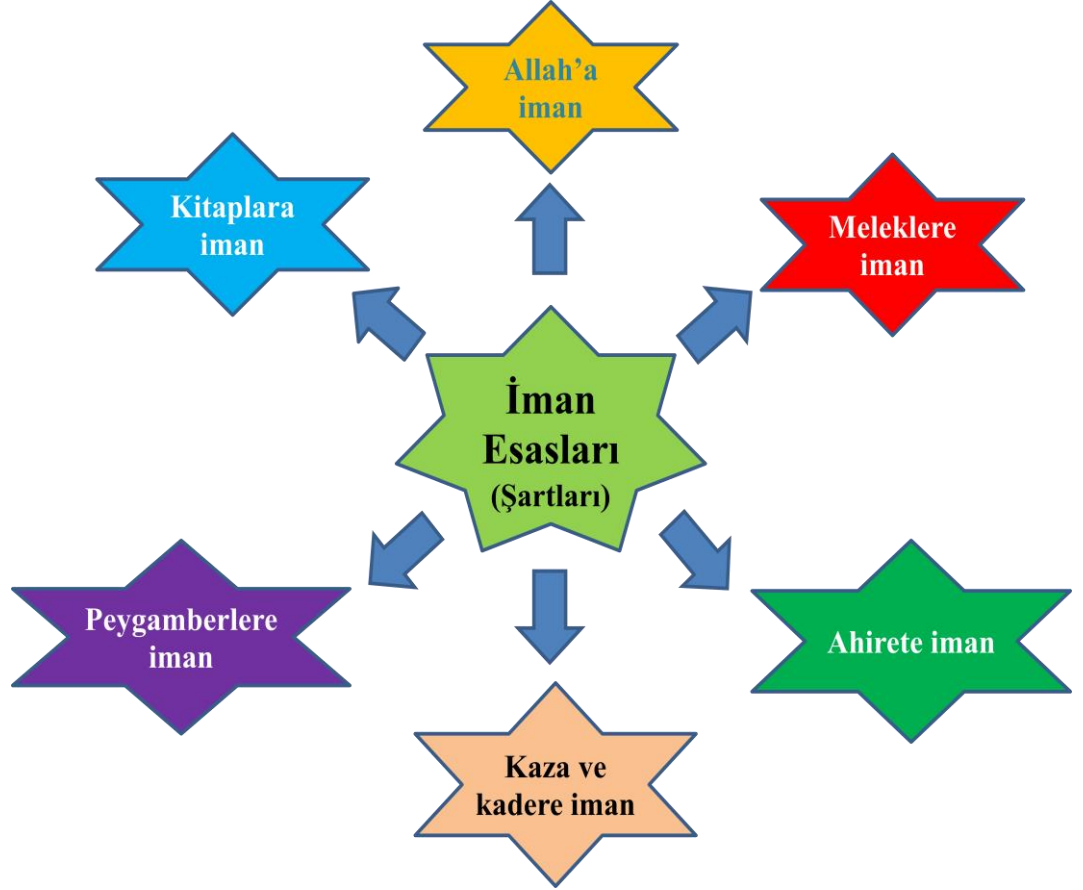
⁸⁸ Müslim, İman, 67.

⁸⁹ Müslim, İman, 56.

1.Ünite - Kazanım: İman ve İslam kavramlarını açıklar

1.2.İman Esaslarını (İmanın Şartlarını) Gösteren Kavram Haritası:

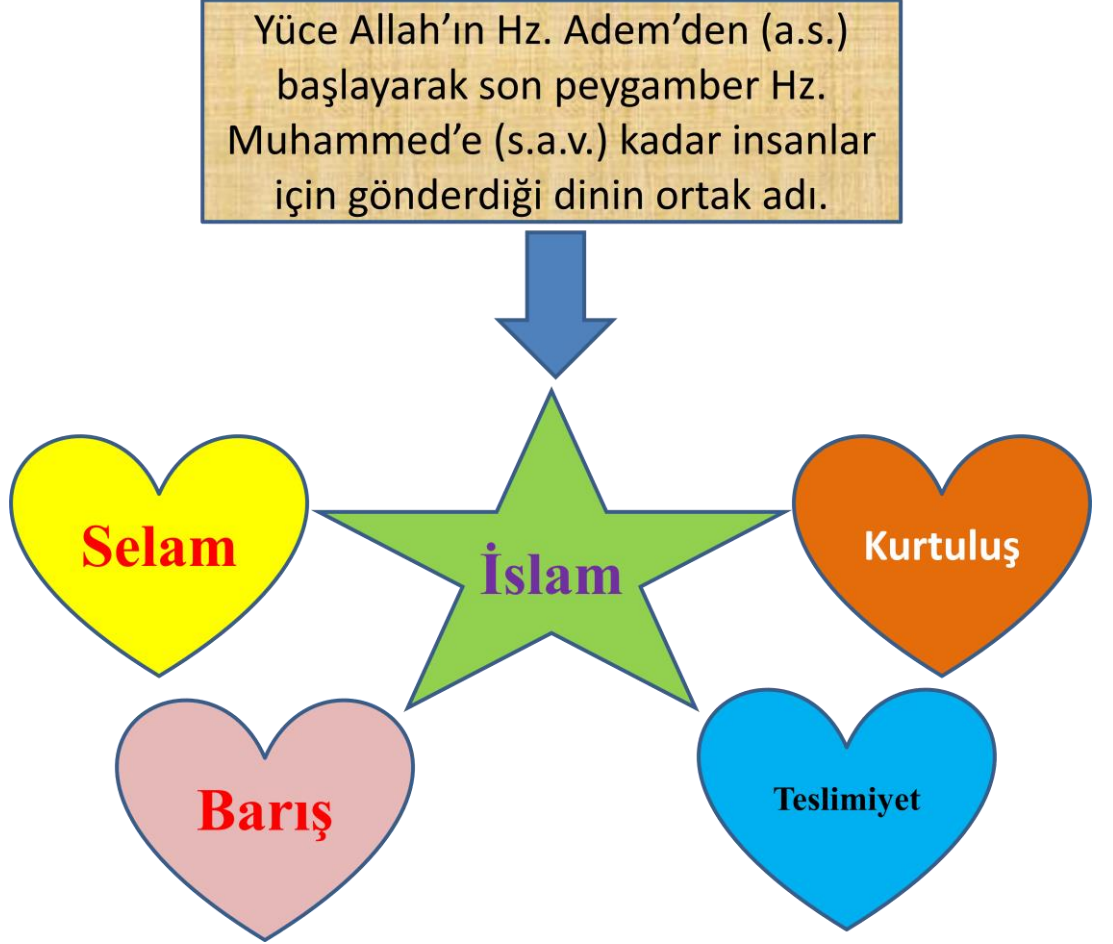
Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

1.Ünite - Kazanım: İman ve İslam kavramlarını açıklar

1.3.İslam Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

‘‘Allah katında din İslam’dır.’’⁹⁰

‘‘Sizin ilahınız ancak tek bir ilahtır. O’ndan başka ilah yoktur. O, Rahman’dır, Rahim’dir.’’⁹¹

⁹⁰ Ali İmran Suresi, 3/19.

⁹¹ Bakara Suresi, 2/163.

1.Ünite - Kazanım: İman ve İslam kavramlarını açıklar

1.4. İslam'ın Temel Kaynaklarını Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Hadis:

“Size iki şey bırakıyorum. Bunlara sımsıkı tutunursanız asla dalalete düşmezsiniz: Allah'ın kitabı ve sünnetim. Bu ikisi kıyamette havz-ı kevserin yanına kadar ayrılmadan beraberce geleceklerdir.”⁹²

⁹² Hakim, el-Müstedrek, 1/93.

1.Ünite - Kazanım: İman ve İslam kavramlarını açıklar

1.5.İslam'ın Şartlarını Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Hadis:

Ömer b. Hattâb (r.a.) anlatıyor:

“...Bir gün Allah Resulünün yanında otururken yanımıza elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah biri çıkageldi. Üzerinde yolculuktan bir eser yoktu ve hiçbirimiz onu tanıımıyorduk. Bu adam Allah Resulünün yanına geldi ve önüne oturdu. Dizlerini onun dizlerine dayadı, ellerini dizlerinin üzerine koydu ve:

“Ey Muhammed, Bana İslam’ı anlat.” dedi. Allah Resulü: “İslam, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın peygamberi olduğuna şehadet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve yola gücün yeterse Kâbe’yi haccetmendir.” diye cevapladı.

Adam, “Doğru söyledin.” dedi. Adamın hem sorup hem de cevabı tasdik etmesi tuhafımıza gitmişti. Adam tekrar sordu: - İman nedir? Allah resulü cevapladı:

“İman; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe; kadere, hayrın ve şerrin O’ndan olduğuna iman etmendir.” diye cevapladı.

Adam yine, “Doğru söyledin.” diyerek cevabı onayladı.

Sonra adam yanımızdan ayrıldı. Ben bir süre öylece kalakaldım. Allah resulü bana sordu:

“Ey Ömer, O soru soran kişi kimdi biliyor musun?” Ben, “Allah ve Resulü daha iyi bilir.” diye karşılık verince Allah Resulü:

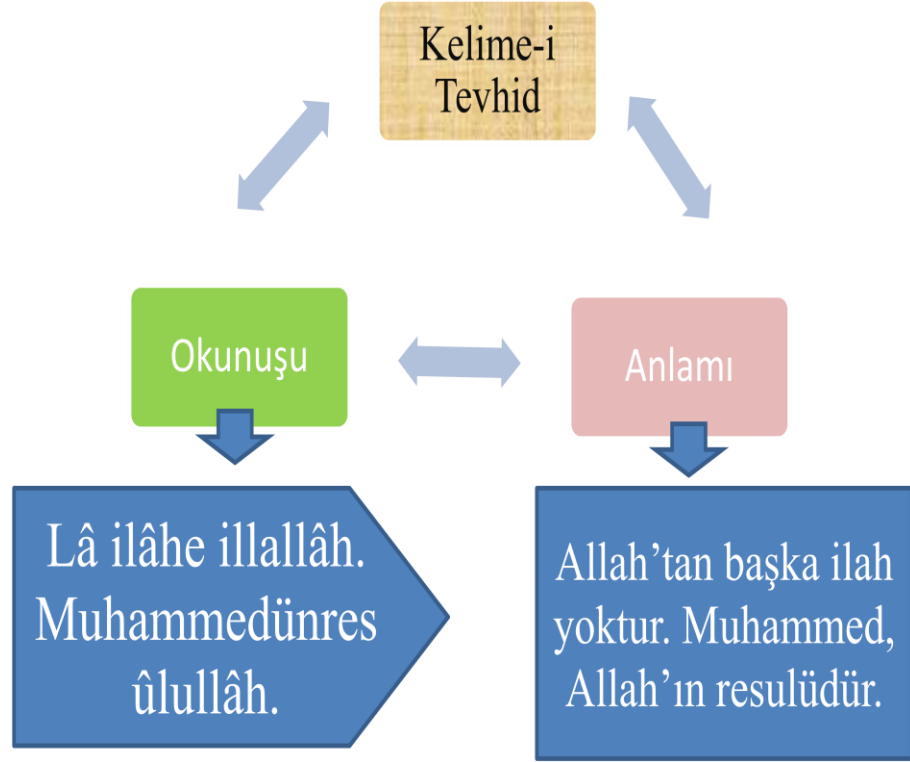
“O Cebrail’di. Size dininizi öğretmek için geldi.” buyurdu. ⁹³

⁹³ Müslim, İman, 1.

1.Ünite –Kazanım: Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şهادet ile anlamlarını söyler

1.6. Kelime-i Tevhid’i Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadisler:

Abdullah b. Mesud (r.a.) anlatıyor: “Resulullah’a ‘Allah katında en büyük günah nedir?’ diye sordum. ‘Seni yarattığı hâlde Allah’ın bir denginin olduğunu kabul etmemdir.’ buyurdu.”⁹⁴

“...Muhammed, Allah’ın resulü ve nebilerin sonuncusudur.”⁹⁵

⁹⁴ Buhârî, Tefsîr (Furkân), 2.

⁹⁵ Ahzap Suresi, 33/40.

1.Ünite –Kazanım: Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şehadet ile anlamlarını söyler

1.7. İlah Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:

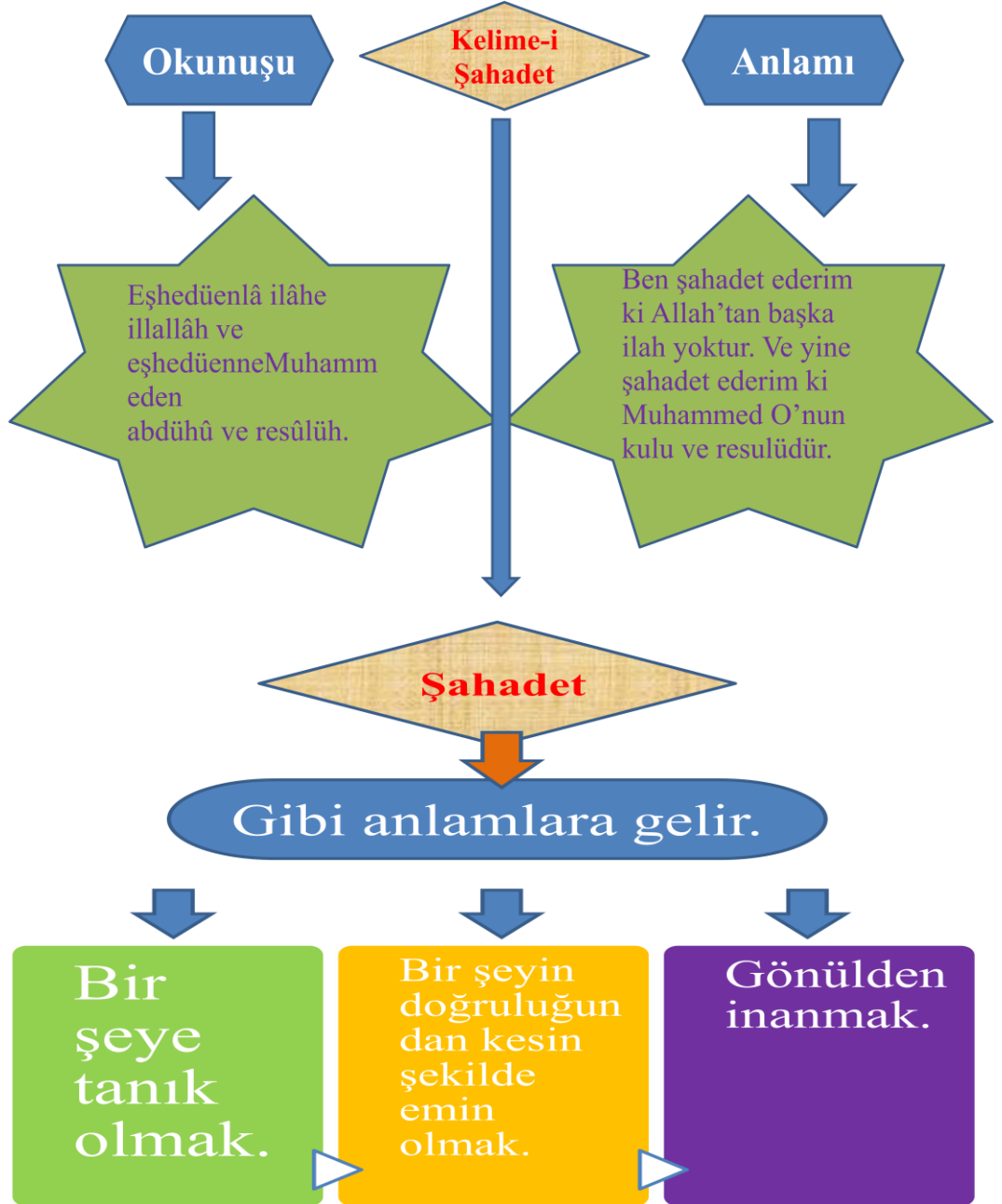
Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

1.Ünite –Kazanım: Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet ile anlamlarını söyler

1.8.Kelime-i Şahadeti ve Şahadet Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Hadisler:

“Kim kalbiyle tasdik ederek Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resulü olduğuna şahadet ederse Allah ona cehennemi haram kılar...”⁹⁶

“Son sözü ‘Lâ ilâhe illallah’ olan kimse cennete girer.”⁹⁷

“En faziletli zikir, ‘Lâ ilâhe illallah’tır...”⁹⁸

“...Allah’tan başka ilah yoktur diyen ve kalbinde zerre kadar hayır bulunan herkes cehennemden çıkarılacaktır.”⁹⁹

“...Kıyamette şefaati vesilesiyle en mutlu olacak kişi, samimi bir şekilde, gönlünden gelerek ‘Lâ ilâhe illallah’ diyen kimsedir.”¹⁰⁰

⁹⁶ Buhârî, İman, 49.

⁹⁷ Ebu Dâvûd, Cenâiz, 15-16.

⁹⁸ Tirmizî, Deavât, 9.

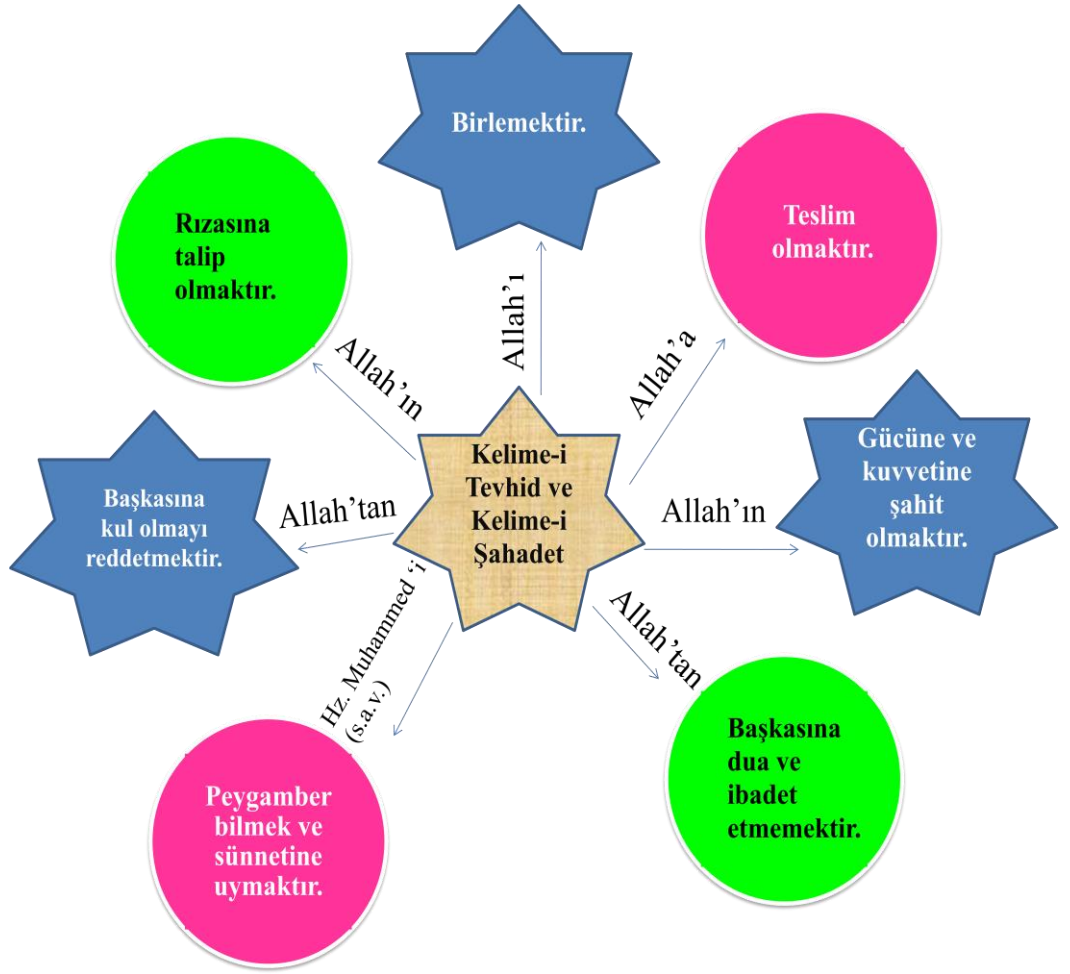
⁹⁹ Müslim, İman, 325.

¹⁰⁰ Buhârî, İlim, 33.

1.Ünite –Kazanım: Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet ile anlamlarını söyler

1.9. Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet'in Manasıyla İlgili Kavram Haritası:

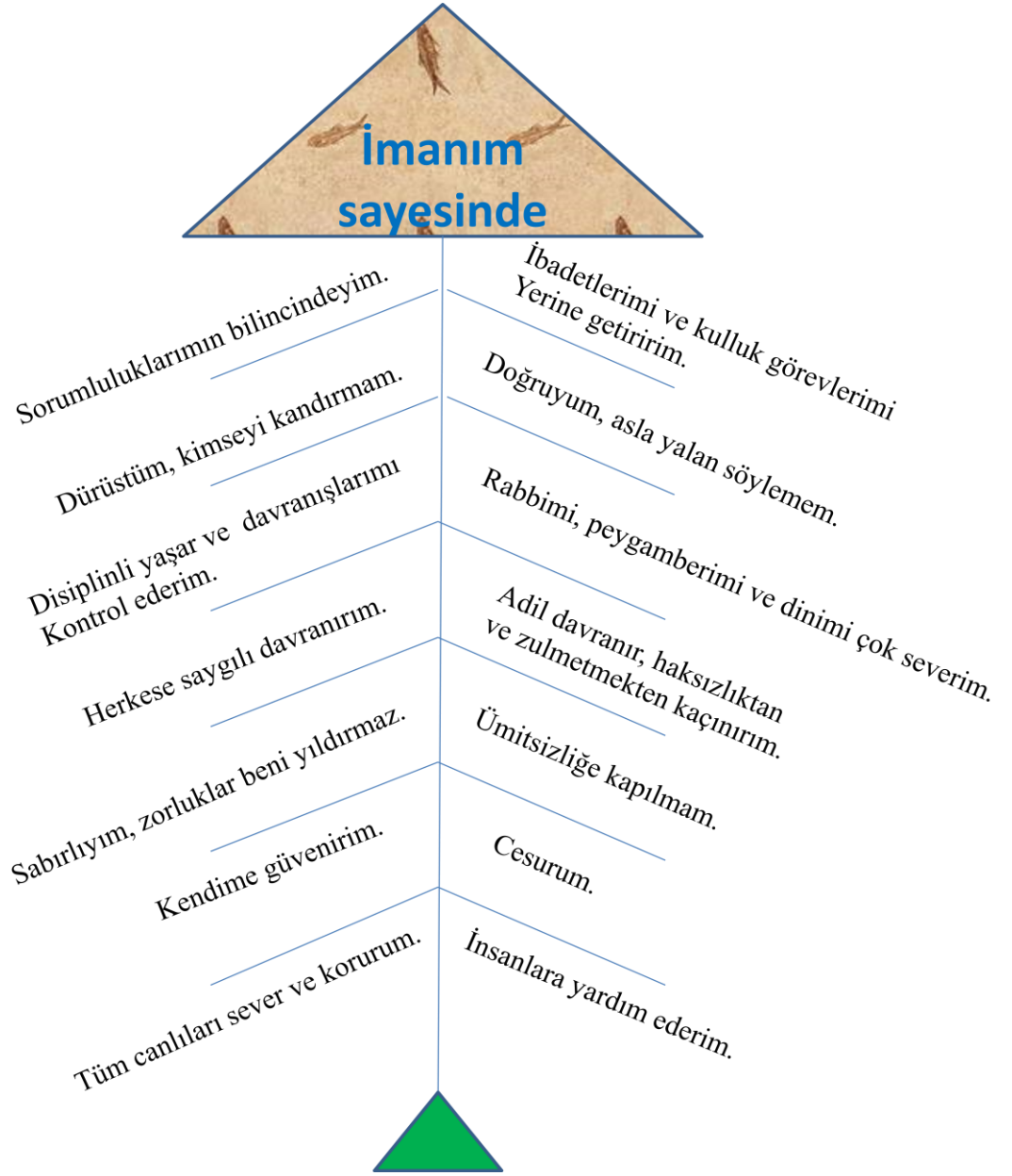
Türü: Zincir Kavram Haritası

1.Ünite – Kazanım: İmanın insana kazandırdığı özellikleri fark eder.

1.10.İmanın İnsana Kazandırdıklarını Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Balık Kılıcı Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadisler:

“...Biliniz ki, kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.”¹⁰¹

“Rabbimiz Allah’tır deyip sonra da doğrulukta devam edenlere, ölümleri anlarında melekler: ‘Korkmayın, üzülmevin, size söz verilen cennetle sevinin, biz dünya hayatında da ahirette de size dostuz. Burada, canlarınızın çektiği, umduğunuz şeyler, bağışlayan ve acıyan Allah katından bir ziyafet olarak size sunulur.’ Diyerek inerler.”¹⁰²

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi misafirine ikram etsin. Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi komşusunu rahatsız etmesin. Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi ya hayır söylesin ya da sussun.”¹⁰³

“Ey iman edenler! Allah’a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin...”¹⁰⁴

¹⁰¹ Ra’d Suresi, 13/28.

¹⁰² Fussilet Suresi, 41/30-32.

¹⁰³ Ebu Dâvûd, Edeb, 122-123.

¹⁰⁴ Nisâ Suresi, 4/136.

1.Ünite – Kazanım: İman bakımından insanların sınıflandırılmasına örnekler verir.

1.11.İman Bakımından İnsanları Sınıflandıran Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadis ve Kavramlar:

Mümin

“Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır.”¹⁰⁵

“Müminler kesinlikle kurtuluşa ermiştir. Onlar, namazlarında derin bir saygı hali yaşarlar. Anlamsız, yararsız şeylerden uzak dururlar. Zekâtı verirler. İffetlerini korurlar...”¹⁰⁶

¹⁰⁵ Ebû Davûd, Sünnet, 15.

“Yine o müminler emanetlerine ve ahitlerine sadakat gösterirler. Namazlarını titizlikle eda ederler. İşte vâris olacaklar bunlardır. Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır.”¹⁰⁷

“Muhammed’in canı elinde olan Allah’a yemin olsun ki mümin bal arısına benzer; güzel şeyler yer, güzel şeyler üretir, (güzel yerlere) konar, (konduğu yeri de) kırmaz ve bozmaz.”¹⁰⁸

“İman edip salih amel işleyenler var ya onları içinden ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennet köşklerine yerleştireceğiz. (Allah’ın istediği şekilde gayret gösterenlerin) Çalışanların mükâfatı ne güzeldir!”¹⁰⁹

Kâfir

“De ki: ‘Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin: Yalnız Allah’a tapalım, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah’ı bırakıp da içimizden bazıları diğer bazılarına rab edinmesin...’”¹¹⁰

“İşte böyle; Allah’ın düşmanlarının cezası ateştir. Ayetlerimizi bile bile inkâr etmeleri karşılığı orası onların temelli kalacakları yerdir.”¹¹¹

Münafık

“İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları halde ‘Allah’a ve ahiret gününe inandık.’ derler. Bunlar Allah’ı ve müminleri aldatmaya çalışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değillerdir.”¹¹²

“Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.”¹¹³

“Doğrusu münafıklar, ateşin en aşağı tabakasındadırlar. (O gün) onlar için hiçbir yardımcı da bulamazsın.”¹¹⁴

¹⁰⁶ Mü’minûn Suresi, 23/1-5.

¹⁰⁷ Mü’minûn Suresi, 23/8-11.

¹⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, II, 199.

¹⁰⁹ Ankebût Suresi, 29/58.

¹¹⁰ Âl-i İmrân Suresi, 3/64.

¹¹¹ Fussilet Suresi, 41/ 28.

¹¹² Bakara Suresi, 2/8-9.

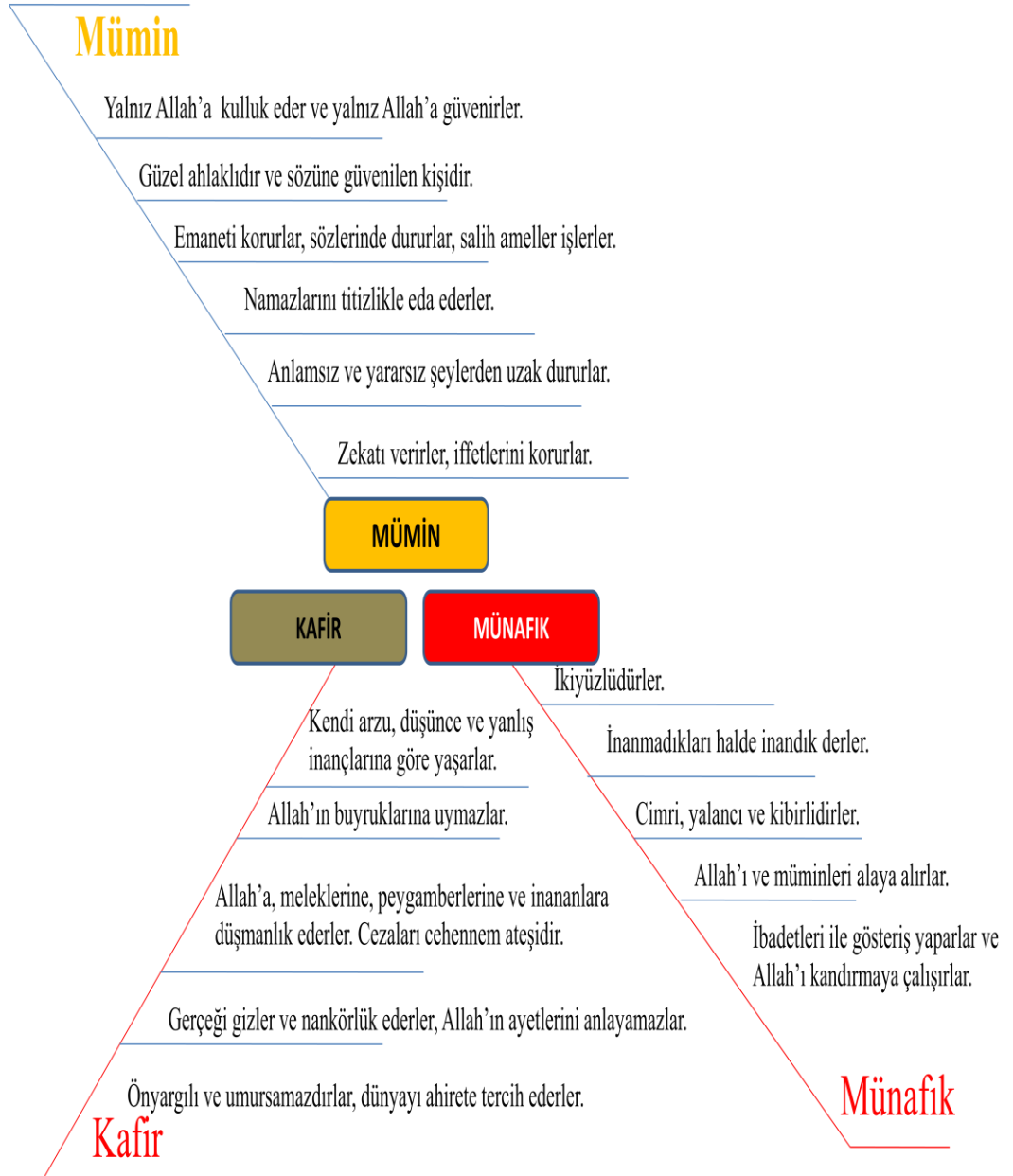
¹¹³ Buhârî, Edeb, 69.

¹¹⁴ Nisâ Suresi, 4/145.

1.Ünite – Kazanım: İman bakımından insanların sınıflandırılmasına örnekler verir.

1.12.Mümin, Kafir ve Münafıkların Özelliklerini Gösteren Kavram Haritası:

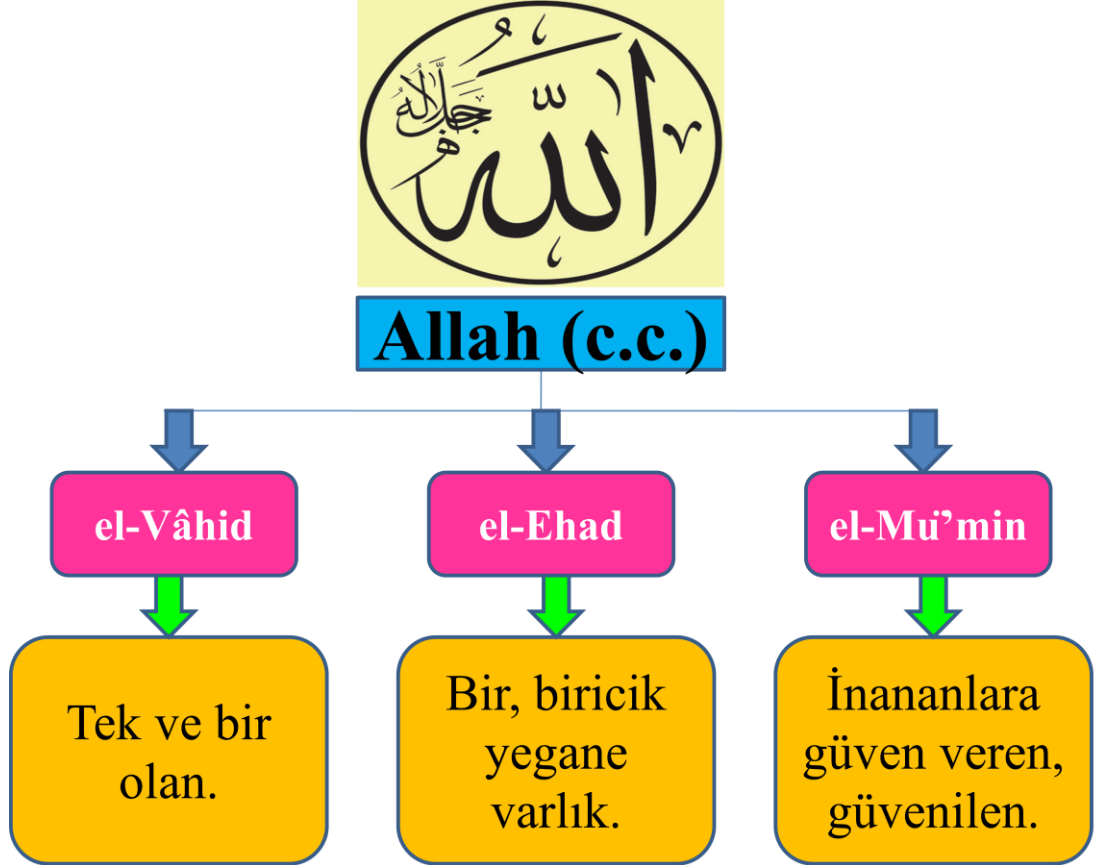
Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

1.Ünite – Kazanım: Esmâ-i Hüsnâ’dan Allah (c.c.), el-Vâhid, el-Ehad, el-Mü’min isimlerini tanır.

1.13.Esma-i Hüsnâ’dan el-Vahid, el-Ehad ve el-Mü’min Kavramlarını Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadisler:

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.”¹¹⁵

“Allah, O’ndan başka ilah olmayan, kendisini uyuklama ve uyku tutmayan, diri, her an yarattıklarını gözetip durandır. Göklerde ve yerde olan ancak O’nundur. O’nun izni olmadan katında şefaata edebilecek kimdir? Onların işlediklerini ve işleyeceklerini bilir, dilediğinden başka, ilminden hiçbir şeyi kavrayamazlar.

¹¹⁵ Enbiya Suresi, 21/22.

Hükümranlığı gökleri ve yeri kaplamıştır, onların gözetilmesi O'na ağır gelmez. O, yücedir, büyüktür.”¹¹⁶

Peygamberimiz, Yüce Allah'a en güzel isimleriyle şöyle dua etmiştir: “Bana yeten, beni barındıran, beni yediren ve içiren, bana iyilik edip (iyiliğini) arttıran, bana nimet verip (nimetini) bollaştıran Allah'a hamdolsun. Her hal ve durumda Allah'a hamdolsun. Her şeyin Rabbi, hükümdarı ve ilahı olan Allah'ım! Cehennemden sana sığınırım.”¹¹⁷

“De ki: O Allah Ehad'tır. (tektir.)”¹¹⁸

“Eğer siz Allah'a gerçekten güvenip tevekkül edebilseydiniz, kuşları rızıklandırđı gibi sizi de mutlaka rızıklandırırđı: Kuşlar sabah karınları açlıktan çökmüş olarak yuvalarından çıkarlar, akşam karınları doymuş olarak evlerine dönerler.”¹¹⁹

¹¹⁶ Bakara Suresi, 2/ 255.

¹¹⁷ Ebü Dâvûd, Edeb, 97, 98.

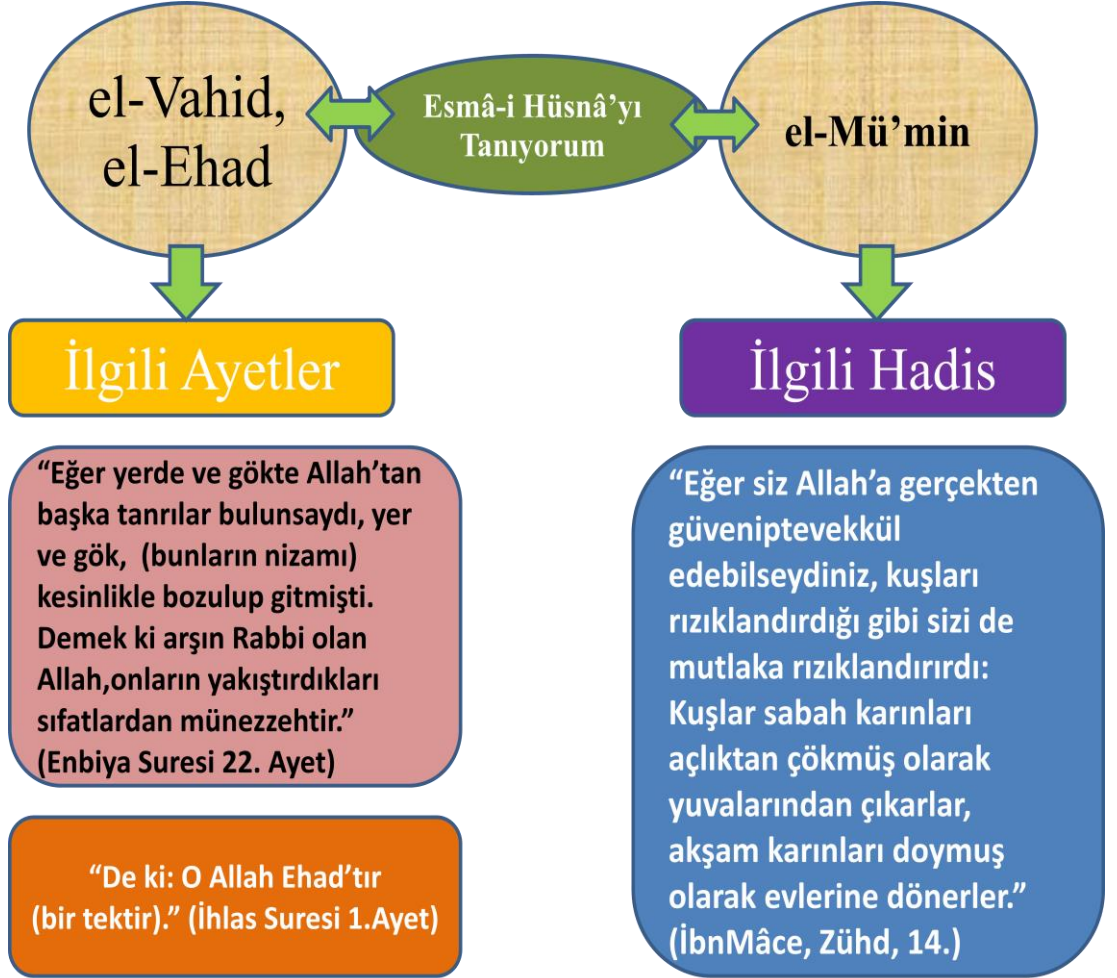
¹¹⁸ İhlas Suresi, 112/1.

¹¹⁹ İbni Mâce, Zühd, 14.

1.Ünite – Kazanım: Esmâ-i Hüsnâ’dan Allah (c.c.), el-Vâhid, el-Ehad, el-Mü’min isimlerini tanır.

1.14.el-Vahid, el-Ehad ve el-Mü’minİsm-i Şeriflerine Misal Ayetlerin Gösterildiği Kavram Haritası:

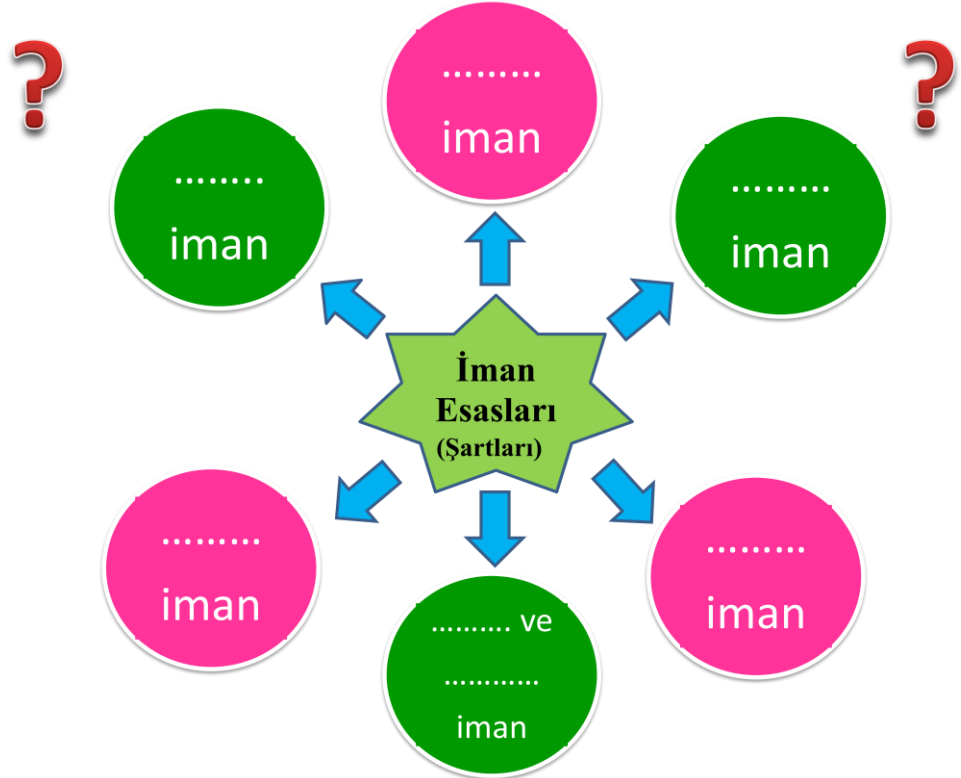
Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

1.15.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modelleri

AŞAĞIDAKİ KAVRAM HARİTASINDA YER ALAN BOŞLUKLARI DOLDURUN

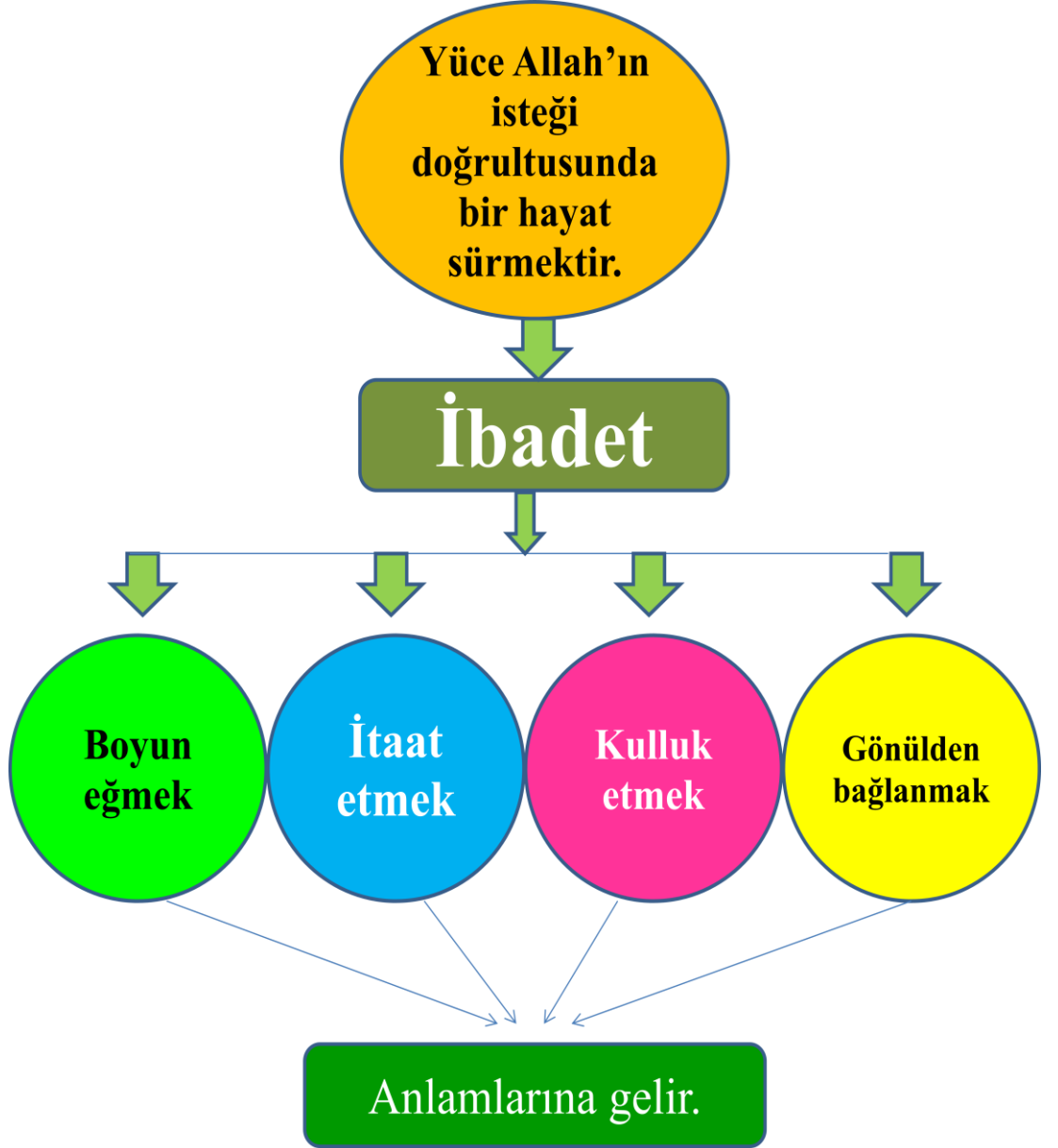

2. 2.ÜNİTE: İBADET VE İNSAN

2.Ünite – Kazanım: İbadet kavramını ve ibadetin yapılma gayesini açıklar

2.1. İbadet Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“Allah’ın yarattığı şeyleri görmüyorlar mı? Onların gölgeleri Allah’a secde ederek ve tevazu ile boyun eğerek sağa ve sola dönmektedir.”¹²⁰

“Biz gökleri, yeri ve bunlar arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.”¹²¹

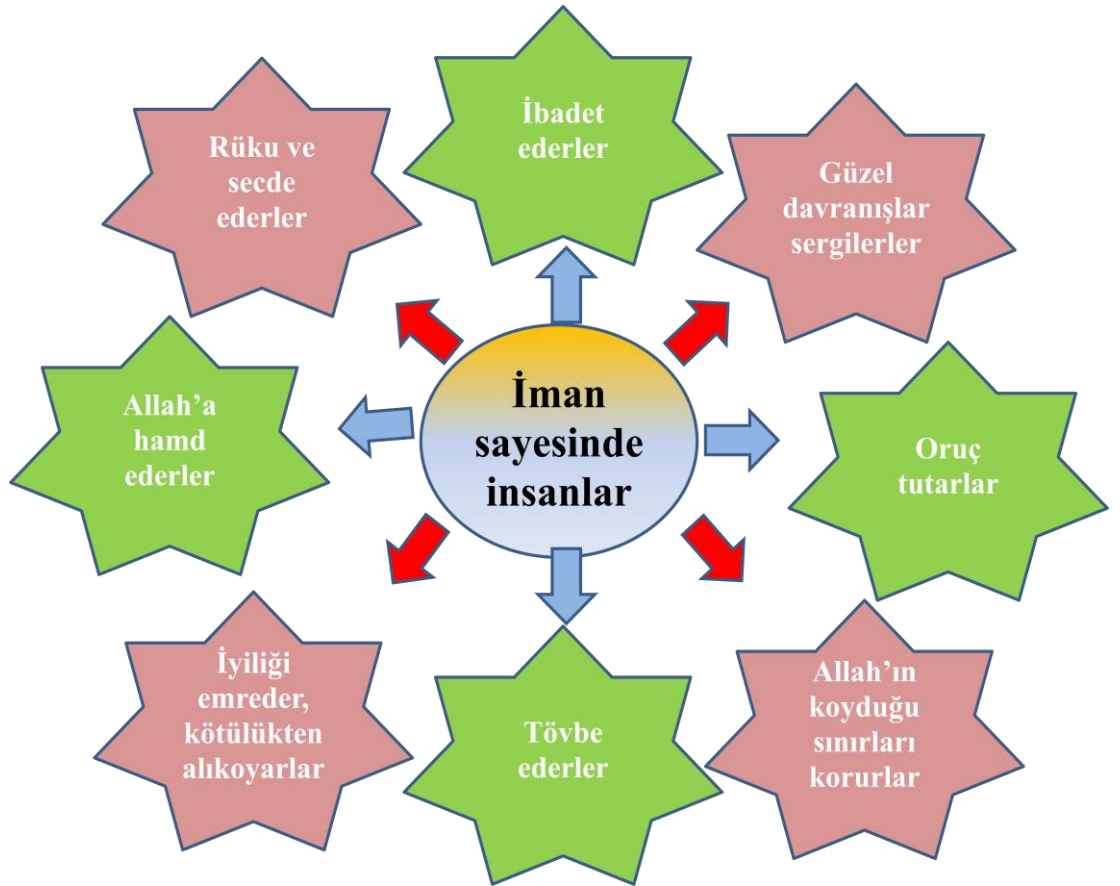
“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”¹²²

Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin ki Allah’a karşı gelmekten sakınasınız.”¹²³

2.Ünite – Kazanım: İbadet kavramını ve ibadetin yapılma gayesini açıklar

2.2.İman-İbadet İlişisini Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

¹²⁰ Nahl Suresi, 16/48.

¹²¹ Enbiyâ Suresi, 21/16.

¹²² Zâriyât Suresi, 51/56.

¹²³ Bakara Suresi, 2/21.

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“Bunlar, tövbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû’ ve secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın koyduğu sınırları hakkıyla koruyanlardır. Müminleri müjdele.”¹²⁴

“Müminler o kimselerdir ki Allah’ın adı anıldığında yürekleri titrer, kendilerine Allah’ın ayetleri okunduğunda bu onların imanlarını arttırır. Onlar yalnızca rablerine güvenirlir.”¹²⁵ “Namazlarını özenle kırlarlar, kendilerine verdiğimiz şeylerden bir kısmını Allah yolunda harcarlar.”¹²⁶

“Gerçek müminler işte onlardır. Rableri katında onlar için yüksek mevkiler, bağışlanma ve değerli rızık vardır.”¹²⁷

“De ki: Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.”¹²⁸

¹²⁴ Tevbe Suresi, 9/112.

¹²⁵ Enfal Suresi, 8/2.

¹²⁶ Enfal Suresi, 8/3.

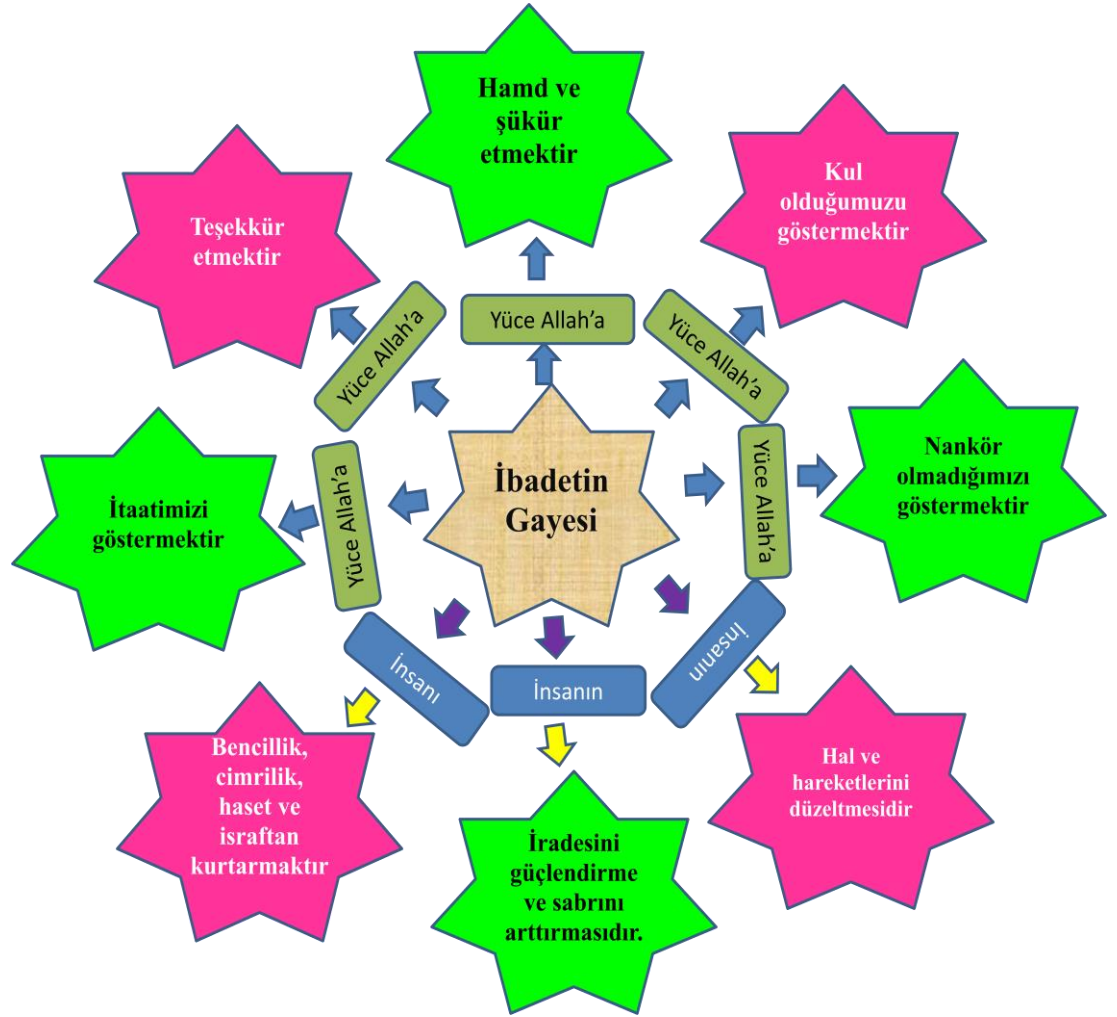
¹²⁷ Enfal Suresi, 8/4.

¹²⁸ En’âm Suresi, 6/162. .

2.Ünite – Kazanım: İbadet kavramını ve ibadetin yapılma gayesini açıklar

2.3.İbadetin Gayesini Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dönen Diyagramlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“Yalnız Allah’a ibadet et ve şükredenlerden ol!”¹²⁹

“O, istediğiniz şeylerin hepsinden size verdi. Allah’ın nimetlerini saymaya kalkışsanız sayamazsınız...”¹³⁰

¹²⁹ Zümer Suresi, 39/66.

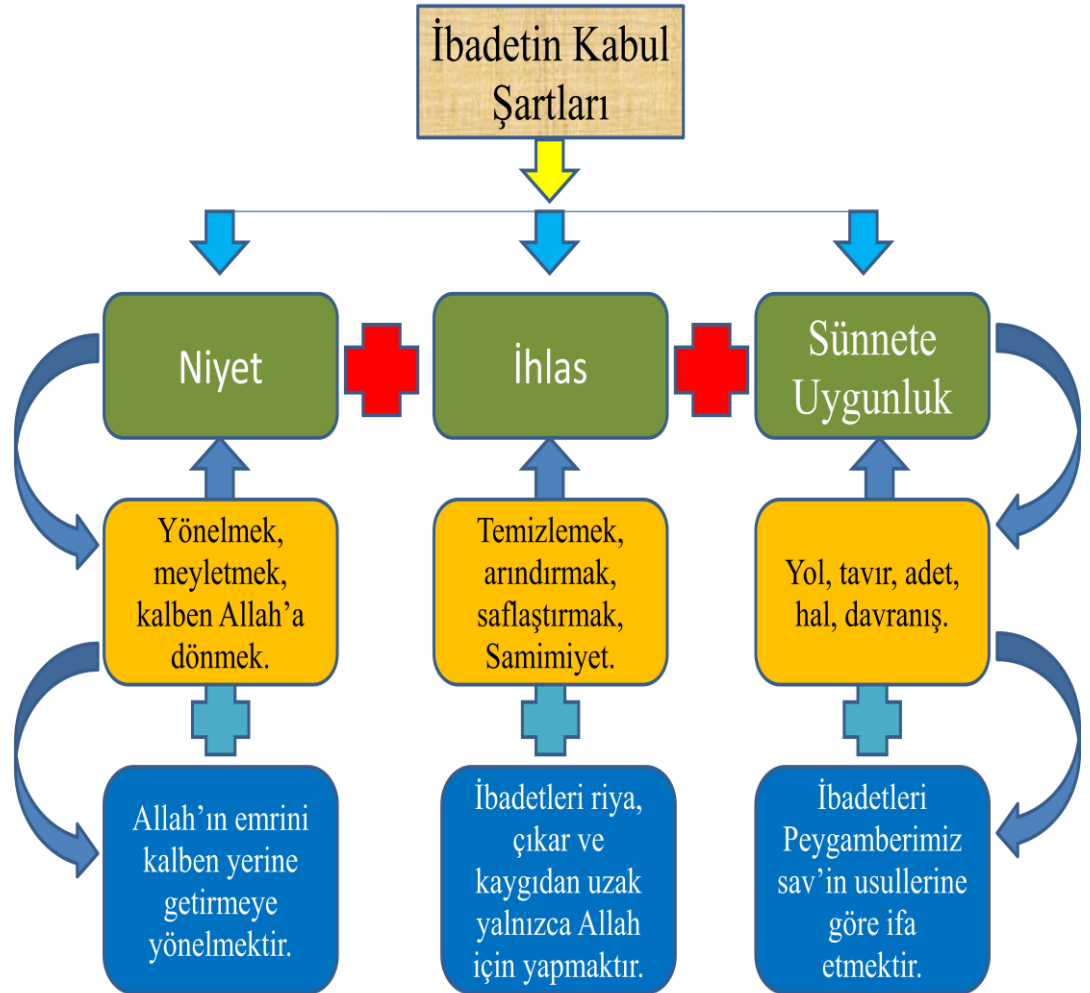
¹³⁰ İbrahim Suresi, 14/34.

‘‘Çok merhametli (Allah) Kur’an’ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona açıklamayı öğretti. Güneş ve ay bir hesaba göre hareket etmektedir. Bitkiler ve ağaçlar secde ederler. Göğü Allah yükseltti ve mizanı (dengeyi) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın. Allah, yeri canlılar için yaratmıştır. Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır. Yapraklı daneler ve hoş kokulu bitkiler vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?’’¹³¹

2.Ünite – Kazanım: İbadetin kabul şartlarını sayar

2.4.İbadetin Kabul Şartlarını Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

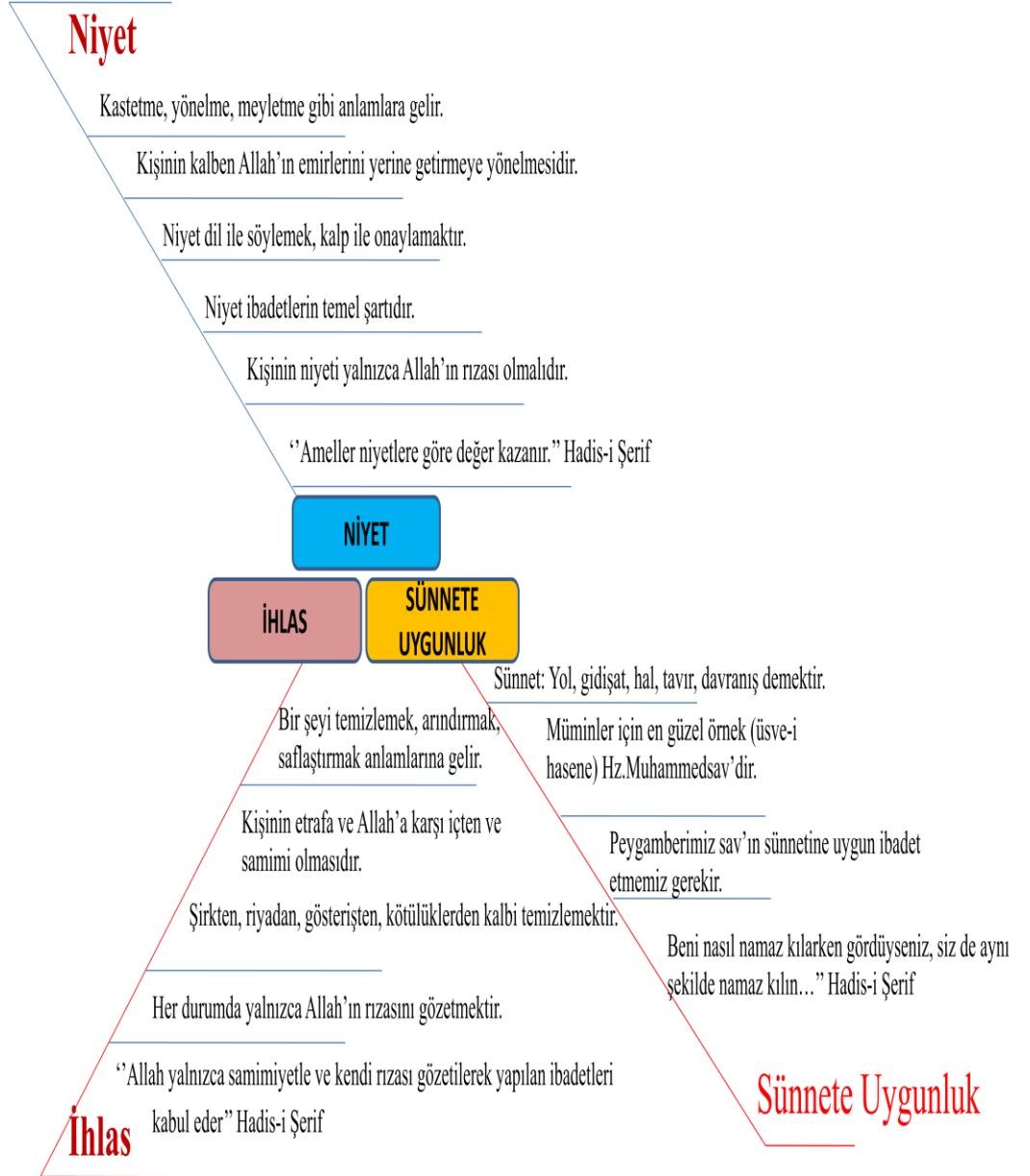

¹³¹ Rahman Suresi, 55/ 1-13.

2.Ünite – Kazanım: İbadetin kabul şartlarını sayar

2.5.İbadetin Kabul Şartları Niyet, İhlâs ve Sünnete Uygunluğu Açıklayan Kavram Haritası:

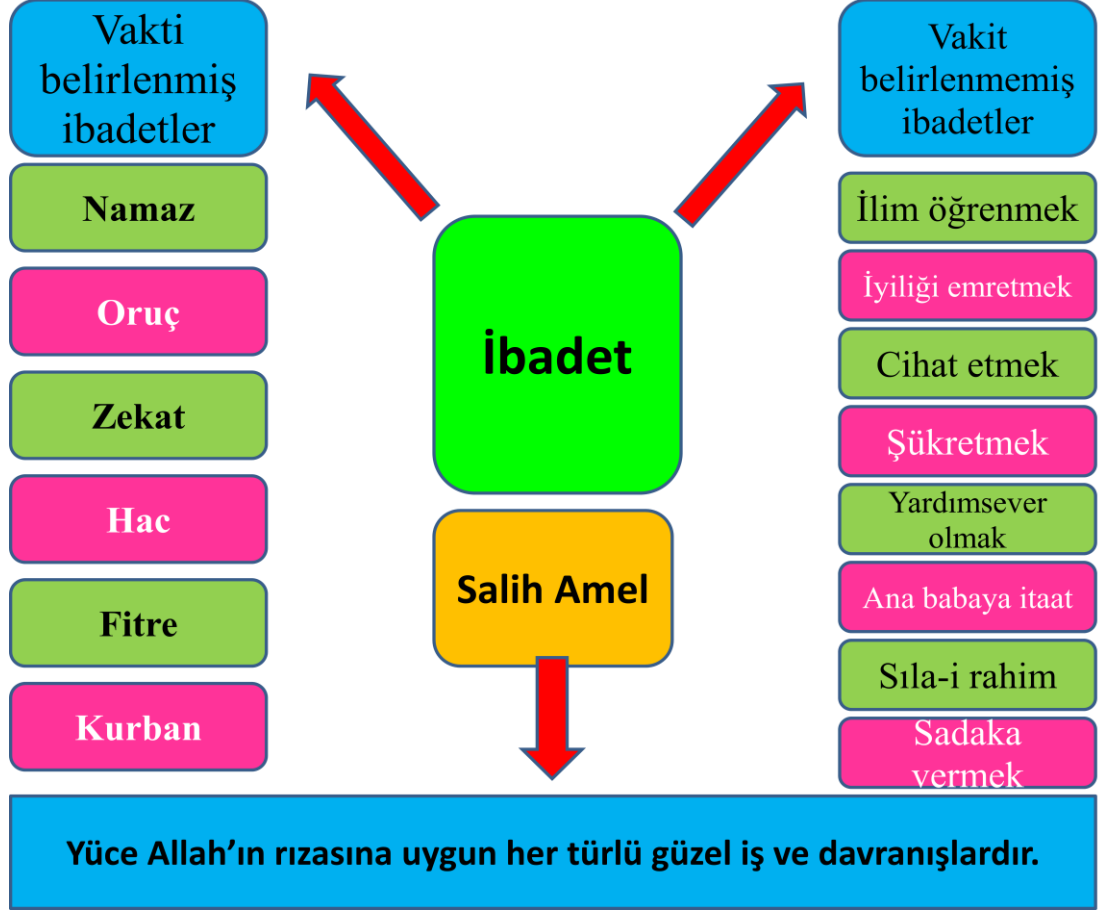
Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

2.Ünite – Kazanım: İbadetlerle Salih Amelleri İlişkilendirir

2.6.Salih Amel ve İbadet İlişkisini Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“Allah iman edip salih amel işleyenleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın ayetlerini apaçık okuyan bir peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar. Allah o kimse için gerçekten güzel bir rızık vermiştir.”¹³²

“Allah'a çağırın, salih amel işleyen ve ‘Kuşkusuz ben Müslümanlardanım’ diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?”¹³³

¹³² Talak Suresi, 65/11.

¹³³ Fussilet Suresi, 41/33.

“Sizi bize yaklaştıracak olan, ne servetiniz ne evlâtlarınızdır. Ama iman edip dünya ve ahrete yararlı iş yapanlar başka, yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşkler içinde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.”¹³⁴

2.Ünite – Kazanım: İbadetin İnsana Kazandırdığı Ahlaki Olgunluğu Değerlendirir

2.7. İbadetin İnsana Kazandırdıklarını Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Balık Kılıçığı Kavram Haritası

¹³⁴ Sebe Suresi, 34/37.

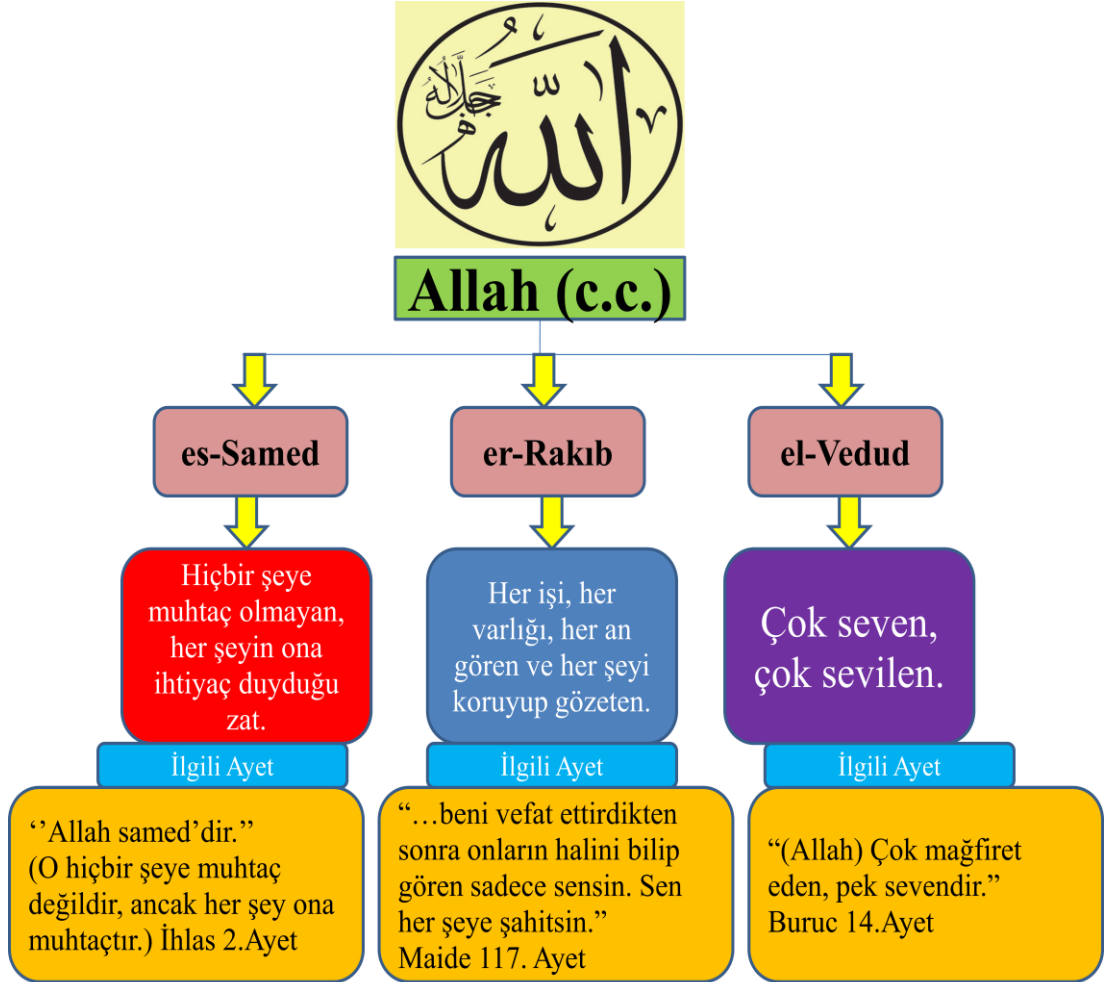
Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Hadis:

“...Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafîle ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim...”¹³⁵

2.Ünite – Kazanım: Esmâ-i Hüsnâ’dan es- Samed, er-Rakîb, el-Vedûd isimlerini tanı

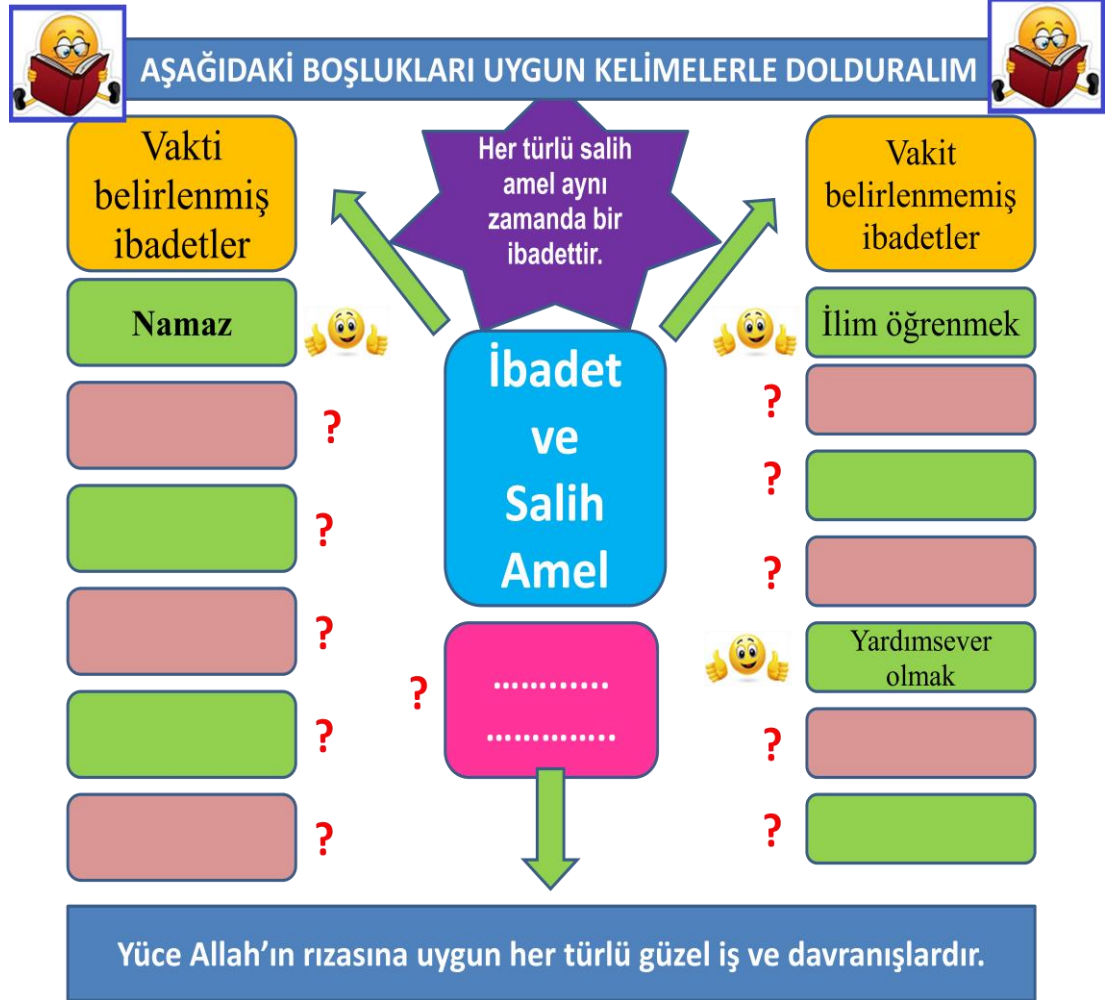
2.8. Esmâ-i Hüsnâ’dan es-Samed, er-Rakîb ve el-Vedud İsmi Şerifleri Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

¹³⁵ Buhârî, Rikâk, 38.

2.9. 2.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli

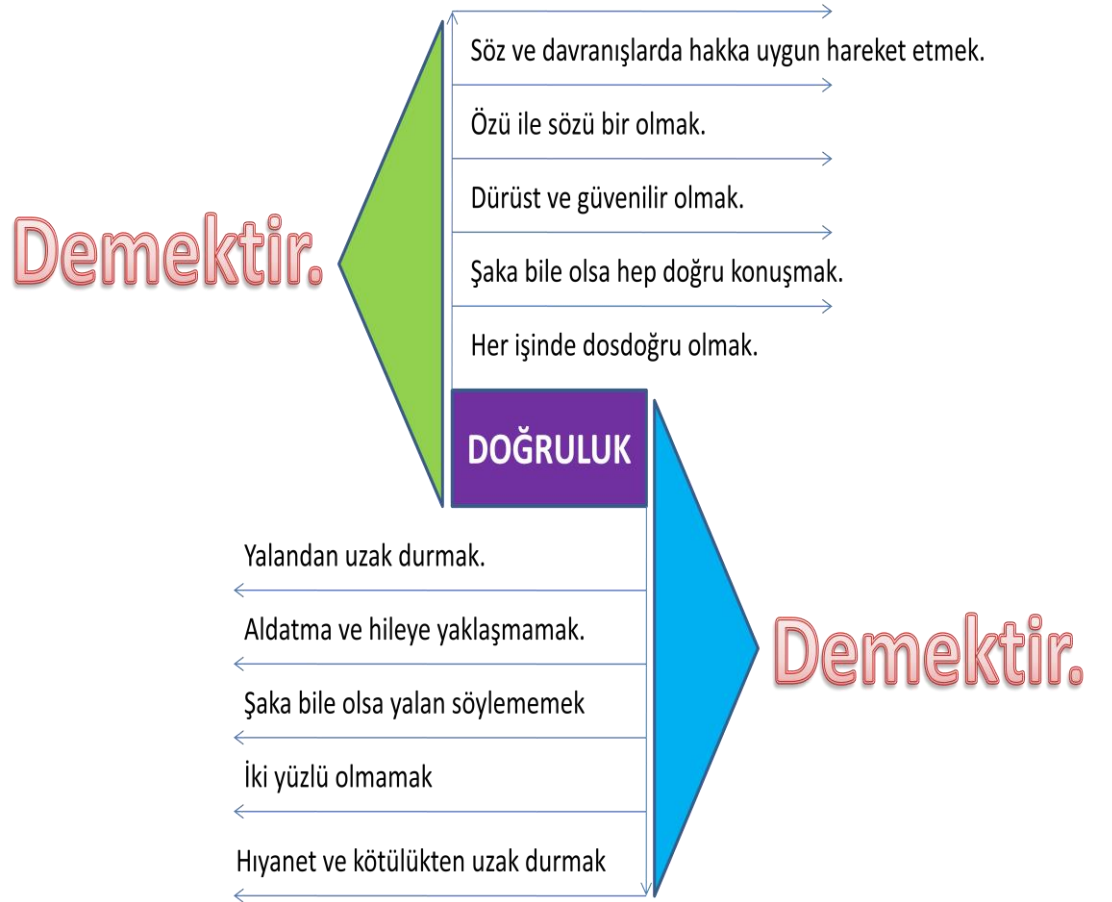

3. 3.ÜNİTE MÜMİNLERİN ÖZELLİKLERİ

3.Ünite – Kazanım: Ayet ve hadislerden hareketle doğrulukla ilgili çıkarımlarda bulunur

3.1. Ayet ve Hadislerden Hareketle Doğruluk Kavramını Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadisler:

“...Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!...”¹³⁶

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah’a ve Resulüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır.”¹³⁷

¹³⁶ Hud Suresi, 11/ 112.

¹³⁷ Ahzab Suresi, 33/70-71.

“Allah’a inandım de, sonra dosdoğru ol!”¹³⁸

“Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında doğru/sıddık’ olarak yazılır. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında ‘yalancı/kezzâb’ olarak yazılır.”¹³⁹

“Sevgili Peygamberimiz, bir gün Safâ tepesine çıkıp; ‘Ben size, şu vadinin arkasında size saldırmak isteyen süvari birlikleri var desem bana inanır mısınız?’ diye sordu. Hep bir ağızdan, ‘Evet, inanırız... Biz senin bugüne kadar yalan söylediğini hiç görmedik.’ diye karşılık verdiler.¹⁴⁰

“Bir konuda sana güvendiği halde kardeşine yalan söylemen ne kadar büyük bir ihanettir.”¹⁴¹

“Bir kişinin kalbinde aynı anda iman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hıyanet ile emanet bir arada bulunmaz”¹⁴²

“Ben (her hâl ve şartta) sadece hakikati söylerim.”¹⁴³

Hz. Peygamber müminlerin yalan söylemesini kesin bir dille yasaklamış ve yalan söyleyenin de hemen tövbe etmesini istemiştir.¹⁴⁴

“Yalancılıktan kaçının. Çünkü ister ciddi olsun isterse şaka yollu olsun yalan söylemek Müslüman’a yakışmaz.”¹⁴⁵

¹³⁸ Müslim, İmân, 62.

¹³⁹ Müslim, Birr, 105.

¹⁴⁰ Buhârî, Tefsîr (Leheb), 1.

¹⁴¹ Ebû Dâvud, Edeb, 71.

¹⁴² Ahmed b. Hambel, II, 349.

¹⁴³ Tirmizî, Birr, 57.

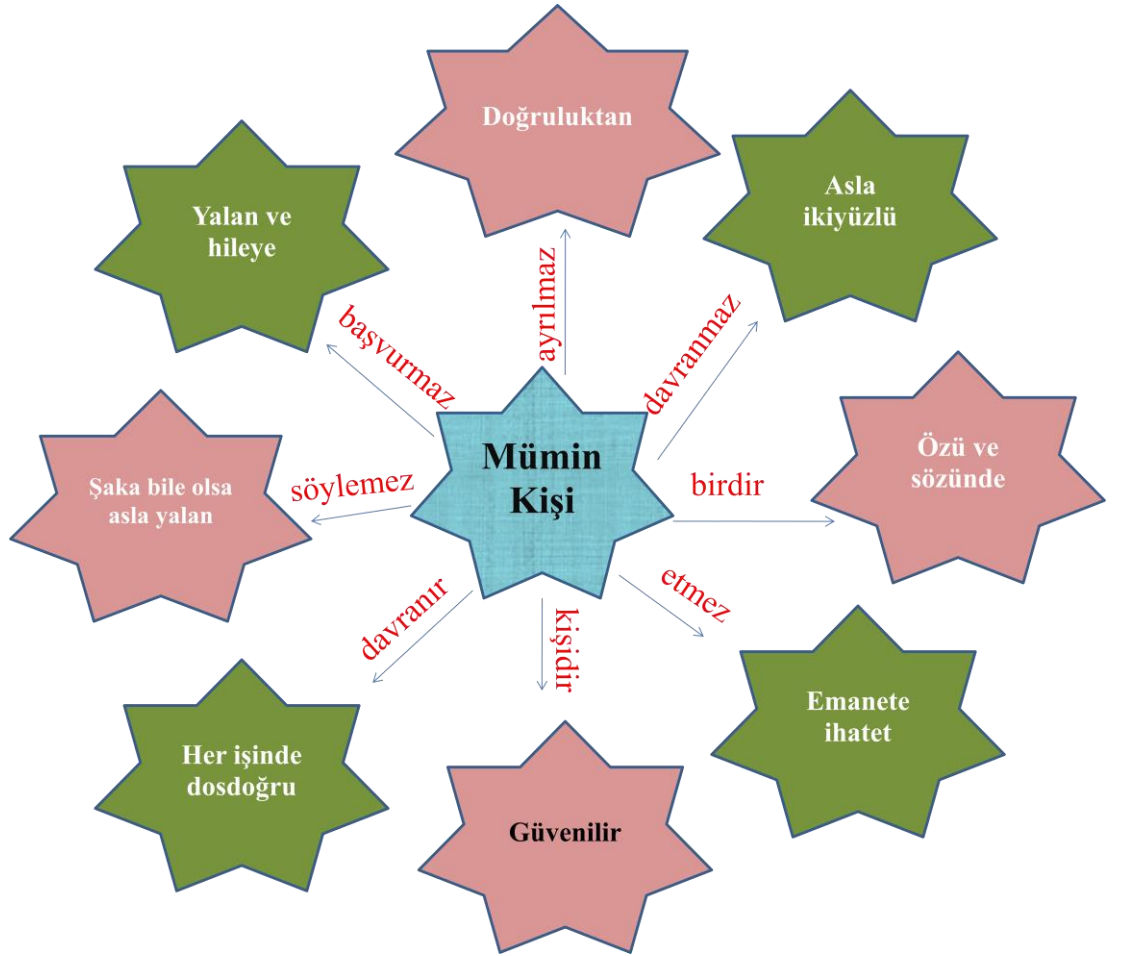
¹⁴⁴ Tirmizî, Birr, 46.

¹⁴⁵ İbnMâce, Sünnet, 7.

3.Ünite – Kazanım: Ayet ve hadislerden hareketle doğrulukla ilgili çıkarımlarda bulunur

3.2. Müminlerin Özünde ve Sözünde Doğru Olduğunu Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Zincir Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadisler:

‘Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!’¹⁴⁶

‘Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah’a ve Resulüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır.’¹⁴⁷

¹⁴⁶ Hud Suresi, 11/112.

“Bir kişinin kalbinde aynı anda iman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hıyanet ile emanet bir arada bulunmaz”¹⁴⁸

3.Ünite – Kazanım: Namazı özenli kılmanın müminlerin en önemli özelliklerinden biri olduğunu fark eder.

3.3.Müminlerin Namazlarına verdikleri Önemi Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“Ey inananlar sabır ve namaz ile yardım isteyin...”¹⁴⁹

¹⁴⁷ Ahzâb Suresi, 33/70-71.

¹⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, II, 349.

¹⁴⁹ Bakara Suresi, 2/153.

“Onlar namazda huşû içindedirler.”¹⁵⁰

“... Allah’a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.”¹⁵¹

3.Ünite – Kazanım: Namazı özenli kılmanın müminlerin en önemli özelliklerinden biri olduğunu fark eder.

3.4.Ayet ve Hadislerden Hareketle Namazın Önemi Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

¹⁵⁰ Mü’minûn, Suresi, 21/2.

¹⁵¹ Bakara Suresi, 2/238.

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadisler:

“Ey inananlar sabır ve namaz ile yardım isteyin...”¹⁵²

“Muhakkak ki sizden biri namaz kılarken (aslında) Rabbiyle konuşmaktadır...”¹⁵³

“İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.”¹⁵⁴

“Birinizin kapısının önünden bir nehir geçse ve onda her gün beş defa yıkansa, bu, o kimsenin kirinden bir şey bırakır mı, ne dersiniz? Sahâbîler, “Onun kirinden hiçbir şey bırakmaz.” dediklerinde Peygamber Efendimiz: “İşte beş vakit namaz da böyledir! Allah onlarla günahları yok eder.”¹⁵⁵

“(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah’ı anmak elbette en büyük ibadettir...”¹⁵⁶

¹⁵² Bakara Suresi, 2/153.

¹⁵³ Buhârî, Salât, 36.

¹⁵⁴ Bakara Suresi, 2/277..

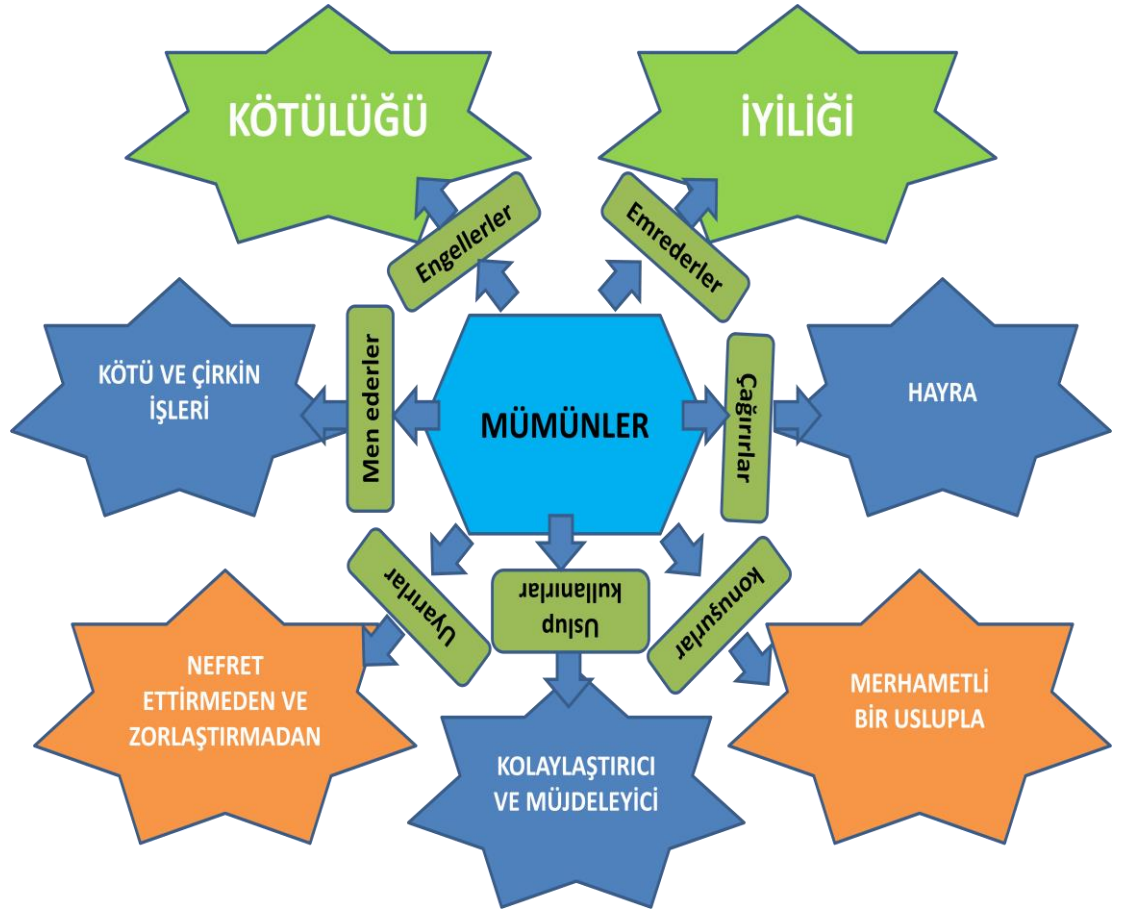
¹⁵⁵ Buhârî, Mevâkîtü’s-salât, 6.

¹⁵⁶ Ankebut Suresi, 29/45.

3.Ünite – Kazanım: Müminlerin iyiliği emretmek, kötülüğü engellemekle ilgili sorumluluklarını değerlendirir.

3.5. Müminlerin Özelliklerini Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Zincir Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“... Allah’a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.”¹⁵⁷

“(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah’ı anmak elbette en büyük ibadettir...”¹⁵⁸

¹⁵⁷ Bakara Suresi, 2/238.

¹⁵⁸ Ankebût Suresi, 29/45.

“Sizden, hayra çağırın, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”¹⁵⁹

“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah’a ve Resulüne itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir...”¹⁶⁰

“Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır.”¹⁶¹

“Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver, fakat saçıp savurma.”¹⁶²

“Onlar ki faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler.”¹⁶³

“...Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”¹⁶⁴

“Elinizden geldiği kadar Allah’ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakının. Kulak verin, itaat edin, kendi hayrınız için bağışta bulunun. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”¹⁶⁵

“...Şu bir gerçek ki Allah kendini beğenenleri ve böbürleneni hiç sevmez. Onlar, kendileri cimrilik ettiği gibi başkalarını da cimriliğe teşvik eden ve Allah’ın onlara lütfettiği nimetleri esirgeyen kimselerdir...”¹⁶⁶

“...Yiyiniz, içiniz; fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”¹⁶⁷

“El açıp isteyen de sakın boş çevirme!”¹⁶⁸

“Müminler ancak kardeştir...”¹⁶⁹

¹⁵⁹ Âl-i İmrân Suresi, 3/104.

¹⁶⁰ Tevbe Suresi, 9/71.

¹⁶¹ Furkân Suresi, 25/67.

¹⁶² İsrâ Suresi, 17/26.

¹⁶³ Mü’minûn Suresi, 23/3.

¹⁶⁴ Haşr Suresi, 59/9.

¹⁶⁵ Teğabun Suresi, 64/16.

¹⁶⁶ Nisâ Suresi, 4/36,37.

¹⁶⁷ A’râf Suresi, 7/31.

¹⁶⁸ Duhâ Suresi, 93/10.

¹⁶⁹ Hucurât Suresi, 49/10.

“...Sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi.”¹⁷⁰

“Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten alıkoyar ve Allah’a inanırız...”¹⁷¹

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah’a ve Resulüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır.”¹⁷²

“Ey oğulcuğum! İşlediğin şey, bir hardal tanesi ağırlığınca olsa da bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, Allah onu getirip meydana kor. Doğrusu Allah Latif’dir, haberdardır”.

“Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir.”

“Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.”

“Yürüyüşünde tabî ol, sesini alçalt...”¹⁷³

¹⁷⁰ Âl-i İmrân Suresi, 3/159.

¹⁷¹ Âl-i İmrân Suresi, 3/110.

¹⁷² Ahzâb Suresi, 33/70-71.

¹⁷³ Lokman Suresi, 31/16-19.

3.Ünite – Kazanım: Yoksulun hakkını gözetmenin önemli bir dinî görev olduğunu savunur.

3.6.Müminlerin Yoksulun Hakkını Gözetmesiyle İlgili Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadisler:

“Müminler ancak kardeştir...”¹⁷⁴

“De ki: ‘Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın...’¹⁷⁵

“Mallarında (yardım) isteyen ve (iffetinden dolayı isteyemeyip) mahrum olanlar için bir hak vardır.”¹⁷⁶

¹⁷⁴ Hucurât Suresi, 49/10.

¹⁷⁵ Âl-i İmrân Suresi, 3/26.

¹⁷⁶ Zâriyât Suresi, 51/19.

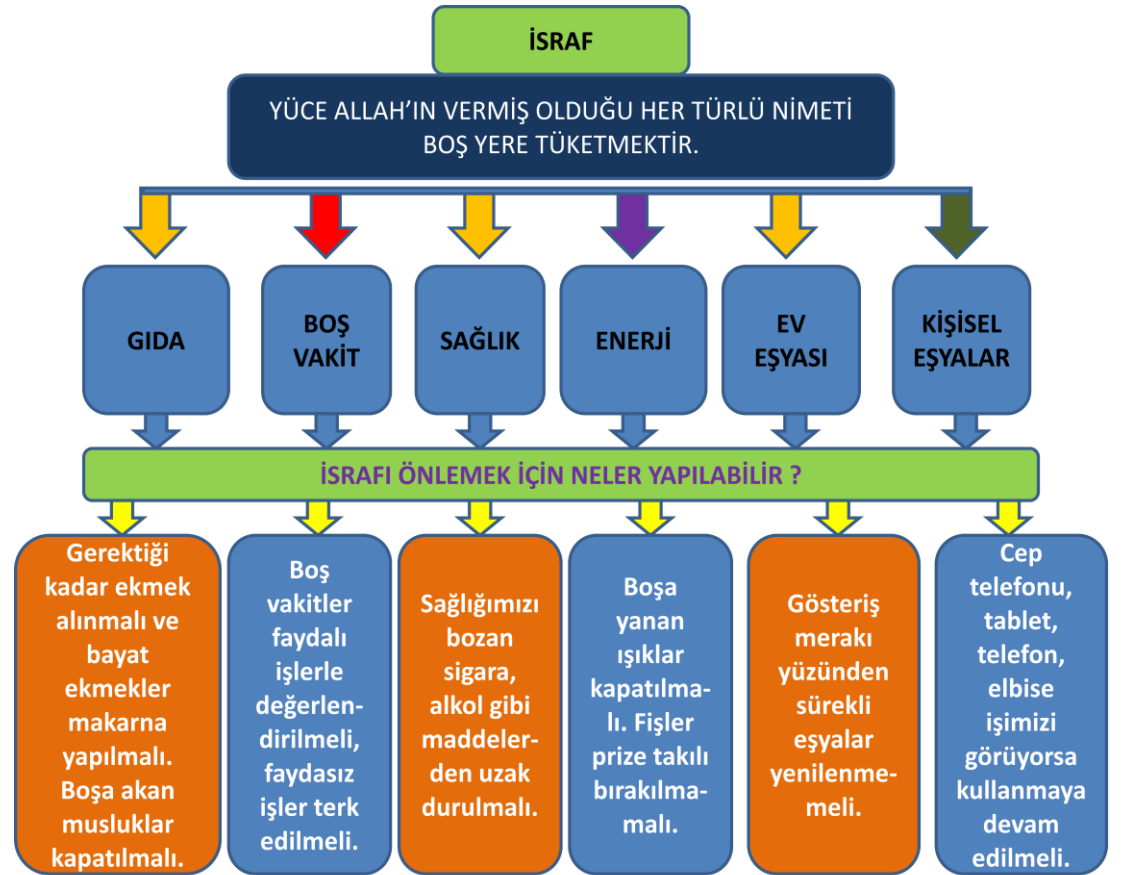
“El açıp isteyeniyi de sakın boş çevirme!”¹⁷⁷

Hanım sahabelerden Ümmü Büceyd (r.a.), kapısına gelerek kendisinden bir şeyler isteyen ihtiyaç sahiplerine verecek bir şey bulamadığı zaman ne yapması gerektiğini Peygamber Efendimize sorar. Allah Resulü ona şöyle cevap verir: “Yanmış bir paçadan (hayvan tırnağı) başka verecek hiçbir şey bulamasan bile onu ver.”¹⁷⁸

3.Ünite – Kazanım: İsrâf ve cimriliğin önemli birer ahlaki zafiyet olduğunu fark eder.

3.7. İsrâftan Kaçınmak İçin Neler Yapılması Gerektiğini Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

¹⁷⁷ Duhâ Suresi, 93/10.

¹⁷⁸ Tirmizî, Zekât, 29.

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet ve Hadisler:

“...Yiyiniz, içiniz; fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”¹⁷⁹

“...Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”¹⁸⁰

“Allah’ın lütfüyle kendilerine verdiği şeyde cimrilik edenler de bunu kendileri için hayır sanmasınlar. Aslında o kendileri için bir şerdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyamet gününde onların boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır. Allah ise sizin yaptıklarınızdan haberdardır.”¹⁸¹

“Elinizden geldiği kadar Allah’ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakının. Kulak verin, itaat edin, kendi hayrınız için bağışta bulunun. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”¹⁸²

“Sağlık ve boş vakit, halkın çoğunun aldanıp değerlendiremediği iki nimettir.”¹⁸³

¹⁷⁹ A’râf Suresi, 7/31.

¹⁸⁰ Haşr Suresi, 59/9.

¹⁸¹ Âl-i İmrân suresi, 3/180.

¹⁸² Teğabun Suresi, 64/16.

¹⁸³ Buharî, Rikak, I.

3.Ünite – Kazanım: 3.Ünitenin Tüm Kazanımlarının Özeti (Ana Hatları)

3.8.Müminlerin Genel Özellikleri Özetleyen Kavram Haritası:

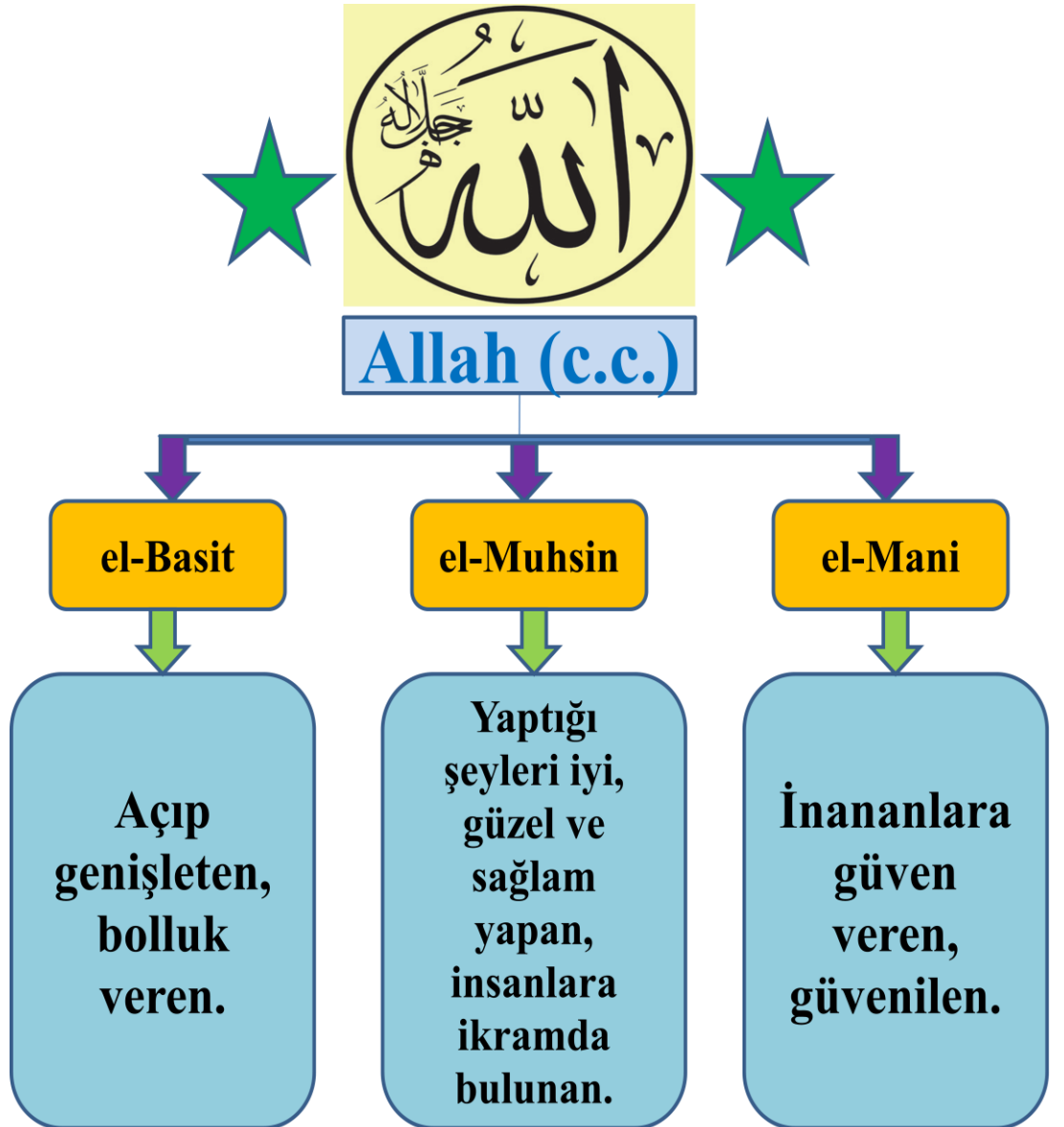
Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

3.Ünite – Kazanım: Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Bâsit, el- Muhsin, el-Mani' isimlerini tanır.

3.9.Esma-i Hüsnâ'dan el-Basit, el-Muhsin ve el-Mani'yi Tanıtan Kavram Haritası:

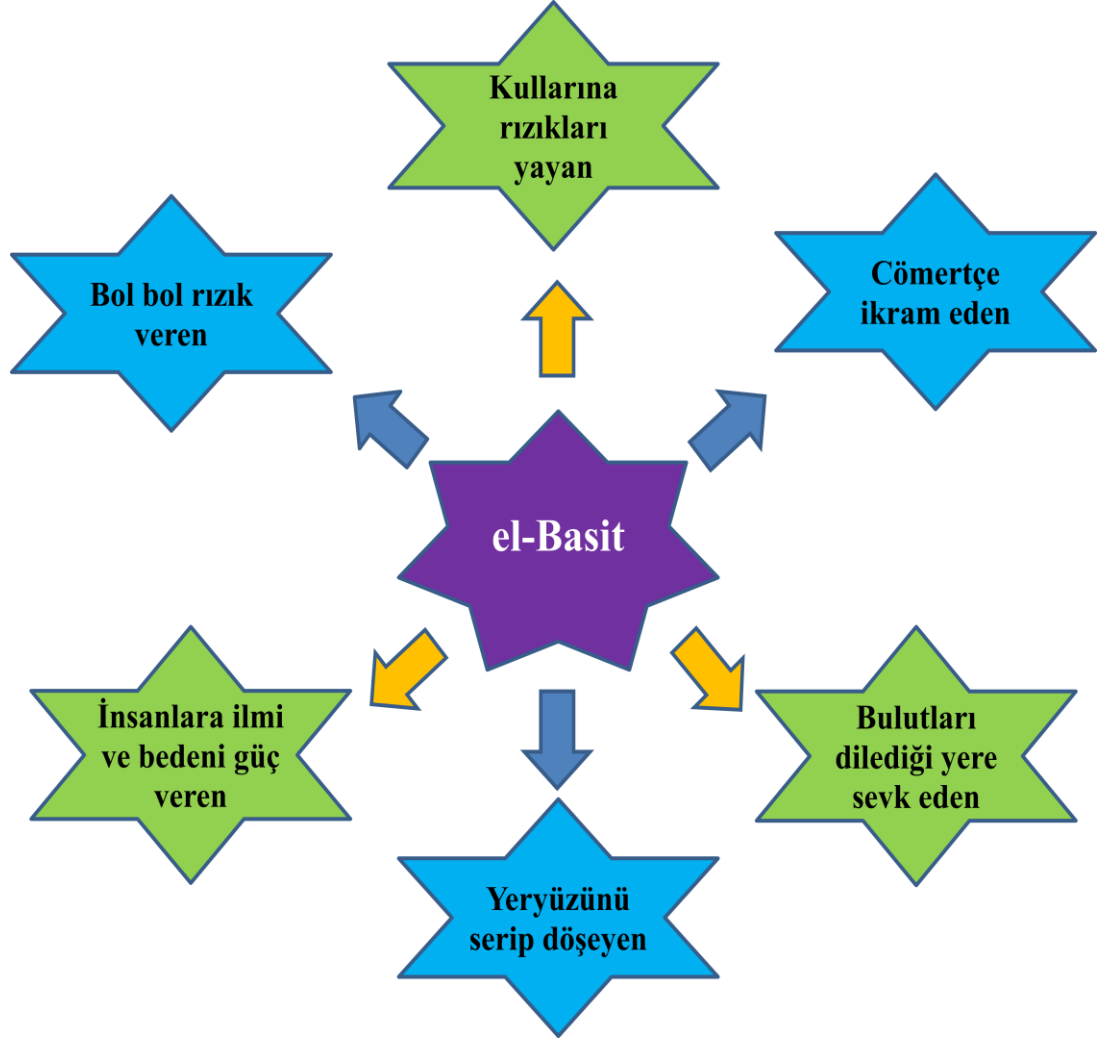
Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

3.Ünite – Kazanım: Esmâ-i Hüsnâ'dan el-Bâsit, el- Muhsin, el-Manî' isimlerini tanıır.

3.10.El-Basit İsmi Şerifini Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“Allah, onda geniş yollar edinip dolaşabilirsiniz diye yeryüzünü sizin için yaymıştır.”¹⁸⁴

¹⁸⁴ Nuh Suresi, 71/19, 20.

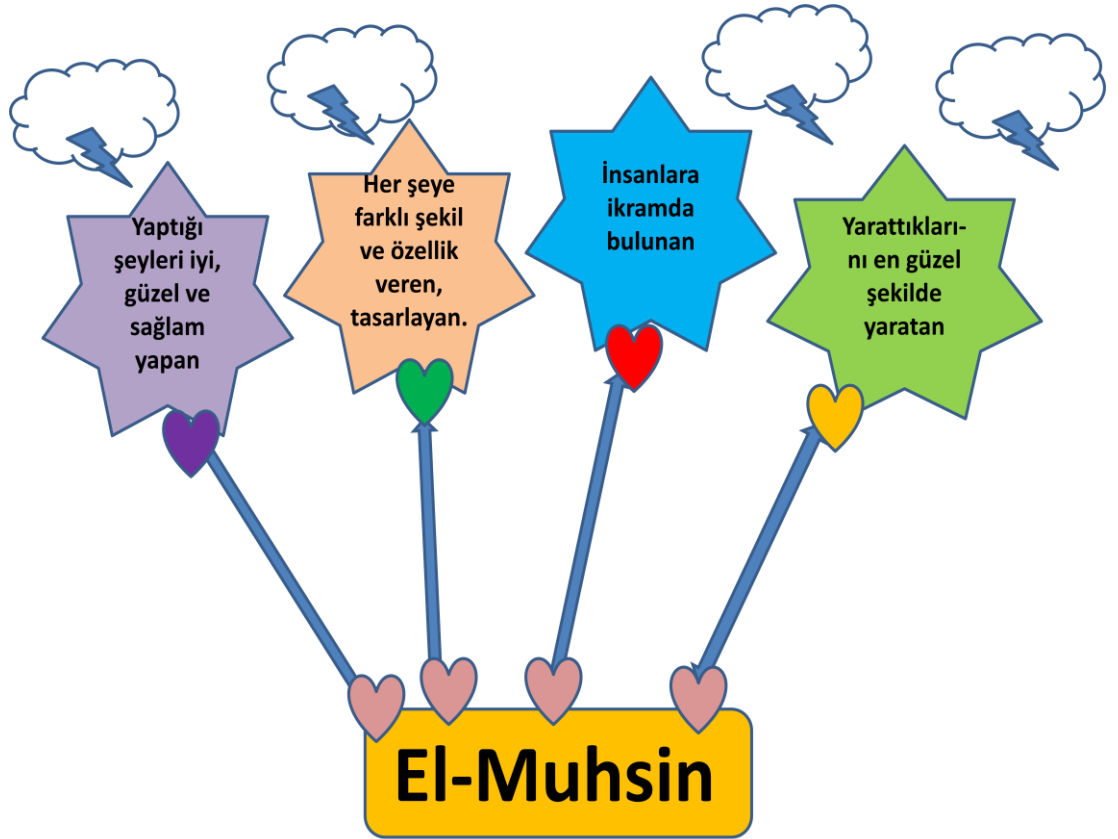
“O Allah ki bulutları kaldırsın diye rüzgârları gönderir, sonra o bulutları gökte dilediği gibi yayar ve parçalara ayırır. Derken aralarından yağmur tanelerinin çıktığını görürsün. O yağmuru dilediği kuluna gönderdiğinde, birden seviniverirler.”¹⁸⁵

“... Darlık veren de bolluk veren de Allah’tır. Sonunda O’na döndürüleceksiniz.”¹⁸⁶

3.Ünite – Kazanım: Esmâ-i Hüsnâ’dan el-Bâsit, el- Muhsin, el-Manî’ isimlerini tanır.

3.11.El-Muhsin İsmi Şerifini Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

¹⁸⁵ Rum Suresi, 30/48.

¹⁸⁶ Bakara Suresi, 2/245.

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“O, yarattığı her şeyi güzel yapandır...”¹⁸⁷

“Yeri sizin için yerleşim alanı, göğü de bir bina kılan, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran Allah’tır...”¹⁸⁸

“...Kesin bir bilgi ve inançla iman edenler için, Allah’tan daha güzel hüküm veren kim var?”¹⁸⁹

“...Allah sana nasıl ihsanda bulunduysa, sen de öylece insanlara iyilik yap...”¹⁹⁰

3.Ünite – Kazanım: Esmâ-i Hüsnâ’dan el-Bâsit, el- Muhsin, el-Mani’ isimlerini tanır.

3.12. El-Mani İsmi Şerifini Anlatan Kavram Haritası:

Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

¹⁸⁷ Secde Suresi, 32/7.

¹⁸⁸ Mü’minSuresi, 40/64.

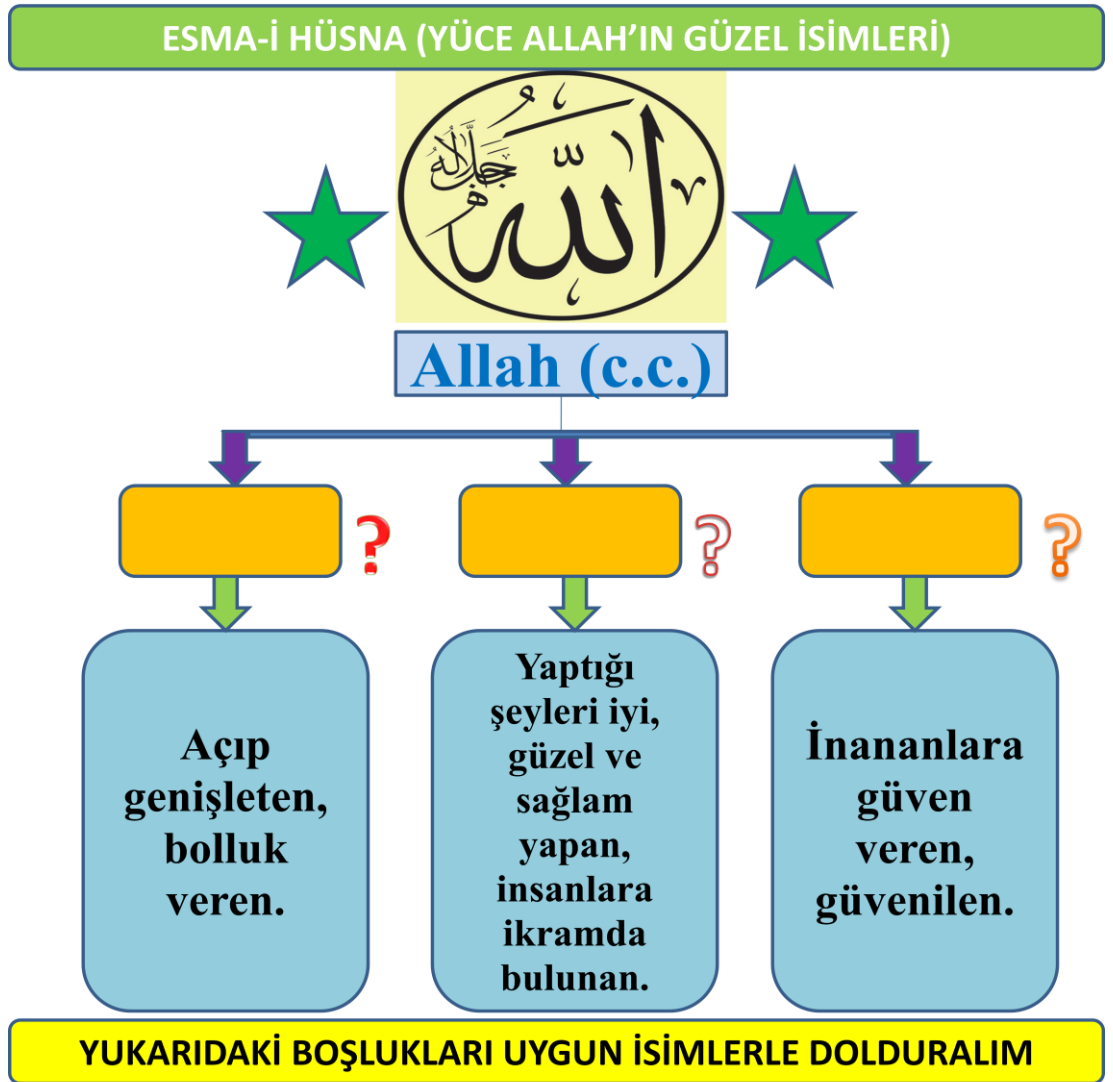
¹⁸⁹ Mâide Suresi, 5/50.

¹⁹⁰ Kasas Suresi, 28/77.

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet:

“Allah sana bir sıkıntı verirse onu O’ndan başkası gideremez. Sana bir iyilik dilerse O’nun nimetini engelleyecek yoktur. Onu kullarından dilediğine verir. O, bağışlayandır, merhametlidir.”¹⁹¹

3.13.3.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli

¹⁹¹ Yunus Suresi, 10/107.

4. 4.ÜNİTE NEZAKET

4.Ünite – Kazanım: Nezaketin kişinin Müslümanlığının önemli tezahürü olduğunu fark eder.

4.1.Nezaket Kavramını Açıklayan Kavram Haritası:

Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Hadisler:

“Hiçbir baba, evlâdına güzel ahlaktan daha üstün bir hediye vermemiştir.”¹⁹²

“Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle dostluk kurulamayan kimsede hayır yoktur.”¹⁹³

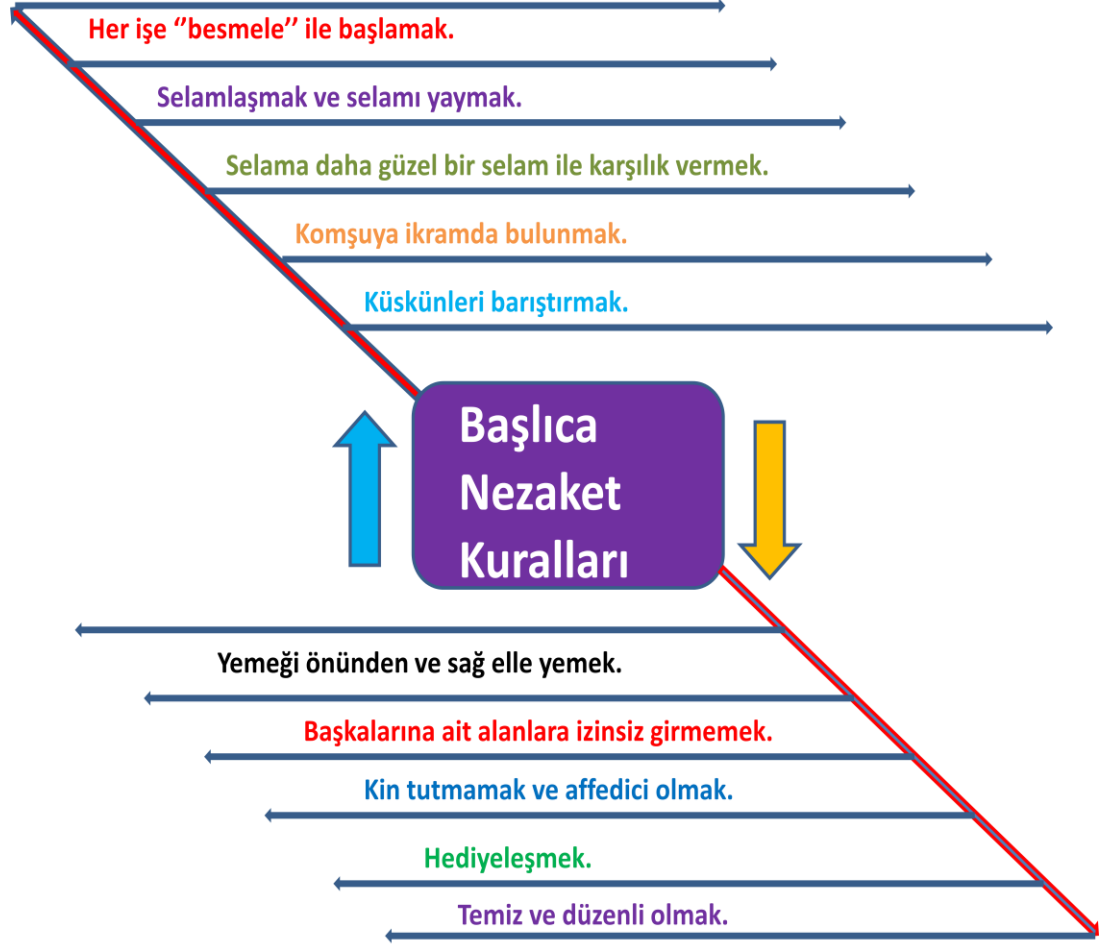
¹⁹² Tirmizî, Birr, 33.

¹⁹³ İbn Hanbel, II, 400.

4.Ünite – Kazanım: Nezaketin kişinin Müslümanlığının önemli tezahürü olduğunu fark eder.

4.2.Başlıca Nezaket Kurallarını Gösteren Kavram Haritası:

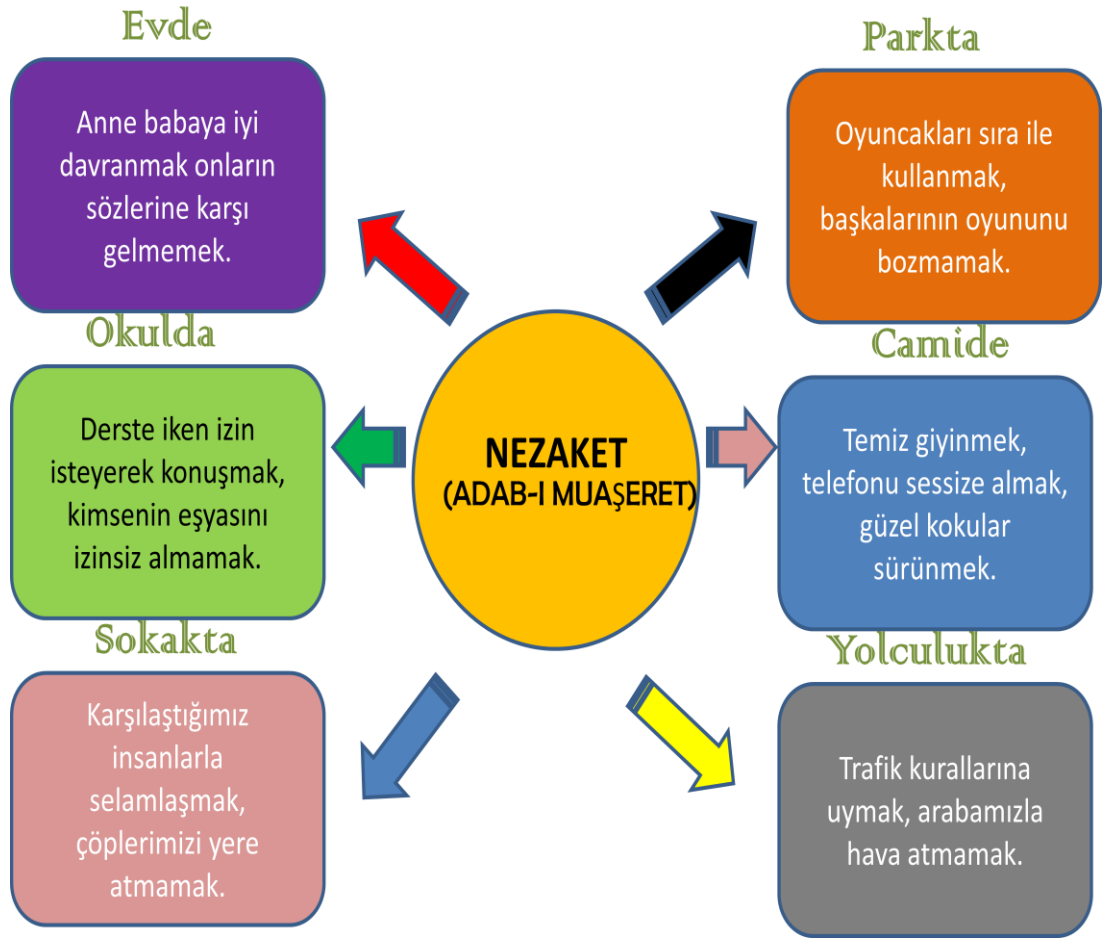
Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

4.Ünite – Kazanım: Nezaketin kişinin Müslümanlığının önemli tezahürü olduğunu fark eder.

4.3.Evde, Okulda, Sokakta, Parkta, Camide, Yolculukta Uyulması Gereken Nezaket Kuralları:

Türü: Örümcek Ağı Kavram Haritası

4.Ünite – Kazanım: Kuran-ı Kerim’den Nezaket Örneklerini Sıralar

4.4.Kur’an-ı Kerim’den Nezaket Örneklerini Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayetler:

“O vakit Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet; bağışlanmaları için dua et...”¹⁹⁴

“Firavun’a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar.”¹⁹⁵

“Bir zamanlar biz İsrâiloğulları’ndan, ‘Yalnız Allah’a kulluk edeceksiniz; ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz. İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin.’ diyerek söz almıştık...”¹⁹⁶

“Şüphesiz ki Allah, size adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlarla bakmayı emreder; hayâsızlığı, fenalığı ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.”¹⁹⁷

¹⁹⁴ Âl-i İmrân Suresi, 3/159.

¹⁹⁵ Tâhâ Suresi, 20/43-44.

¹⁹⁶ Bakara Suresi, 2/83.

¹⁹⁷ Nahl Suresi, 16/ 90.

“Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın...”¹⁹⁸

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiftirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah’tan korkun. şüphesiz Allah, tvbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.”¹⁹⁹

“Arkadan çekiftiren, ayıp kusur arayan, servet toplamış ve onu sayıp durmuş olan herkesin vay haline! O, malının kendisini ebedi kılacağını zanneder.”²⁰⁰

“Ey inananlar! Evlerinizden başka evlere, izin almadan, seslenip sahiplerine selam vermeden girmeyin. Eğer düşünürseniz bu sizin için daha iyidir. Eğer orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Ve eğer size ‘geri dnn’ denirse o takdirde geri dnn. O, sizin için daha temizdir (uygundur). Ve Allah, yaptığınız Şeyleri en iyi bilendir.”²⁰¹

“İnsanları kmsemi ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, kibirlenenleri sevmez.”²⁰²

¹⁹⁸ Hucurât Suresi, 49/11.

¹⁹⁹ Hucurât Suresi, 49/12.

²⁰⁰ Hümeze Suresi, 104/1-3.

²⁰¹ Nr Suresi, 24/27-28.

²⁰² Lokmân Suresi, 31/18.

4.Ünite – Kazanım: Peygamberimizin (sav) Sünnetinden Nezaketle İlgili Örnekler Verir

4.5.Peygamberimizden Nezaket örneklerini Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Balık Kılçığı Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Hadisler:

“Yumuşak huydan yoksun olan iyilikten de yoksun olur.”²⁰³

“Mümin bal arısı gibidir. Temiz olanı yer, temiz olanı (balı) üretir, bir çiçeğe konduğunda onu kırıp bozamaz.”²⁰⁴

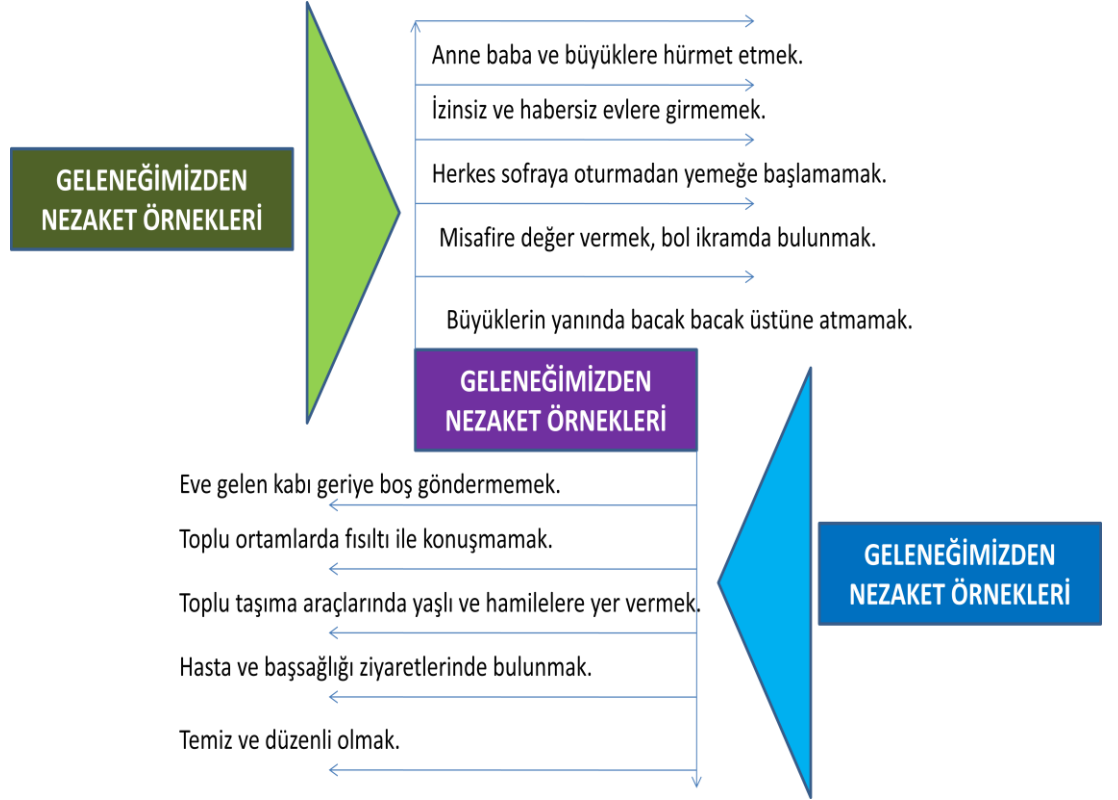
²⁰³ Müslim, Birr, 23.

²⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 199.

4.Ünite – Kazanım: Geleneğimizde Yer Alan Nezaket Örneklerini Tanır ve Nezaket Ölçülerine Riayet Etmeye İstekli Olur

4.6.Geleneğimizden Nezaket Örnekleri Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Hadisler:

“Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.”²⁰⁵

“Yanı başındaki komşusu açken tok olarak geceleyen kişi (olgun) mü'min değildir.”²⁰⁶

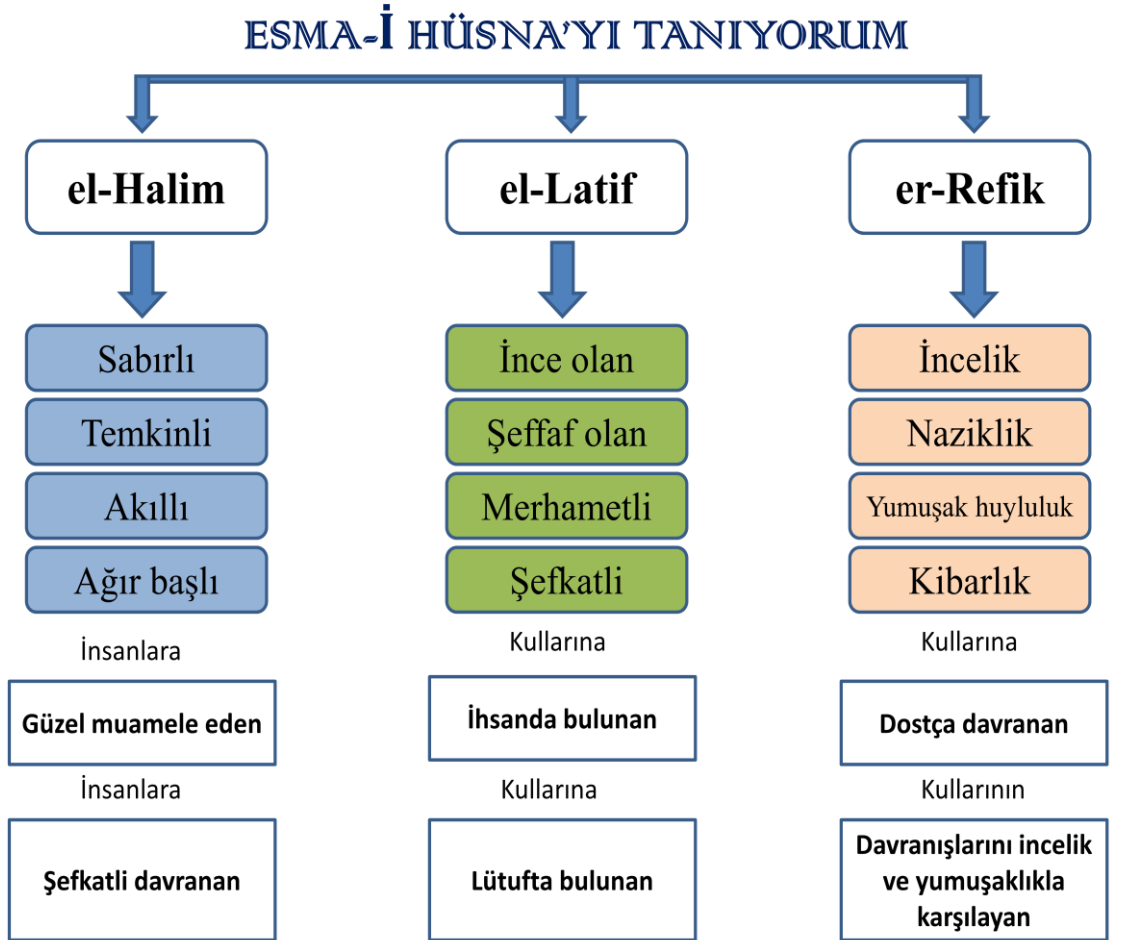
²⁰⁵ Tirmizî, *Birr*, 15.

²⁰⁶ İbn Ebi Şeybe, *Kitabu'l-iman*, (nşr. el-Albanî), s.33 (Dımaşks.). Hadisin değişik rivâyetleri için bk. el-Albanî, *Silsiletu'l-ehadisi's-sehiha*, 1, 69-71.

4.Ünite – Kazanım: Esmâ-i Hüsna'dan el-Halîm, el-Latîf, er- Refik isimlerini tanı

4.7.Esma-i Hüsna'dan el-Halim, el-Latif ve er-Refik İsmi Şeriflerini Gösteren Kavram Haritası:

Türü: Dayandırılabilir Ağaçlar Kavram Haritası

Kavram Haritasının İşlenişinde Kullanılacak Ayet, Hadis ve Kavramlar:

el-Halim

“Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince gerekeni yapar. Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir.”²⁰⁷

“... Şunu da bilin ki Allah içinizden geçeni hakkıyla bilir. Onun için Allah’a karşı gelmekten sakının ve yine şunu da bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayandır, halîmdir. (Hemen cezalandırmaz, mühlet verir.)”²⁰⁸

“Sakın, Allah’ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah onları ancak gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor.”²⁰⁹

“Güzel bir söz ve bağışlama, gönül kırarak verilen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah her bakımdan sınırsız zengindir, halîmdir.”

el-Latif

“Görmedin mi, Allah gökten yağmur indirdi de bu sayede yeryüzü yeşeriyor. Gerçekten Allah çok lütufkârdır, her şeyden haberdardır.”²¹⁰

“Sizler, sözlerinizi gizleseniz de açıklasanız da birdir; O, kalblerde olanı bilir. Bizimle birlikte kâinattaki her zerreyi ve içinde sakladıklarını bilir. Yaratan bilmez olur mu? O, Latif’dir, haberdardır.”²¹¹

“Gökyüzünde, yeryüzünde veya bir kayanın içinde hardal tanesi ağırlığında bir şey olsa, onu dahi bilir ve huzuruna getirir. O Latif olan Allah (c.c.)”²¹²

“O hiç yarattığımı bilmez mi? O Latif’dir, her şeyden haberdardır.”²¹³

“Allah, kullarına çok lütufkârdır, dilediğini rızıklandırır. O, kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir.”²¹⁴

²⁰⁷ Fâtır Suresi, 35/45.

²⁰⁸ Bakara Suresi, 2/235.

²⁰⁹ İbrâhîm Suresi, 14/ 42.

²¹⁰ Hac Suresi, 22/63.

²¹¹ Mülk Suresi, 67/13-14.

²¹² Lokman Suresi, 31/ 16.

²¹³ Mülk Suresi, 67/14.

²¹⁴ Şura Suresi, 42/19.

“Gözler O’nu idrak edemez, halbuki O gözleri idrak eder. O en ince şeyleri bilir ve her şeyden haberdardır.”²¹⁵

er-Refik

“İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.”²¹⁶

“...İhsan, O’nu görüyormuş gibi Allah’a ibadet etmendir. Sen O’nu göremesen de O seni görmektedir...”²¹⁷

4.8. 4.Ünite Sonu Değerlendirme Örnek Kavram Haritası Modeli

²¹⁵ En’âm Suresi, 6/103.

²¹⁶ Fussilet Suresi, 41/34.

²¹⁷ Buhârî, Tefsîr, (Lokmân) 2.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamız ile Temel Dini Bilgiler dersi öğretim programında yer alan ünite ve konuları, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak, anlamlı öğrenmeler gerçekleştirmek, dersi daha planlı, eğlenceli ve verimli bir hale getirmek, dini derslerde sıkça yer alan soyut kavramları somutlaştırarak öğrenimini kolaylaştırmak gibi amaçlar doğrultusunda kavram haritası tekniği ile anlatmaya çalıştık.

Temel Dini Bilgiler dersi öğretim programının kavram haritası tekniği ile işlenişi öncelikle öğrenciler açısından oldukça ilgi çekici olacaktır. Zira düz anlatım ve önemli bilgileri not ettirme gibi sıkıcı yöntemlerin yerine öğrencilerin de aktif olduğu ve bilgilerin görselliğinin arttırıldığı bu teknik ile öğrenmeler kolaylaşacak ve daha kalıcı hale gelecektir.

Öğrencilerle birlikte çizilecek kavram haritaları hem öğrencilerin yaratıcılık becerilerini geliştirecek hem de aktif katılıma vesile olması sebebiyle bilginin kalıcı olmasını sağlayacak ve hatırlanmasını kolaylaştıracaktır. Ancak bir konuyla ilgili öğrencilere çizdirilecek olan kavram haritası öncesinde öğrencilere o konuyla alakalı tüm bilgiler sistemli bir şekilde öğretilmelidir. Aynı zamanda öğrenciye kavram haritası oluşturmadan evvel kavramlar arası ilişkiler de öğretilmesi gerekir. Aksi halde öğrenci kavram haritası oluşturma hususunda etkili olamayacaktır. Bu yönüyle dahi kavram haritaları öğrencinin kavram bilgisini, konuyla ilgili eksiklerini görebilme hususunda da öğretmene bir geri bildirim sağlamış olacaktır.

Kavram haritası tekniğine, Temel Dini Bilgiler dersini veren öğretmen açısından baktığımızda da birçok yönden faydasını görmekteyiz. Dersi kavram haritası tekniği ile anlatacak olan öğretmen derse hazırlıklı gelmiş olacaktır. Bu sayede öğretmen dersi daha sistemli bir şekilde anlatacak bu da öğretmenin özgüvenini arttıracaktır. Ayrıca eğitim öğretim sürecinde gereksiz ayrıntılardan kurtularak süreç daha verimli hale gelmiş olacaktır.

Kavram haritası tekniği ile Temel Dini Bilgiler dersi ve diğer dini derslerde sıkça yer alan soyut kavramlar görsellerle daha somut bir hale gelecek ve öğrenimi kolaylaşacaktır. Dini derslerde çok sık yer alan soyut kavramlar nedeniyle

öğrencilerin yaşadıkları kavram karmaşası da bu yolla giderilmiş olacaktır. Öğrencilerin ayet ve hadislerde verilen mesajları günlük yaşam ile bağdaştıramama sorunlarının da bu yolla çözülmesi kolaylaşacaktır.

Kavram haritaları tüm öğrenci, öğretmen ve öğretim süreci üzerinde aynı etkiyi bırakmayacaktır. Zira bireylerin öğrenme yöntemi ve algılama düzeyleri aynı değildir. Aynı şekilde her öğretmenin üslubu, bilgiyi örgütleme ve sunma becerisi aynı olmayacaktır. Dolayısıyla öğrencinin algı düzeyi, öğretmenin bilgi ve becerisi, öğretim ortamı gibi birçok faktör kavram haritasının eğitim öğretim sürecindeki etki düzeyini değiştirebilmektedir.

Kavram haritaları her konu için uygun bir öğretim tekniği olmayabilir. Dolayısıyla öğretmen işlenecek konuya göre bu tekniği kullanıp kullanmamaya karar vermelidir. Eğer kavram haritası tekniğini kullanmaya karar verdiyse konu ile en uyumlu kavram haritası çeşidini seçerek kavram haritasını oluşturmalıdır. Zira her konu için aynı kavram haritası çeşidi kullanılamaz.

Kavram haritası hazırlanırken yalnız güçlü kavram bilgisine sahip olmak yetmez. Kavram haritasının öğrencilerin ilgisini çekecek tarzda şekil ve renklerle de süslenmesi yani görselliğe önem verilmesi gerekir. Temel Dini Bilgiler dersi için hazırlanacak renkli ve ilgi çekici kavram haritalarının sınıf içinde pano ya da uygun yerlere asılması kavram öğrenimi açısından çok etkili olacaktır.

Kavram haritası tekniği eğitim öğretimde bir ölçme değerlendirme aracı olarak da kullanılabilir. Bu yolla öğrenciler kendi bilgileri üzerinde düşünme fırsatı bulmuş olurlar. Aynı zamanda öğretmen bu yolla öğrencide var olan eksik ve yanlış kavram bilgilerini de tespit etmiş olacaktır.

Temel Dini Bilgiler dersi ve diğer dini dersler sözel dersler olduğu için öğrenciler arasında sıkıcı dersler olarak görülebiliyor. Aynı zamanda bu dersi veren DKAB öğretmenleri de sıkıcı öğretmenler olarak ifade edilir. Kavram haritası tekniği ile hem Temel Dini Bilgiler dersi daha eğlenceli ve öğrencilerin sevip ilgi duyduğu bir ders haline gelecek, hem de din eğitimi veren öğretmenler hakkındaki monoton ve sıkıcı olma algısı zamanla ortadan kalkacaktır.

Çalışmamız ile kavram haritasının din eğitimi alanında kullanımı konusunda, daha önce yapılan çalışmalar zincirine bir halka eklemiş olduk. Çalışmamızda yalnız

Temel Dini Bilgiler (İslam1) dersi öğretim programını, ders kitabına bağlı kalarak kavram haritası tekniği ile işlemeye çalıştık. Temel Dini Bilgiler (İslam2) dersi öğretim programını da bu çalışmaya dâhil etmeyi çok istesek de vakit buna müsaade etmedi. Çalışmamızda kavram haritalarına ilave olarak konuyla ilgili ayet ve hadisler vererek, haritaları temellendirmeye çalıştık. Kavram haritalarında görselliğin önemine binaen, ilgi çekiciliği artırmak adına çalışmamızı Microsoft PowerPoint programı ile renkleri de etkin bir şekilde kullanarak yapmaya çalıştık. Kavram haritalarını oluştururken bazı konularda yer alan kavramları tek ya da 2-3 kelime ile sınırlandıramadık. Zira ayet, hadis, kıssa ve olaylar daha geniş bir anlatımla izaha gerek duyuyordu. Konuları vaktimizin darlığı sebebiyle daha ayrıntılı işleme şansı bulamadık.

Çalışmamızda daha evvel yapılmış olan çalışmalardan farklı olarak, hazırladığımız tüm kavram haritalarını kazanımlara uygun olarak düzenledik. Ayrıca çizmiş olduğumuz tüm kavram haritalarının hangi kavram haritası türüne ait olduğunu da belirttik. Bunun yanında diğer çalışmalardan farklı olarak tüm ünitelerin sonuna, örnek değerlendirme kavram haritası modelleri ekledik.

Sonuç olarak çalışmamız ile kavram haritalarının öğrencilerin derse aktif katılımlarını sağlamada, anlamlı ve kalıcı öğrenmelere vesile olmada, öğretim sürecini disipline etmede, kavramlar arası ilişkileri doğrudan göstermede ve soyut kavramları somutlaştırmada, öğrencide var olan kavram ve bilgi eksiklerini tespit etmede, ölçme ve değerlendirmede, özellikle Temel Dini Bilgiler dersi ile diğer dini ders programlarının öğretiminde etkili olduğu sonucuna ulaştık.

Kavram haritalarının din eğitim ve öğretimi alanında kullanımıyla ilgili yapılacak yeni çalışmalar hakkında önerilerimiz;

- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin değişen müfredatına yönelik kavram haritası çalışması yapılabilir.

- Din eğitimi alanındaki zorunlu ve seçmeli tüm ders müfredat programlarında yer alan kavramlar belirlenerek bu kavramların kavram haritası tekniği ile işlenişi çalışılabilir.

- Kavram haritası tekniğinin din eğitimi alanında ne kadar etkili olduğuyla alakalı bir anket çalışması ve değerlendirme yapılabilir.

- Kavram haritası tekniği kullanılan ve kullanılmayan iki farklı sınıftaki öğrenme oranına bakılarak bu tekniğin hedefe ulaşmada ne derece etkili olduğu araştırılabilir.

- DKAB öğretmenleri ile kavram haritalarının kullanımı hakkında mülakat ve anket çalışması yapılarak bu tekniğin faydalı olup olmadığı ortaya konulabilir.

- Kavram haritası türlerinin dini ders müfredatları ile eşleştirmesi yapılarak, hangi kavram haritası türünün hangi konuda daha etkili olduğunun araştırıldığı bir çalışma yapılabilir.

- Kavram haritaları oluşturulurken kullanılan renk, resim ve tasarımların kavram haritalarının verimliliğini nasıl etkilediği ile alakalı çalışmalar yapılabilir.

- Kuran-ı Kerim dersi öğretim sürecinde özellikle küçük yaşlardaki öğrenciler için ilgi çekiciliği arttıracığı için bu ders programının kavram haritası tekniği ile işlenişi çalışılabilir.

- Kavram haritalarının hangi yaş grubu üzerinde (öğrenmeye katkısı açısından) daha çok olumlu etki yaptığıyla ilgili ‘‘ kavram haritalarının yaş gruplarına göre etki analizi’’ çalışması yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Bedia, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1988.
- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.
- Akyürek, Süleyman, *Din Öğretimi*, İstanbul: Nobel Yayınları, 2010.
- Akyürek, Süleyman, “Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 47, Sayı 1, (2006), s.123-141.
- Akyürek, Süleyman, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, (2003), s.25-42.
- Akyürek, Süleyman, *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*, Ankara: Nobel Yayınları, 2010.
- Akyürek, Süleyman, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*, İstanbul: DEM Yayınları, 2004.
- Bahçekapılı, Mehmet, *Türkiye’de Din Eğitimi Dönüşümü (1997-2012)*, İstanbul: İlke Yayınları, 2014.
- Bahçekapılı, Mehmet, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*, İlke Yayınları, İstanbul, 2013
- Bayraktar, M. Faruk, *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul: İFAV Yayınları, 2008.
- Bilgin, Beyza *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: Gün Yayınları, 2007.
- Büyükkaragöz, Savaş, *Eğitimde program geliştirme*, Konya: Öz Eğitim Yayınları, 1997
- Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, İstanbul: Akçağ Yayınları, 2005.
- Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.
- Çekin, Abdulkadir, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam I ve II) Öğretim Programı

- Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedefler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, (2015), s.63-75.
- Demirel, Özcan, *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2003.
- Dodurgalı, Abdurrahman, “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde İletişim Problemleri ve Bazı Teklifler*”, *Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri*, Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, 1998.
- Doğan, Özlem *Mantık*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınları, 1994.
- Gerçekoğlu, Perver, *Yenilenen Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9 ve 10. Sınıf Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.
- Güneş, Adem, *Din Öğretimi Materyalleri*, İstanbul: DEM Yayınları, 2017.
- Kılınç, Ahmet, “ Bir Öğretim Stratejisi Olarak Kavram Haritalarının Kullanımı”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2 (21-48Aralık 2007), s.15-34.
- Korukçu, Adem, “Kavram Haritalarının Din Eğitiminde Kullanımı” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Köseoğlu ve arkadaşları, *Yapılandırıcı Öğrenme Ortamı İçin Bir Fen Ders Kitabı Nasıl Olmalı*, Ankara: Asıl Yayınları, 2003.
- Köylü, Mustafa, Altaş, Nurullah, *Din Eğitimi*, İstanbul: Ensar, 2015.
- MEB Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı
- MEB, Dinî Terimler Sözlüğü
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı*, Ankara: MEB. Yayınları, 2012.
- Öcal, Mustafa, Türkiye’de Din Eğitimi Tarihi Literatürü , *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, (2008), s.399-430.
- Resmi Gazete, (2012/28261) İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012/6287).

Selçuk, Mualla, “İlköğretimde Din Dili ve Sembolik Anlatım”, *Din Öğretimi Dergisi*, Sayı 30, (Eylül Ekim 1991),s. 75-105.

Tosun, Cemal, Doğan, Recai, *İlköğretim 6. ,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2005.

Ülgen, Gülten, “Kavram Geliştirme/Kuramlar ve Uygulamalar”, Ankara: Nobel Yayınları, 2004.

Ün Açıkgöz, Kamile, *Aktif Öğrenme*, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları, 2003.

Ünsür, Ahmet, *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*, İstanbul Ensar Yayınları, 2015.

Varış, Fatma, *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Alkim Yayınları, 1996.

Yaman, Havva, *İlköğretim İkinci Kademe Dil Bilgisi Derslerinde Kavram Haritası Tekniğinin Öğrenci Başarısına ve Hatırlamaya Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006.

Yurdakul, Halise, *Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi 10.Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşlenişi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2016.

<http://sozluk.gov.tr/> “Türk Dil Kurumu Sözlüğü”, (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2019).

<http://egitimbilimlernotlari.com/tag/gagnede-ogrenme-urunleri/> “Eğitim Bilimleri Notları”, (Erişim tarihi: 12 Temmuz 2019).

<http://egitimbilimlernotlari.com/tag/kavram-aglari/> “Eğitim Bilimleri Notları”, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2019)

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/17173525_TemelDiniBilgiler_Ortaokul_2017.pdf (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2019).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Yunus DURAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Köyceğiz/MUĞLA/1990
İletişim : yunus_duran48@windowslive.com

Eğitim Durumu

Lise : Köyceğiz İmam-Hatip Lisesi
Lisans : İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı (2013)
Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı/Öğretmen (2013-2020)